

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ КУРЕНІВ
В ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКІЙ
ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНІЙ ГРІ
«СОКІЛ» («ДЖУРА»)**

ОСНОВИ ГУРТКОВОЇ СИСТЕМИ

ББК 74.200.58

О-75

**Методичні матеріали для організації куренів
в дитячо-юнацькій військово-патріотичній грі
«Сокіл» («Джура»). Основи гурткової системи. —**

О-75 Збірник / Під. ред. Ю.Юзича. — : , 2018. —
144 с.

ISBN 978-617-0000-00-0

Ця збірка була підготовлена ще 10 років тому в рамках пошукової роботи щодо ефективних методів організації роботи пластових куренів. Згодом тексти англійця Р.Е.Філіпса і українця С.Ю.Пеленського були видані маленькими книжечками для гурткових пластових гуртків та їх виховників.

За ці 10 років було виявлено ще багато різних статей і матеріалів, які тепер систематизуються у формі методичного посібника. Адже у того ж Філіпса і Пеленського багато речей перегукуються. Зрештою й сам Пеленський у передмові до свого видання писав, що використовував працю Філіпса, а текст Комоворовського багато в чому повторює Пеленського.

Навіть у випадку появи сучасної узагальнюючої праці щодо гурткової системи важливо мати під руками і для ознайомлення також і класичні твори, які публікуються в цьому збірнику.

Збірник рекомендується для використання у роботі виховникам куренів гри «Джура», пластовим (скаутським) виховникам, а також керівникам гуртків позашкільних установ, молодіжним працівникам.

ББК 74.200.58

Редколегія видання:

Ідея, упорядник видання — Юрій Юзич

Художнє оформлення, макет — Сергій Юзик

ISBN 978-617-0000-00-0

© Пласт - НСОУ, 2018

ПЕРЕДМОВА

Гурткова система — це система роботи гуртків в курені, а не система роботи гуртків самих в собі. Гурток без куреня — це як корабель без вітрила чи без двигуна. Саме в курені — через раду гурткових, змаги, вишкіл гурткових — гуртки отримують той двигун саморозвитку, який дозволяє юнацтву формувати в собі вольові, а водночас життєрадісні характери, сильні патріотичні команди на все життя.

Сьогоднішнє пластоє юнацтво та їхні виховники, виховники гри «Джура» про гурткову систему знають головним чином із Правильника Уладу пластового юнацтва (УПЮ). Виховники на спеціальному вишколі ще беруть участь у відповідній гутірці, а також отримують рекомендацію ознайомитись із працею Юрія Старосольського «Велика граа». Коли виховник стає зв'язковим куреня або, як впорядник гуртка, починає цікавитись у свого зв'язкового якимись додатковими методичними матеріалами щодо гурткової методики, то йому можуть порадиати прочитати ще «Посібник зв'язкового». На жаль, пересічно на цьому вся наша «багата» пластова методична спадщина в даному питанні і вичерпується.

Головною метою даного збірника є представлення для ознайомлення провідникам гуртків і куренів (гуртковим, курінним) та їхнім виховникам «забутих» скаутських і пластових методичних напрацювань. Тут можна знайти безліч ідей для праці, а також багато відповідей на питання: «А чому так?». Збірник також має дати відповідь на те, хто і коли в Пласті займався розробкою даної тематики та, при потребі, продовжити часто розпочату, але дотепер незавершену працю.

Предусім представлю базову класику скаутської методичної літератури — **статтю британця Роланда Філіпса «Гурткова система»**. Вона перекладена 36 мовами і дотепер активно використовується скаутами різних народів по всьому світу. В червні 1917 року Бейден-Поуелл, особистий друг Р. Філіпса (який загинув на фронті в 1916 році) написав у передмові до «Гурткової системи»: *«Ця його праця є найкращим пам'ятником, який коли-небудь міг би бути зведеним в нашому товаристві на честь Роланда Філіпса. Завдяки цьому він буде жити в наших серцях і промовляти до нашого сумління; і хоча його сутність втрачена для нас, його дух допомагатиме нам в нашій праці і досягненнях»*. Більше інформації про автора цієї праці подано у спеціальній довідці. Тут лише зауважу, що він був організатором кількох лондонських куренів юнаків, які успішно розвивались.

В даному збірнику публікується український переклад «Гурткової ситеми» Р.Філіпса. Оригінальний текст в американській бібліотеці допомогла відшукати пластунка-сеніорка Дора Горбачевська, з куреня «Ті, що греблі рвуть». Велику вдячність за переклад читачі мають висловлювати випускниці факультету іноземних мов Львівського національного університету імені І.Франка старшій пластунці Оксані Федьків, яка належить теж до куреня «Ті, що греблі рвуть». Відзначу, що Оксана довший час була виховницею в пластовому гуртку куреня ч. 12 ім. Марусі Чурай, а також викладала англійську мову в елітній Львівській середній школі № 76. Тому дуже добре знала, що перекладає, як перекладати і для кого це все робиться.

Додатком до збірника під числом 1 подано спогад відомого історика українських визвольних змагань 1914—1921 років Лева Шанковського у нарисі про його пластовий гурток «Сови» — **«Стрийські пластуни у визвольних змаганнях»** (Українська армія в боротьбі за державність. — Мюнхен, 1958. — С. 106—116). Даний текст є унікальний тим, що яскраво ілюструє основні риси гурткової системи перших гуртків Пласту, коли ще будь-

яких пластових методичних напрацювань було дуже мало. Вихованці цього гуртка швидко стали відомими українській громаді, що частково описується Л.Шанковським. Назву лише один маловідомий факт: серед вихованців «Сов» був Володимир Татомир — ідейний натхненник і пластовий виховник Степана Бандери у часи його зростання в Пласті.

Першою окремою україномовною методичною працею з питань гурткової системи є **брошурка Олександра Тисовського «Праця в пластовому гуртку» (Львів, 1923)**, що вийшла літографованим способом і дуже швидко розійшлась серед пластунів. На жаль, цю книжечку мені ще не вдалось відшукати... Тому у даному виданні представлено лише окремих розділ з посібника «Життя в Пласті» (Львів, 1921), який в наступному, другому виданні (1961 року) був відсутній. Однак і наявний текст дозволить уважному читачу збагнути основні схеми гурткової роботи, які, очевидно, були деталізовані в 1923 році.

У тому ж таки 1923 році з'явився ще один україномовний методичний матеріал. Як додаток до часопису «Пластун» (чч. 1—2), в Закарпатті опубліковано **переклад провідника чехословацьких скаутів Івана Новака під назвою «Праця в гуртку»**. Правда, цей текст був укладений згідно з правилами етимологічного правопису, тобто досить тяжким для читача, який звик до літературної української мови. Попри це у 1928 році його було ще раз видано, але вже окремим друком в ужгородському видавництві «Пластун» на 16 сторінках розміром 115x155 мм (без обкладинки). Цей текст віднайдено, він є в електронній версії, але він концентрується на процесі створення куреня і мало говорить про систему роботи з гуртком.

На початку 1930 року заходом Пластової Видавничої Кооперативи «Вогні» з'явилася невеличка **книжечка «Пластовий гурток», автором її був гетьманський скоб Євген-Юлій Пеленський** — у майбутньому визначний український науковець. Журнал Українського Пласту «Молоде Життя» за лютий

1930 року, в особі Василя Кархута, дає наступні оцінки даної праці: *«Автор порушує багато щоденних і важких питань, з якими кожний пластовий гурток на шляху свого розвою мусить зустрінутися. ...для гурткових провідників вона дуже цінна, бо звертає їм увагу, що праці в гуртку не належить заклеплювати (консервувати – Ю.Ю.) на одній спеціальності, що у вихованні членів гуртка належить змагати до правдиво пластової всесторонності. Багато і то добрих рад знайде провідник в цій книжечці»*. А далі: *«Завеликих вимог до цієї маленької книжечки годі ставити. Це ж перший у нас того рода підручник, що його завданням освіжити ініціативу гурткових провідників»*.

В передмові до книжечки Є. Ю. Пеленського Верховний Отаман Українського Пласту Северин Левицький — «Сірий Лев» висловив подяку двом пластовим тогочасним провідникам — Олександру Тисовському та Петру Ісаїву — за те, що вони переглянули дану працю ще в рукописі і дали ряд дуже цінних вказівок, які редакція видання намагалась врахувати. «Пластовий гурток» став фактично результатом колективної праці, і через це представляється як: «немовби апробований і поручений до вживання в Пласті». Водночас С.Левицький вказував, що на деякі погляди автора матеріалу тодішня практика не сказала ще свого останнього слова. Але при цьому він ствердив: книжечка «Пластовий гурток» буде корисною впорядникам і провідникам, а також звичайним пластунам, й оживить гурткове життя, а інших молодих авторів заохотить до збирання пластового досвіду та до використання його в найвідповіднішій до цього формі.

Задумувалось, що згодом має з'явитись докладний підручник для зв'язкових юнацьких куренів Пласту, в якому буде з'ясовано багато з того, що відсутнє в даному виданні. Сам Є.Ю.Пеленський в одному з листів писав: *«В гутірках, що їх подаю в «Пластовім гуртку» немає ані багато матеріалу для*

старших впорядчиків, ані готових відповідей на багато питань молодших, але для обох буде вона хосенною (корисною — Ю.Ю.), якщо передумаютъ вони се, що тут написано й постараяуться примінити в свойому Гуртку».

Однак заборона Пласту в Галичині восени 1930 року не дозволила збутись запланованому. Ініціативу тільки частково підтримали закарпатські пластуни. Вихованець і провідник закарпатського Пласту **старший пластун скоб Степана Пап-«Пугач» підготував і видав 25-сторінкову книжечку «Ведення гуртка» (Ужгород, 1937)**. Видано її на циклостилї, розміром 172x215 міліметрів Секретаріатом Крайової Пластової Старшини в Мукачеві для ужгородських пластунів і пластунок. Цікавим було ключове гасло даного видання: «Пласт — це служба Нації!». На жаль, цю книжечку також ще не вдалось розшукати.

У переселених таборах Західної Європи в 1945-1948 рр. через доцільність швидкого і масового охоплення наявного українського юнацтва, в пластовій гуртковій системі відбулось ряд принципових змін, у порівнянні з довоєнною системою. Василь Палієнко, про якого мова буде далі, твердить, що у цей час роль гурткового відійшла на другорядне місце. На перше місце вийшов курінний провід, що задавав тон усьому куреню. В гуртку головною постаттю стає впорядник. Через відсунення гурткових у тїнь та через брак сталого послїдовного вишколу гурткова система перестала фактично існувати. Цей період, хоч і був дуже короткий та спричинений ненормальними життєвими умовами, але здійснив корінний вплив на подальше видозмінення пластової методки роботи в куренях, яка з того часу почала відрізнятись від класичної скаутської гурткової системи.

В перші роки відновлення Пласту в діаспорі ще не було можливості, зокрема, підготувати більш ґрунтовне видання з даної проблематики. Тому в **1951 році з'являється друге видання «Пластового гуртка» Є. Ю. Пеленського**, у формі

додатка до «Вістей Булави Головного Команданта Пластунів» (ч. 4-51). З першого видання було пропущено тільки незначні місця, залишаючи майже повністю первісний текст.

У 1955 році в Північній Америці світ побачила перша частина Правильника Уладу Пластунів Юнаків **«Програмові й устроєві напрямні для зв'язкових і впорядників пластового юнацтва»** (в серії «Записки Українського Пластуна» ч. 24), якою в основному в Пласті використовують і до сьогодні. Даний текст було введено в дію вихованцем довоєнного львівського Пласту Головою Головної Пластової Булави (ГПБ) Яро Гладким, з куреня «Чорноморці» («Пластові вісті», ч. 14, черга 10/55). Із запровадженням цього правильника втрачали сили всі попередні приписи, інструкції і розпорядки, які досі нормували програмно-устроєві питання в УПЮ, а зокрема загальні постанови Інструкції ч. 3/45 та Правильник устрою частин УПЮ, видані Командою СУПЕ. Зазначу, що з аналогів цього документу періоду 1920-років зберігся лише односторінковий «Правильник шкільного пластового відділу [(куреня)]» де серед 9 параграфів є й такий, організаційний: *«курінь не повинен числити більше як 50 осіб, а се з огляду на те, що молодь сама кермує собою...»* (наявність повнолітніх осіб в курені визначалась лише одним «опікуном»).

Приводом для запровадження цього Правильника послужили організаційно-устроєві резолюції Перших Зборів Конференції Українських Пластових Організацій і проведені впродовж 1954 року дискусії над проектом правильника. Новий правильник містив передмову «Сірого Лева», яка в наступних редакціях, на жаль, була вилучена. Останній вважав даний документ продовженням підручника О.Тисовського «Пласт», що вийшов у Львові в 1913 році. В цьому правильнику вперше офіційно запроваджується термін «рада гурткових» (в 1920-х роках курінний провід обмежувався командою з чотирьох класичних діловодів: курінний, суддя, писар, скарбник). До складу цієї ради

включено окрім команди-проводу всіх провідників гуртків куреня. Ця система відображається також в другій редакції «Життя в Пласті» (Торонто-Дітройт, 1961).

Критику нової системи докладно описав **В.Палієнко** у статті «До проблеми проводу і виховання в УПЮ» (Пластовий Шлях, 1967, – Ч. 4/15). Зокрема він твердить: *«ані в правильнику, ані в практиці ми не даємо гуртковому жодного вишколу. Спочатку новообраний децю імпровізує, після півроку він бачить, що він знає тільки те саме, що члени його гуртка, не має чим їм imponувати, він байдужіє до свого обов'язку та розчаровується у своїх провідницьких спроможностях... **введення функції упорядника зліквідувало самовиховання** (виділення моє – Ю.Ю.). Упорядник мав би помагати гуртковому у веденні гуртка, він повинен би його навчати та радами виробити провідницький хист».*

*«Із досвіду чужинців, — продовжує В.Палієнко, — бачимо, що скавтінг є найсильнішою молодечою організацією в усіх державах вільного світу. Свій успіх скавтінг завдячує своїй оригінальній гуртковій системі, яку правильно завести та привчити до неї юнаків доволі тяжко. **Потрібно від двох до трьох років, щоб завершити гурткову систему в курені до того ступеня, щоб гурткові виконували вповні свої обов'язки.** Спочатку вони будуть робити помилки та часто заводитимуть свого зв'язкового. У тому часі найбільше потрібно їм підтримки та заохоти зв'язкового. Однак, той зв'язковий, який витримає та переживе часові розчарування, вкінці зазнає почуття вдоволення, коли на пізніших сходах гурткові почнуть виявляти ініціативу».*

Важлива деталь — текст розділу «Пластовий гурток» в Правильнику УПЮ 1955 року без будь-яких змін зобов'язував пластунів 44 роки підряд. Лише п'яте видання першої частини цього правильника, введене в дію у 1998 році, було децю перероблене, але в загальному тільки під кутом демократизації принципів управління (яскравий приклад нововведень — в

тексті фактично зникло слово «наказ»). Нова редакція Правильника не врахувала пропозицій В.Палієнка, які він висловив у вищезгаданій статті ще в 1967 році, а також рекомендації Третього пластового конгресу 1988 року про запровадження в куренях поруч із зв'язковими теж і опікунів куренів, які мали би призначатись із числа батьків юнацтва.

В другому додатку даного збірника подано чинний текст відповідного роділу Правильника УПЮ, але в тексті також вказано (для порівняння) тези, які були вилучені в 1998 році. Дана структура покликана допомогти зрозуміти чинним виховникам або тим, які хочуть розібратись «як це в Пласті працює» не лише зміни, які відбулись, але також принципи гурткової методики, на яких виховувалось сьгоднішнє старше покоління пластунів діаспори.

У 1960 році з'являється третє видання «Пластового гуртка», яке вийшло окремим спеціальним числом Журналу для провідників пластового юнацтва «В дорогу з юнацтвом» (Нью-Йорк, Рік 2. Ч. 2.). Цікаво, що фінансування цього проекту було здійснено при підтримці Першого Вишкільного Табору Гурткових «Скобиний лет» (Канада, 1959). Обробку проекту на підставі другого видання 1951 року здійснила пл. сен. Ліда Палій, ПС. Згаданий журнал в той час видавав Реферат Вишколу в Головному Рефераті Виховної Діяльності ГПБ на чолі із вихованцем львівського Пласту 1920-х років Тарасом Дурбаком, а офсетний друк накладом у 500 примірників здійснило Пластове Видавництво «Молоде Життя».

Редакція третього видання «Пластового гуртка» (1960 р.) писала: *«В книжечці з'ясовано коротко схему праці пластового гуртка, цієї основної клітини в Уладі Пластового Юнацтва. Хоч написана вона тридцять літ тому, не втратила вона зовсім своєї актуальності. Коли б не було в ній згадок про деталі пластової праці актуальні в 1930-тих роках, можна б легко подумати, що книжечка написана в останньому часі... Кни-*

*жечка являється дуже цінною інтерпретацією обов'язуючих рам праці в пластовому юнацтві. Помічна буде вона однаково для пластуна юнака, початківця впорядника, чи досвідченого пластового провідника... Маємо надію, що ця книжечка допоможе нам зрозуміти, що **гурткова метода праці** — це **одинокa метода в Пласті**. А це, в свою чергу, запевнить нашому юнацтву **кращі успіхи в пластуванні**».*

Дивно, що за більш як півтора десяти років з часу відновлення Пласту в Україні третє видання «Пластового гуртка» — надзвичайно цікавий та корисний методичний матеріал як для юнацьких виховників, так і для їхніх вихованців — лежав на полиці бібліотечки в головному офісі Пласту. Упродовж 2005-2009 років ця праця поширювалась в електронному вигляді, але в такому форматі вона, очевидно, не може знайти свого вдячного читача. Саме для широкої популяризації пластової методичної спадщини представляється оце видання, дотепер неперевершеного іншими пластунами опрацювання гурткової системи в Пласті. Підготовлене воно на базі третього видання, але звірене із першим (зокрема всі виділення в тексті відновлені за виданням 1930 року).

Останнім більшим дослідженням пластової гурткової системи можна вважати **розділ «Гурткова система» у «Посібнику Зв'язкового» (Торонто-Нью-Йорк, 1970)**. Він поданий в даному збірнику із невеликою структурною редакцією, яку автор — пластовий приятель Андрій Коморовський — прийняв без застережень. Життєвий шлях упорядника розділу та інші його пластові публікації подані у біографічній довідці безпосередньо перед відповідним текстом. Зауважу, цей посібник зв'язкового фактично став втіленням ідеї, яку 40 років перед тим висловив «Сірий Лев» у передмові до «Пластового гуртка» Є. Ю. Пеленського.

Упорядником «Посібника зв'язкового» виявився не хто інший, Василь Палієнко — критик дотепер діючої в Пласті «сис-

теми впорядників», яка фактично підмінила скавтську «гурткову систему» і яка зцементувалась в Правильнику УПЮ 1955-1998 років (дивіться у третьому додатку до цього збірника вищезгадану його статтю з журналу «Пластовий Шлях»). Щоб зрозуміти, чому це видання називається саме «Посібник зв'язкового», а не — на перший погляд більш актуально — «Посібник виховника» наведу пропозиції до зміни Правильника УПЮ, висловлені В.Палієнком (вони і будуть завершенням цієї передмови-анотації):

«1) Гурток вибирає явним голосуванням або з-поміж себе, або з іншого гуртка свого куреня юнака на гурткового. Зв'язковий перед виборами пояснить членам гуртка про обов'язки гурткового та доведе доцільність, щоб гуртковий був більше досвідчений пластун та по можливості на рік чи два старший від інших членів гуртка.

2) Курінна рада вибирає на курінного свого найкращого юнака, який уже перед тим виконував обов'язки гурткового і знає права та форми праці ради гурткових.

*3) Скасувати функцію **упорядника** пластового гуртка. Натомість додати помічників зв'язкового, завданням яких є помагати зв'язковому у веденні юнацького куреня, перебираючи на себе обов'язки чи то інструктора піонерства, першої помочі, чи то опіки над курінним майном разом із курінним господарем.*

*4) Головним обов'язком **зв'язкового** є вести постійний вишкіл гурткових. Він стежить за тим, щоб гуртковий мав більше знання від членів свого гуртка, та навчає гурткових, як мають передавати те знання у своєму гуртку».*

Юрій Юзич

Роланд Еразм Філіпс

народився 27 лютого 1890 р. у Лондоні, в надзвичайно заможній аристократичній родині лорда Сент Дейвіда та німкені Леонори Гестенберг. Студентом Роланд отримав репутацію вправного і запального оратора, а також волонтера благодійних організацій.

Після закінчення в 1911 р. Оксфордського університету з дипломом юриста та історика, влаштувався на роботу в Ліверпулі.

Саме тут він вперше зустрівся із пластунами. А почувши, що одна з місцевих пластових груп потребує підтримки дорослих, охоче зголосився допомогти і поринув в громадську роботу, а згодом повністю присвятив себе пластуванню.

Переїхавши в Лондон, оселився в горезвісному злиднями і злочинами Іст-Енді. Вихований в добробуті, деякий час пробував жити на п'ять шилінгів в тиждень. Він знав всіх і всі знали його. Роланд вів один з куренів та любив відвідувати інші, особливо, коли вони таборували. Незадовго став станичним та впорядником одночасно. Крім цього, мав ряд інших пластових обов'язків та працював над творами «Проба Прихильника», «Листи Гуртковим про Пластовий Закон» і «Гурткова система», які видав в 1913 році. Остання книга стала класикою і згодом була перекладена десятками мов. Інші дві праці ще чекають свого українського перекладача.

«Пластун — то не хлопець в великому капелюсі і шортах, який вміє варити та орієнтуватись в терені, — писав Роланд в одній із статей, — це хлопець, який хоч бідно одягнений і недосвідчений, старається щосили бути слухняним пластовому закону».

З вибухом I світової війни в перші ж її дні у серпні 1914 р. Р.Філіпс добровольцем зголошується в 9-й Королівський корпус.

Перед виїздом на фронт у Францію реалізовує мрію, яку виплекав незадовго до війни — придбав за власні заощадження (!) децю знищений, але солідний дім в Іст-Енді та подарував його пластунам. До сьогодні цей будинок діє як «Дім Роланда».

Віддавшись офіцерській службі, пам'ятав і про пластову діяльність. В лютому 1915 року при одній з початкових шкіл Лондона організував новий пластовий курінь. Наступного місяця отримує ступінь капітана, нагородження Військовим Хрестом за виявлену мужність у допомозі пораненому, а також запрошення на обід з королем та королевою. Черговий від'їзд з фронту до столиці імперії використовує для заснування ще одного юнацького куреня. Відтак вирішує, що організуватиме нові курені щоразу, коли приїжджатиме додому у відпустку.

Бейден-Поуел згадував: «Він приїхав додому на кілька днів з надією залікувати рани, щоб не потрапити в лікарню, бо боявся, що його затримують і він пропустить наступний бій. Одного разу, при зустрічі з Роландом, мене, як ніколи, вразили його риси характеру: 1) дух пластування був основною силою, яка надала йому величезної енергії та запалу, що зробило його фанатиком пластових ідеалів; 2) заняття пластовими вправами зробили з нього приклад для наслідування іншими пластунами; 3) братня допомога, яку він поширював на кожного хлопця, незважаючи на класову приналежність, закликає до корпоративного духу, окрім індивідуального. Практично, він був живим прикладом трьох точок пластової присяги, а саме, вірність Богові, особисте підпорядкування пластовому закону, корпоративний братерський обов'язок щодо інших».

Про останні дні заслуженого скаутмайстра один із скаутів-фронтовиків згадує: «3 липня 1915 року окоп Філіпса зазнав прямого удару. Стара рана Роланда розкрилась, але він відмовився залишити окоп. 6 липня отримали наказ атакувати німецькі шанці. Філіпс зібрав своїх людей і сказав їм, що не

потрібно боятись смерті, оскільки це перехід від життя на землі до вищого життя поза землею. Роланд і кілька його людей були засипані снарядами, але, на щастя, залишились живими. Філіпс дав наказ вилазити нагору, і був першим на драбині, коли його поранили в ногу; він підвівся, але йому прострелили голову. Тільки шість або сім з 220 людей Філіпса виціли, інші були поранені або вбиті».

На могилі Роланда немає епітафії, але якщо б він прожив довше життя за спокійніших обставин — вона б обов'язково з'явилась. І важко було б знайти кращі слова ніж ті, що він написав сам: «Ентузіазм повинен завивати, як північний вітер, і пінитись, як Ніагара».

РОЛАНД ЕРАЗМ ФІЛІПС

ГУРТКОВА СИСТЕМА¹

1. Гурткова система

«Я завжди рекомендую гурткову систему, яка складається з малих постійних груп, кожна під керівництвом хлопця-лідера, і це є великим кроком до успіху».

Ці слова знаходимо у «передмові» для виховників на початку першого видання книги «Пластування для хлопців» (Scouting for boys), яка була опублікована в 1908.

Багато чого трапилось з цього часу, але найбільш вражаюча річ — це те, що книга «Пластування для хлопців» пережила багато видань і зараз, в 1915, перебуває у восьмому. Відкриваємо це видання і знаходимо такі слова: «Загалом, пластуни займаються пластуванням парами, а часом поодинці; якщо ж вони гуртуються, тоді їх називають гуртками».

Фундаментальна ідея, що міститься в цих двох абзацах, полягає в тому, що у різних куточках країни розгортається велика, успішна праця виховників. В книзі коротко і практично описується кілька найбільш потрібних і простих методів, за якими гурткова система може працювати в будь-якому курені чи станиці. На початку необхідно підкреслити, що гурткова система — це не один метод, за яким ведеться пластування для хлопців, а єдиний метод.

Гурткова система може бути адаптована і засвоєна в більшому чи меншому ступені, але основним є те, що мусять бути малі постійні групи, кожна під відповідальністю лідера і ці групи мають бути організовані як пластові гуртки.

¹ Авторський переклад ст.пл. Оксани Федьків, Гр

2. Провідник гуртка та його заступник

Візьмімо гурток, що складається з шести, семи або восьми хлопців. Оскільки ця одиниця створена для праці, гри, дисципліни, таборування і добрих вчинків, то важливо призначити здібного, відповідального пластуна, який міг би бути лідером у цій групі. Здібний не значить, що він має бути дуже розумний. Мається на увазі, що він повинен вміти повести за собою друзів. Якості лідерства є частково природними, а частково набутими. Природні якості дуже важливі, однак яким би досконалим не був хлопець, він не може стати справді успішним лідером, якщо він не володіє тими особливими якостями — особистим магнетизмом — який веде друзів в праці і грі. Набуті якості можна швидко розвинути звичайним пластовим вишколом за методом гурткової системи.

Коли призначаємо хлопця лідером, слід зважати, щоб він не був надто юним. Це не значить, що дванадцятилітній хлопець не може бути успішним лідером для шістнадцятилітків чи вісімнадцятилітків, а йдеться про те, що хлопець, хоча і можливі винятки, не може вести за собою старших від себе. Юнаки беруть приклад з старших, навіть якщо вони не дуже розумні. І навпаки, старші не беруть прикладу з молодших, навіть якщо ті розумніші. В цьому випадку м'язи є переконливішими за розум. Хлопці більше поважають біцепси, ніж інтелект.

Навіть якщо ми припустимо, що майбутній лідер володіє достатніми природними якостями, або скоро зможе їх набути, ми повинні зрозуміти всю складність роботи провідника, і не залишати його наодинці з труднощами. Саме тому призначається заступник, який має йому допомагати.

Заступник обирається провідником для допомоги і перейняття команди над гуртком, якщо сам він відсутній. Для успішної організації гуртка дуже важливо, щоб лідер і заступник могли близько співпрацювати один з одним і довіряти одне одному. Саме тому, коли виховник обирає заступника без

узгодження з провідником — є великою і майже непоправною помилкою. Звичайно, виховник обговорюватиме з провідником кандидатуру заступника, але якщо він не зможе переконати його, то не слід насильно призначати заступника проти волі провідника. Бейден-Поуелл вважав, що слід практично повністю передати повноваження провіднику у виборі заступника і дозволити здійснювати помилки на власну відповідальність.

3. Як провіднику керувати?

Виховник часто каже: «Я призначив провідників стосовно рекомендацій Бейден-Поуелла, але вони лише теоретично здатні керувати своїми гуртками. На практиці я мушу переймати керівництво». Відповідь полягає в тому, що основна робота виховника зробити так, щоб провідники змогли керувати своїми гуртками.

Було сказано, що знання — це сила. І це справджується особливо у випадку з хлопцями. Заучка не користується повагою, радше навпаки, але хлопець, який краще орієнтується в справах буденного життя, ніж його друзі, має значні переваги. По можливості, дозвольте такому хлопцеві бути провідником. Якщо він не вроджений бути лідером, то його можна створити. Простий спосіб — це надати провідникам та їхнім заступникам доступ до спеціальних засобів, щоб отримати знання про загальні речі. Найкраще отримати знання за допомогою досвіду. Це може бути власний досвід, досвід інших або з книжок.

Дуже добре мати маленьку бібліотечку з технічною літературою для використання провідниками і заступниками. Достатньо буде дюжини (12 — *ред.*) книжок для всієї бібліотечки. Тут має міститись зо три екземпляри книги «Пластування для хлопців», два екземпляри «Пластових проб» і книжки з першої медичної допомоги, сигналізації, піонірки, табірництва та книжок іншого практичного змісту. Ці книжки не призначені для прикрашання приміщення, тому не слід дозволяти їм

припадати порохом. Якщо книжки припорошуються, те саме стається з розумом провідників.

Слід передплачувати пластовий журнал для юнацтва або іншу пресу, пов'язану з пластуванням і заохочувати провідників перечитувати їх.

Крім книжок, провідники та заступники повинні мати вільний доступ до виховника, щоб отримати відповідь на будь-яке запитання. В них повинна бути можливість сконтактуватись з виховником чи то в його домі, чи на сходинах провідників і заступників раз в тиждень у домівах. Виховник не мусить бути «ходячою енциклопедією», але він мусить бути готовим консультиватись з іншими людьми щодо речей, в яких він не орієнтується. Бейден-Поуелл рекомендує виховникам не повчати хлопців, а радше організувати їх до навчання.

Недавно один прекрасний провідник забув як в'язати ткацький вузол і не наважився запитатись виховника, як це робиться, бо боявся, що його засміють. Очевидно, щось негаразд з провідником, але можемо бути певні, що не все гаразд і з виховником.

Як правило, заступникам потрібно надавати такий же інструктаж, як і провідникам. Заступник — не тільки асистент провідника, а найчастіше й потенційний лідер.

Важливо, щоб провідники та заступники не тільки читали теорію пластування, але й застосовували її на практиці. Можна провести вишкіл провідників, де виховник виконує роль провідника, але до нього звертаються на псевдо Сірій Вовк — термін «виховник», в даному випадку, слід виключити. З таким гуртком можна проводити підготовку до табору, тренування в піонірці, підготовку теренівки і т.д., після чого провідники краще знатимуть, як поводитись із своїми гуртками. Важливо, щоб провідники та виховник розглядали позицію провідника як школу для майбутньої виховницької праці.

4. Коли слід провіднику керувати?

Відповідь проста — завжди. Він керує в грі, будучи капітаном команди (а командою, як тільки це можливо, є гурток). Він керує в праці, контролюючи і, якщо можливо, надає поради. Він є головуючим ради гуртка, організовує змагання з іншими гуртками. Щоб підкреслити авторитет провідника, слід забезпечити його «Книгою Гуртка». Книга заповнюється щотижня, щоб відзначити відвідування пластунами сходин, проточкувати їх хоча б в чотирьох пластових заняттях, занотувати, чи всі його члени дбають про своє здоров'я та пластові заняття, які так вичерпно висвітлені Бейден-Поуеллом у книзі «Пластування для хлопців». Крім цього, є багато методів для зміцнення авторитету провідника. Один з них — це знайомство з батьками хлопців з гуртка, інформація про їх місце праці, перспективи та можливості. Надалі він може зміцнити свій авторитет висвітлюючи оригінальні ідеї, які охоче використовуються братами-пластунами. Наприклад, провідник Левів в Лондоні може запровадити свій гурток в зоопарк, щоб потренувати гуртковий клич, а провідник на селі, почувши, що затопило дорогу, може організувати свій гурток для розчистки труби чи канавки, що спричинила проблему.

Добре, коли провідник щотижня зачитує гуртку частини пластового часопису, обговорюючи зауваги пластових провідників і виховників.

5. Переваги провідника

Надаючи провідникам та заступникам певні привілеї, допомагаємо їм зміцнити свій авторитет у гуртках.

Часом Бейден-Поеулл порівнює позицію провідника із шкільним директором. Якщо це порівняння довести до кінця, то це було б чудово для провідника, але суть полягає лише в тому, що надаючи комусь певні повноваження, ми зміцнюємо його авторитет.

Ми вже згадували про привілей відвідувати раду провідників, спеціальний доступ до виховника, володіння бібліотекою, лідерство в праці та керівництві. Ще один або два методи можуть бути помічними для розвитку позиції провідника та заступника.

Чудово, коли виховник може присвятити вільний час ввечері, щоб надати рекомендації провідникам і заступникам (*методика самовиховання Бейден-Поуелла передбачає, що курінь може вести одна доросла особа за допомогою старшого юнацтва — ред.*). Це може бути раз в тиждень, в місяць або раз у квартал. Можна об'єднати два або й більше куренів з цією метою. На одній з зустрічей, хтось може перевести інструктаж з картографії та орієнтування, на іншій можна запросити працівника швидкої допомоги, а ще на іншій інженер може розповісти про будівництво мостів. Немає обмежень щодо корисних інструктажів, які провідники можуть отримати у такий спосіб, а після цього вони можуть передати свої знання у гуртках.

В такий спосіб переводяться зустрічі в деяких більших куренях у містах. Наприклад, багато станиць в Лондоні, (що містять 10, 20 куренів) проводять збірки провідників і заступників щокварталу. Середня відвідуваність становить близько п'ятдесяти хлопців, інструктажі переводяться провідниками на теми, що стосуються праці гуртка. Після інструктажів лунають запитання та жваві обговорення. Збірку переводить виховник, а провідник, що виконує функцію сек-ретаря, зачитує протоколи. (Ці протоколи розсилаються писарям ради провідників різних куренів).

У добре організованих куренях, як правило, проводяться дводенні табори (на вихідні дні) для провідників та заступників. Багато корисних інструктажів можна подати таким чином.

За таким способом можна переводити вишколи провідників та заступників у новостворених куренях.

6. Рада провідників (гурткових)

Рада провідників може бути організована по-різному, але в будь-якому випадку вона мусить бути найважливішим органом по відношенню до куреня. З часу виникнення пластового руху вона зазнала суттєвих змін. Початково це був орган, який вирішував питання покарань, нагороджень та мав справу з іншими важливими справами стосовно ведення куреня. Поряд з радою провідників виховники вважали за потрібне переводити раду провідників і заступників, для обговорення буденних справ куреня. Однак, згодом виявилось, що немає необхідності мати два окремі органи, які виконують однакові функції і було б значно легше, якби їх можна було поєднати. З цієї причини рада провідників зазнала наступного ступеню розвитку.

Рада складається з усіх провідників і їх заступників у курені на чолі із зв'язковим. Вона може складатись зі всіх провідників і спеціально вибраних заступників або може складатись зі всіх провідників і пластунів, спеціально обраних з кожного гуртка. Дуже добре, коли головою є виховник, але в деяких випадках головою може бути курінний, а виховник відсутній. Але тоді виховнику не слід забувати, що він відповідальний за курінь перед батьками і громадою.

Рада має дві функції — виконавчу і судову. Як виконавчий орган (рада провідників), повинна зустрічатись щотижня, навіть якщо лише на п'ять хвилин, щоб узгодити звичайні курінні справи. Має бути призначений писар, щоб слідкувати за часом і вести протокол. Після зачитання і підписання протоколу кожен провідник дає короткий звіт про діяльність гуртка впродовж тижня. Якщо провідник не може бути присутнім, то він заздалегідь повідомляє про це свого заступника і заступник звітує замість нього. Рада провідників обговорює питання стосовно організації праці гуртків на наступний тиждень: гурткові змагання, літній табір, футбол і крикет, отримання вмілостей, інструктажів, взаємовідвідування гуртків і багато інших справ.

Це гарна нагода для виховника зробити деякі оголошення, щоб провідники могли передати своїм гурткам. Кожен член ради може поставити будь-яке запитання, якщо тільки воно не порушує пластового закону. Слід заохочувати вільне обговорення під час ради провідників. Немає кращої нагоди для виховника, ніж ця, щоб відчутти справжній ентузіазм своїх хлопців.

Деякі виховники говорять, що їхні гуртки зустрічаються тільки раз в тиждень і не мають часу на раду провідників. Це помилка. Припустимо, що курінь зустрічається у вівторок з 7.30 до 9.00. О 8.50 гуртки вільні, всі розходяться додому, а члени ради провідників можуть залишитись. Це навіть додає поваги раді серед інших пластунів.

Рада провідників може збиратись стосовно своїх судових повноважень. З цією метою її можна дещо змінити, або залишити в тому ж складі. Деякі ради, зустрічаючись з судовою метою, складаються з так званого підкомітету, до якого входять зв'язковий і два або три спеціально вибрані провідники. В будь-якому випадку, якщо член куреня оскаржується, то будь-хто нижчий ступенем повинен бути відсутнім. Рада приступає до судових повноважень, якщо порушено пластовий закон. В порядку курені це не повинно траплятись більше, ніж два або три рази в році. Після судових засідань ради провідників, члени не повинні обговорювати голосування чи судження щодо певного члена. Будь-який вирок залишається рішенням ради.

Найбільшою перевагою ради провідників є те, що вона підтримує гурткову систему і виховує гуртковий дух. Кожному провіднику говориться, що він відповідальний за свій гурток, але найбільшу відповідальність він відчуває на зустрічі ради. Він не тільки звітує про роботу гуртка, але також мусить пояснити байдужість, відсутність кожного з його хлопців. Наприклад, його можуть запитати, чому в нього є пластун, який носить відзнаку 1-ї проби, а ще до сих пір не здав жодної

вмілості, або чи Том Сміт, який вчора зламав руку, є вдома чи в лікарні, якщо в лікарні, то коли його можна відвідувати.

Помічним для виховника, який започатковує раду провідників, може бути створення простої «Конституції», яка визначатиме обов'язки і повноваження ради. Її слід зачитати і узгодити на першій зустрічі і підшити в книгу протоколів. Наприклад, не розумно давати повноваження звільнити пластуна молодшим від нього провідником, які ще не зовсім добре розуміють ідею пластового руху. Останнє слово щодо рішень ради залишається за виховником.

7. Гуртковий дух

В попередніх розділах говорилось, як виховати провідництво в провідника, але крім цього і провідник, і виховник, повинні робити все для того, щоб виховати гуртковий дух. Гуртковий дух це коли кожен хлопець в гуртку відчуває, що він основна частина самодостатньої одиниці — органу, в якому кожен член повинен виконувати свою роль, щоб досягнути досконалості в цілому.

Коли хлопець вже заприсяжений і став пластуном, його приводять до провідника. Теоретично, до присяги, він є лише прихильником гуртка, бо в гуртку можуть бути лише пластуни. Лише після заприсяження він стає повноправним пластуном і членом гуртка. Книга «Пластування для хлопців» описує, що після церемонії заприсяження «новий пластун та його лідер йдуть до свого гуртка». Тепер новий пластун не тільки хлопець — він тепер ще й стає Слоном або Крокодилем, або навіть Голубом чи Зозулею. Він не тільки називається Зозулею, він ще й мусить навчитись Зозулиної поведінки. Найперше, він вивчає гуртковий клич. Він мусить бути настільки гучним, щоб його можна було почути і впізнати в лісі на віддалі близько 50 метрів. Гуртковий клич потрібно використовувати якнайчастіше. Бейден-Поуелл підкреслює важливість бути Зозулею, він каже:

«Жоден пластун не має права імітувати клич іншого гуртка, окрім свого». Це означає, що Вовк говорить неправду, коли він вдає Вівцю, а честю для пластуна є користатись довірою, навіть якщо він Лисиця. Коли пластун вже знає свій гуртковий клич, він може приступити до засвоєння навичок гурткової тварини або птаха. Він також навчиться як підписуватись, а саме вміти намалювати картинку-емблему свого гуртка. Це тільки найпростіший спосіб усвідомити дух гуртка, але в пластуванні не можна ігнорувати дрібних речей.

Бейден-Поуелл також рекомендує, щоб кожен гурток мав своє гасло; якщо це можливо, хлопці самостійно можуть його скласти. Наприклад, гурток Бульдогів може мати гасло «Відважні і Відверті», а Жабки «Наші балачки не пусті». Ще один шлях до об'єднання гуртка — це надати домівку або частину кімнати у станиці. Дуже добре, коли курінь може забезпечити кожен гурток окремою кімнатою. Однак, звичайно, курінь має до використання лише одну кімнату, тому потрібно кожному гуртку розподілити частину кімнати. Коли один з Орлів з'являється в домівці на сходи о 8 годині, то він має йти відразу до «Орлиного гнізда» — так можна назвати гуртковий куток. (Лис йде до лисячої нори, а лев у своє лігво). Якщо домівка належить лише хлопцям, то кожен куток можна відповідно прикрасити. Гуртки можуть прилаштувати собі вішаки для шапок і плащів, а також підставки для палиць. Можливо деякі кімнати є надто маленькі, щоб виділити частину для кожного гуртка. В такому разі домівка не підходить для даного куреня. Виховнику слід було уникнути цього, обмежуючи кількість хлопців стосовно домівки, в якій він збирався з ними займатись. Однак, немає потреби, щоб всі гуртки зустрічались в один вечір. Три з них можуть зустрічатись у вівторок і п'ятницю, а інші три в понеділок та четвер. А весь курінь зустрічається тільки в суботу після обіду або в неділю на Літургії.

8. Гурткова дисципліна

Отже, ми підійшли до питання гурткової дисципліни, і тут бажано встановити метод, за яким могли б відбуватись звичайні курінні сходи. Якщо курінь зустрічається з 8.00 до 9.30, дуже важливо, щоб виховник чи його заступник були в домівці о 8.00 або скоріше (в іншому випадку провідник переводить роботу самостійно). Дуже важливо, щоб провідник був пунктуальним, а якщо з певних причин він запізнюється або не може бути присутнім, то повинен заздалегідь повідомити заступника, який переведе за нього роботу. О 8.00 виховник дає наказ «Позір, Збірка!», і кожен провідник біжить у своє призначене місце і переводить збірку своїх гуртків. На збірку виділяється 12 секунд. Провідник може вигукнути «Бобри, збірка!», може подати гуртковий клич або зробити будь-що інше, але так, щоб його хлопці почули і зрозуміли. Один з хороших провідників, гуртка Бобрів в одному курені, плескає в долоні і шкрябається за правим вухом на знак «збірки», а також шкрябає ліве вухо на «розхід» і потилицю на знак команди «обернись». Провідник завжди стає там, звідки йому найкраще видно гурток. Гуртки шикуються в лаві. Виховник стоїть посеред кімнати і подає короткі свистки для «збірки в колі». Кожен провідник подає наступні команди своїм гурткам, перш за все «Струнко!», потім «Праворуч (ліворуч), ходом руш!». Гуртки на чолі з провідником, марширують до виховника і вишиковуються навколо нього, наче шприхи в колесі, а виховник є їхньою віссю. Коли гуртки підходять до виховника, то можуть подавати їхні гурткові кличі, але це краще робити на повітрі. Провідник зупиняється на відстані чотирьох кроків від виховника, який подає певні вказівки або оголошення щодо вечірньої програми. Після молитви, якщо це практикується, і після піднесення знамена, виховник перевіряє присутність в гуртках. Кожен провідник (або його заступник) повинен прозвітувати про своїх членів

гуртка і тоді виховник або провідник занотовує відсутніх у книзі гуртка. Після цього виховник подає наказ «До праці!», провідники наказують гурткам «Обернісь!» і відводять їх до власних куточків праці. Коли вже всі на своїх місцях, тоді віддається наказ «Розхід!» і надалі провідник продовжує роботу, надаючи вказівки за власним бажанням. Потрібно зазначити, що процедура, зазначена вище, не займає більше 5 хвилин, а її регулярне переведення значною мірою впливає на дисципліну під час сходинок. В кінці сходинок виховник подає один сигнал свистком, що значить «Позір!». Кожен гурток закінчує якомога швидше всі заняття. Хлопці одягають шапки і беруть свої палиці. Провідники роблять збірку гуртків і виховник віддає наказ «Розхід!». Кожен провідник наказує гурткам «До правого рівняйсь!», «Розхід!» і тоді сходинок закінчуються. Це лише один з багатьох способів дотримання дисципліни стосовно гурткової системи в курінних домішках. Мета полягає в тому, щоб надати більшої відповідальності провідникам і індивідуальності гурткам. Виховнику не слід надавати прямі накази пластунам, а лише через їхніх провідників. Ті, хто стверджують, що це не спрацьовує, ніколи цього не пробували.

В одному з районів Лондона, де проводяться зимові лекції з пластового права, 800 пластунів, що відвідують лекції, завжди марширують в зал окремими гуртками, на чолі з провідниками. Таким чином, немає потреби зупиняти автомобільний рух, а пластунам взагалі не личить створювати перешкоди. Найпростіший метод переміщення гуртків — марш в лаві з провідником по правому боці. Добре поставити найменшого пластуна попереду, так, щоб він задав свій темп і не перевтомлювався.

9. Інструктаж щодо підготовки до другої проби

На сходах кожен провідник переводить інструктаж своєму гуртку. За винятком новосформованого куреня, де провідник не

повинен інструктувати роботу прихильників, це відбувається окремо після сходу. Провідник радить заступнику відвідати майбутнього пластуна вдома і пояснити, що для нього необхідно знати для складення проби прихильника. Бажаючий стати пластуном повинен бути ознайомлений з пробою перед вступом в курінь. Провідник, в свою чергу, консультує щодо складення другої проби. Навіть якщо всі пластуни в гуртку склали проби, точки другої проби потрібно постійно повторювати, так само як і першу пробу чи пробу прихильника.

Основна мета провідника — зробити роботу цікавою. Він урізноманітнюватиме заняття і розумно буде з його боку не зупинятись на одному питанні більше ніж півгодини.

Він ніколи не розпочинатиме вивчення якоїсь теми, попередньо не пояснивши пластунам, для чого їм це потрібно. Знання 16 напрямків на компасі є зайвим для використання в домівці! Тому провідник повинен попросити пластунів уявити, що вони згубились в Йоркширських болотах або лісах. Спочатку вони можуть уявити себе з годинником і сонцем; потім орієнтуватись на туман і церкву; уявити хуртовину і компас, зоряне небо, карту і здоровий глузд і т. д. Також, провідник не повинен починати малювати коло на дошці, попередньо не проконсультувавшись з хлопцями, за допомогою чого йому краще намалювати це коло. Тоді він просить одного з пластунів намалювати коло перед тим, як він покаже напрямки на компасі.

На тему першої медичної допомоги провідник переведе бесіду з хлопцями про нещасні випадки перед тим як розпочати практичний інструктаж. Провідник покаже скелет людини або заведе хлопців в музей, щоб показати наочний приклад, навчить пластунів правильно переносити словесні повідомлення. Це дуже важливо, коли викликаєш лікаря на допомогу. Провідник шукатиме цікаві факти з порятунку життя і про першу медичну допомогу в часописі «Пластун» або в іншій періодиці. Він не вестиме бесіду самостійно, а даватиме можливість своїм друзям, зберігаючи дисципліну, висловити

свої думки. У цій книзі замало місця, щоб описати всю другу пробу, але провідник буде достатньо компетентним провести інструктаж, якщо попередньо йому надали відповідні засоби для підготовки стосовно методів, запропонованих у попередніх частинах.

10. Інструктаж щодо здобуття вмiлостей

Робота виховника не стiльки вчити своїх пластуниv, як показати їм шлях до самовдосконалення.

Те саме можна сказати i по вiдношенню до провiдника. Провiдник, який достатньо дорослий i досвiдчений, очевидно, може тренувати свiй гурток принаймнi по однiй вмiлостi. Якщо вiн цього не може зробити, то вiн запровадить свiй гурток до когось iншого, бiльш компетентного. Наприклад, вiн може запровадити свiй гурток раз в тиждень у мiсцевий басейн, де юнаки отримають iнструктаж з плавання вiд тренера, який погодився придiлити їм пiвгодини щотижня для тренування. Також вiн може запровадити їх на пожежну станцiю, де вони отримають iнструктаж вiд бригади пожежників. Вiн може запровадити їх до домогосподарки, де гурток отримає iнструктаж з «Куховарення». Знову ж таки, вiн може запровадити гурток до господаря, який переведе iнструктаж з «Астрономiї», «Садiвництва», «Рiзьбярства» чи з iнших вмiлостей. З iншого боку, вiн може домовитись, щоб iнструктор прийшов до них на сходуни. Виховник сам може виконувати роль iнструктора i два гуртки можуть отримати один iнструктаж одночасно. Це не завдає шкоди гуртку, оскiльки гурток залишається цiлiстю, а провiдник несе вiдповiдальнiсть за його дисциплiну. Робота багатьох курениv наштовхується на перешкоди через нехтування гуртковою системою, особливо, в сiльськiй мiсцевостi. Багато чоловiкiв i жiнок були б радi надати iнструктаж семи або восьми хлопцям, але утримуються пропонувати свiї послуги, коли чують, що потрiбно iнструктувати тридцять хлопцiв.

Чудово коли сім хлопців працюють в кухні, але не жарти запросити тридцять для такої роботи. Виховник, який працює за гуртковою системою, у всіх видах діяльності, отримує блискучі результати за короткий час.

Бейден-Поуелл постійно закликав гуртки до спеціалізації у певних вмiлостях. Це значить, що в одному гуртку всі пластуни повинні здобути вмiлість «Майстра на всі випадки», в другому всі повинні бути велосипедистами, а в третьому піонірами. Якщо гурток спеціалізується в якійсь вмiлості, то він може помістити відзначку на знамено. Це є додатковим заохоченням до гурткової спеціалізації.

В додатку до колективного тренування гуртка, для отримання вмiлостей, є ще кілька вмiлостей, які потрібно заробити індивідуально або в парах. В цьому випадку провідник повинен допомогти. До цього типу вмiлостей відноситься «Музикант», «Природознавець», «Вершник», «Слідопит», «Перекладач», «Фотограф» та інші. Провідник помітив, що один з його хлопців трошки вмiє грати на піаніно. Він запитує друга, чи зможе він приділити час музиці; потім питання виноситься на раду провідників і шукають відповідного інструктора.

11. Гурткова рада

Для кожного гуртка чудово мати «гурткову раду», що складається з усіх членів гуртка на чолі з провідником. Деякі гуртки практикують недільні чаювання в одного з друзів. Це значить, що кожен гуртківець приймає в себе шість друзів Ведмедиків кожну сьому неділю. Після чаю вони можуть піти на Богослужіння для пластунів, якщо таке практикується. В проміжку між чаюванням і Богослужінням можна перевести гурткову раду, але її можна переводити і в будь-який інший час.

Основною метою ради є те, що провідник завжди повинен знати бажання і мету своїх пластунів, йому слід діяти стосовно них. Він бере участь в раді провідників не для того, щоб

висловлювати власні погляди, а для того, щоб представляти свій гурток. Вище вже згадувалось, що виховник не повинен нав'язувати свої бажання провідникам, а виносити певні справи на обговорення під час ради провідників. Також важливо, щоб провідник не нав'язував своїх бажань гуртку, а наскільки це можливо, дозволив гуртку вибрати, над якими вміlostями працювати. В такий спосіб атмосфера співпраці стає привітнішою.

Кількість питань, які можна обговорити на гуртковій раді, необмежена. Якщо, наприклад, відбуваються змагання між гуртками, в яких має взяти участь тільки по троє членів з кожного гуртка, то їх має призначити «гурткова рада». Якщо гурток планує зробити якесь спільне добре діло, тоді все обговорюється та організовується саме на такій раді. Тут також піднімають питання нерегулярного відвідування сходин, справи прихильників, гуртковий табір та міжгурткові зустрічі. Часом гурток довго радиться стосовно власної програми, видає власну газету. В Північному Уельсі є один самодіяльний гурток, який здобув бездоганну репутацію в результаті чотирьох чи п'яти років наполегливої праці; але слід пам'ятати, що кожен гурток в певному сенсі є самодіяльним, точніше, збитою командою, яка крокує крізь життя з бажанням служити Богові та Батьківщині, завжди охоче допомагати ближнім і дотримуватись пластового закону. Гурток усвідомлює, що не може допомагати той, хто цього не вміє робити. Тому гуртки присвячують багато часу на здобуття фахових навичок.

12. Змагання гуртків

Найефективнішою зі всіх методик зміцнення гурткового духу є організація постійних змагань між різними гуртками. Слово «постійний» означає, що після закінчення одної гри відразу готується наступна. Для більшості куренів добре організувати змагання у формі шестимісячного «змагання праці».

Річний термін є менш ефективним. Зауважили, що якщо період змагань задовгий, то менш успішні гуртки втрачають ентузіазм і лінуються. І навпаки, якщо змагання відбуваються два або три рази в рік, то зацікавлення підтримується і гурток, який програв, не мусить довго чекати, щоб знову стати до боротьби за першість.

Докладно слід розглянути питання, що має бути предметом змагань. Якщо курінний вирішить це самостійно, тоді змагання будуть виглядати невдалими. Вже вище ми зазначали, що курінний, який діє на власний розсуд, а не бере до уваги зацікавлення хлопців, не має права скаржитись на брак ентузіазму в пластунів. Питання, що має бути предметом змагань, належить до компетенції ради провідників. І насправді там, де організовуються змаги між гуртками, там збірки ради провідників щотижня стають необхідністю.

Загальний принцип гурткових змагів полягає в тому, що повинні призначатись бали за кожне завдання, в якому гуртки мають рівні можливості змагатись, і бали надаються в такий спосіб, щоб наймолодший гурток і фізично найслабший, мав можливість перемогти, так як найстарший і найсильніший. Безсумнівно, що рада провідників одностайно призначить бали за відвідування збірок. Добрий метод надати максимум 100 балів за шість місяців і, можливо п'ять балів відняти за відсутність на обов'язкових сходинах. Якщо використовується книга гуртка, змагання можна підраховувати у відсотковій системі (відсоток відвідувань подається в кінці книги з метою порівняння досягнень успішних гуртків).

В попередньому розділі вже згадувалось, як виховник і провідник точкують відвідування сходин. Імена відсутніх з кожного гуртка зачитуються на раді провідників, а провідника просять пояснити їх відсутність. Якщо він не може подати суттєвої причини, п'ять балів віднімається. В будь-якому випадку відсутній пластун повинен попередити провідника або

заступника заздалегідь, що він не може прийти і тоді під час сходин провідник зможе прозвітувати перед виховником за свій гурток. Якщо в хлопця є суттєва причина відсутності, але він не попередив про це провідника заздалегідь, тоді рада може зняти два або три плюсики замість п'яти.

В містах заощаджують багато часу, встановивши загальні правила стосовно відсутності на сходинах. Наприклад, в більшості Лондонських куренів узгоджено, що пластун попереджає наперед про свою відсутність на сходинах раду провідників.

Рада також може узгодити присвоєння балів за вмільості зароблені за шість місяців праці. Вони можуть надати п'ять пунктів за кожен вмільість. Можливо надати більше балів за вмільості першої проби і менше за вмільості прихильника. Це тільки припущення, але дуже часто балами за певні вмільості рада провідників заохочує курінь до праці, що є дуже важливо. Згодом можуть надаватись бали за змаги в «Піоніріці», «Сигналізації», «Першій медичній допомозі», розпалюванні ватри, естафетах та ін. Добрий спосіб для переведення змагу із в'язання вузлів — це роздати хлопцям лінви і попросити, щоб вони зав'язали якомога більше морських вузлів за хвилину, тримаючи лінву за спиною. В кінці хвилини подається команда «Час!». Гурток, який зав'язав сім вузлів отримує сім балів, а гурток, який зав'язав тільки два вузлики, отримує два бали. Змаг із запалювання ватри полягає в тому, що кожен гурток отримує пачку сірників і менашку (маленький казанок); бали надаються гуртку, який першим закип'ятив горня води. Одного разу екзаменатор придумав приготувати омлет замість кип'ятити воду, але постало питання: «Що таке омлет?». Єдина відповідь, яка прийшла йому на думку: «Це щось, що не можна переплутати з налисником і яєчною».

Деякі члени ради провідників можуть запропонувати бали за кмітливість, але пункти за кмітливість не повинні бути дуже високими, оскільки важко виховнику чи будь-кому іншому

справедливо визначити, який гурток найкмітливіший. Легше визначити кмітливість під час таборування, можна влаштувати змагання на найохайніший намет. Слід усвідомити, однак, що кмітливим є не той Гурток, який має гарну військову поставу, але той, що завжди працьовитий і завжди напоготові. Добрий гурток, наприклад, виконує накази вдвічі краще.

В курені, де добре освічені хлопці, чудово переводити шести-місячний іспит стосовно книги «Пластування для хлопців». Кожен гурток може обрати двох членів для змагу. Іспит може бути підготовлений станичним. Також добре перевести змагання на найкраще есе стосовно пластового закону, або найкращий щоденник-есе, надісланий з кожного гуртка.

Один курінь переводить змагання на найкращі нотатки доброго діла. Спочатку можна припустити, що хлопці можуть стати надто зарозумілими, але виявляється все навпаки. В будь-якому випадку це нагадає хлопцям про добрі діла щодня.

Немає причини для того, щоб теми змагів постійно були такими самими. Гуртковий змаг повинен бути гнучким і його мета повинна полягати у заохоченні гуртків до пластунської праці, і підтримувати їхнє зацікавлення та ентузіазм. Хлопці люблять змагатись між собою, і тем для змагів ніколи не забагато. Деякі з найкращих куренів зазначають, що гуртки-переможці переважно отримують від 500 до 1000 балів за шість місяців.

Тепер питання стоїть, що може бути нагородою гуртку-переможцю. Деякі виховними готують спеціальні медалі або відзначки. Це протирічить пластовим правилам і слід цього уникати. Є достатньо офіційних відзначок для хлопців, які готові заради них працювати, і тому неофіційні відзначки слід уникати. Якщо хлопцям дозволено прикрашати стіни домівки, то дуже добре мати дошку відзначень. Ім'я гуртка-переможця, за кожні шість місяців слід помістити на цій дошці і, можливо, ім'я провідника в дужках внизу. В деяких випадках добре

мати гуртковий кубок або гуртковий щит. Чудові щитики продаються на станиці. Провідник-переможець може тримати цей щит вдома два тижні, а всі інші гуртківці по тижню, а решта тижнів щитик буде знаходитись в курінній домівці. Інший спосіб нагородження гуртка — це дозволити носити курінні кольори, поки не переможе інший гурток.

Якщо провідник не зацікавлений, щоб його гурток переміг, значить, щось негаразд з ним або з його виховником. Потрібно лікувати їхній пластовий дух.

(N.B. — В попередньому розділі згадувалось, що краще використовувати слово «бали» замість слова «оцінка». Для деяких хлопців термін «оцінка» не дуже приємний, оскільки нагадує про школу).

13. Гурткові ігри

Деякі виховники можуть зауважити, що гра становить порівняно незначну частину пластування, і тому немає потреби присвячувати цілий розділ цій темі. Хтось може порадити таким виховникам прочитати першу сторінку із книги «Пластування для хлопців». Однак, це було б помилкою, оскільки книга «Пластування для хлопців» не містить першої сторінки. Книга починається з першого розділу на сторінці 13. Перші два речення звучать так:

«Інструктажі із пластування повинні подаватись, по можливості, через практичні заняття, ігри та змагання».

«Ігри слід організовувати, як командні матчі, де кожен гурток формує команду. Всі беруть участь в грі, ніхто не спостерігає».

Ігри повинні становити важливу роль у вишколі пластунів. Сам пластовий рух можна описати як «найбільшу з усіх ігор». Однак слід пам'ятати, що немає значення, чи це велика гра, чи це мала гра, чи це гра на повітрі, чи в домівці, чи це фізичні змагання, чи інтелектуальні, основне є те, що гурток має становити цілість і ніхто не повинен бути лише глядачем.

Не обов'язково придумувати якісь розкішні ігри для скавтів. Бейден-Поуелл написав книгу на цю тему — книгу, яку кожен виховник повинен мати. Майже кожна частина пластового вишколу може перетворитись в гру. Попередній розділ, про гурткові змагання, пояснив, як це можна зробити. Виховнику слід проявити свою фантазію, а якщо його фантазія підводить, то йому слід скористатись здібностями своїх хлопців. Його власні ідеї можуть бути неуспішними, але ідеї хлопців будуть такими ж плідними після двох років пластування, як і на початку.

В одному курені під час сходи практикують таку гру: один з хлопців імітує, що йому погано і він потребує першої медичної допомоги. Хлопець раптово вискакує з кімнати з криком, що його одяг горить. Або ж він імітує епілептичний припадок і падає з драбини на землю. Його випадок сприймають серйозно і доглядають якомога краще. Один хлопець ошпарив грудну клітку чайником і був настільки поранений, що його мусіли віднести додому на носилках. Батьки не дозволяли відвідувати сходи. Кілька пластунів провідували його вдома, виховник хвилювався, що батьки не дають його до лікарні!

Сигналізацію, плавання, орієнтування, гру Кіма та інше слід навчати у такий творчий спосіб.

Результат ігор з гуртком як з командою полягає не тільки в тому, щоб закріпити гуртковий дух, але також в тому, щоб провідник зміг чітко побачити знання всіх його пластунів в гуртку з різних навичок.

14. Гурткове добре діло

Одного разу запитали провідника, який мав вмільсть шевця, як він її отримав. Він був лондонським пластуном, і розповів, що члени його гуртка були надто бідні, щоб їздити трамваем десь за місто після обіду в суботу, а батьки не дозволяли їм мандрувати, щоб не стирати шкіряне взуття. Він зрозумів, що зарадити цій проблемі можна, якщо навчитись лагодити

черевики і присвячував один день в місяць, допомагаючи найбільшим пластунам в його гуртку в такий спосіб.

Метою вмілостей, очевидно, не є лише здобуття відзначок, але також вміння цю вмілість застосовувати на практиці якомога частіше. Пластун, який має вмілість з першої медичної допомоги, повинен доглядати за пораненнями або перестудами хлопців, з якими він спілкується. Пластун, який має вмілість «Місіонер», повинен виконувати роботу місіонера. Це велика честь. В одній з лондонських станиць була створена Пластова ліга доброї волі. Станиця тримала зв'язок з Товариством незрячих. Гурток брав під свою опіку одну незрячу особу на два або три місяці. А отже, кожного тижня два пластуни з гуртка відвідували підопічного. Хлопці несли радість в дім цієї особи, вони читали газети, часом приносили програвач, приносили книги з бібліотеки для незрячих, старались бути помічними і зарадними. Гарно, коли гурток робить таке колективне добре діло впродовж року. Це змушує їх усвідомити, як зазначав Бейден-Поуелл, що пластуни, як і лицарі колись в давнину, які вирушали в світ з допомогою, приміром рятували дівчат з біди, що були прив'язані до дерев на лісових галявинах або прикуті ланцюгами до скель. Якщо сучасний лицар в шортиках зрозуміє, що його дівчина в біді — це старенька пані вісімдесяти років, яка живе на горищі і втратила зір — то можливо й варто бути сучасним лицарем!

В будь-якому випадку немає причини на те, щоб кожен добрий курінь в пластовому русі не виконував тривалого гурткового доброго діла. Це однаково можливо, як в місті, так і в селі. В селі пластуни завжди можуть допомогти, відвідуючи стареньку пару, допомагаючи копати город або лагодити стільці. В місті є багато добродійних агенцій, які забезпечать охочих пластунів будь-якою корисною, дружелюбною працею.

15. Міжгурткові зустрічі

Важливо, щоб кожен гурток чітко визначив і усвідомив ціль своєї праці. Всі гуртки в країні повинні діяти за пластовим законом, і залишатись цілістю, яка здатна чинити колективну корисну працю. Саме тому Бейден-Поуелл рекомендує спеціалізацію гуртків. Гурток повинен бути загоном першої медичної допомоги, повинен вміти збудувати міст, бути секцією велосипедистів або спільнотою природознавців, бути майстрами на всі випадки або командою кухарів.

Вони також можуть творити джазовий колектив, гурт клоунів або навіть індіанських танцюристів. Це допоможе виховнику організувати чудовий концерт для збільшення курінного фонду.

На «гуртковій раді» гуртку слід переглядати, час від часу свою працю, і поміркувати, що вони можуть зробити гуртом. В цьому випадку міжгурткові зустрічі можуть бути чудовим стимулом для розвитку гуртка. Ідея полягає в тому, що: одного вечора гурток Крокодилів десятого куреня з Тімбукту відвідує домівку першого куреня з Касамбара. Це досить довга подорож, але після прибуття їх тепло приймають і просять продемонструвати якийсь виступ. Вони відкривають програму «Танцем Крокодилів». Господарі показують їм сигналізацію і піонірку. У відповідь Крокодили демонструють свою вмілість у вправах з палицею. На завершення господарі можуть показати одну або дві гри, які є особливістю першого куреня з Касамбара. Після канапок і напоїв Крокодили відпливають додому. Через тиждень гурток Антилоп з Касамбара відвідає Тімбукту. Вони покажуть свої гімнастичні вправи і в'язання вузлів. Господарі навчать їх, як зробити однострій для пластуна в Сахарі. Якщо це не займе багато часу, тоді приготують гостям маленьку вечерю і приєднаються до їхнього коротенького концерту перед тим, як відпровадити їх додому.

Мета міжгурткових відвідин має подвійне значення. Перш за все, вона докладається до індивідуального розвитку гуртка,

а по-друге збільшує знання і збагачує світогляд куренів, які це практикують.

16. Гурткове таборування

«На пластових таборах намети не розташовані в рядах, як на військових таборах, а розкинені приблизно на відстані 50 або 100 кроків один від одного навколо намету виховника. Ця система дозволяє кожному гуртку зберігати цілість».

«Кожен гурток розташовує свій намет подалі від інших, але в межах видимості намету виховника».

«Гуртковий може розташувати свій маленький намет окремо від свого гуртка, але близько коло нього».

Впродовж всього пластового року немає кращої можливості для гуртка усвідомити себе цілістю, як на літньому таборі. Провідник повністю відповідає за порядок і дисципліну свого намету і в кінці табору гурток, який мав найохайніший намет, зазвичай, отримує відзначення. При можливості, чудово, якщо кожен гурток відповідає за своє харчування. Це може видатись непрактичним на великих таборах або на таборах, які тривають тиждень, але це спрацьовує на дводенному або одnodенному таборі. В такому разі немає потреби брати з собою зайві прилади для куховарення.

Коли пролунав свисток або курінний клич, що час обідати, час Служби чи іншої збірки, провідник збирає свій гурток перед гуртковим наметом і після цього марширують в лаві до лінії збірок, якщо така існує або провадить їх до виховника на збірку в колі. (На звичайному пластовому таборі пластовий свисток не такий гучний, як труба і не порушує спокою сусідів). Збірка в колі може використовуватись для звичайного порядку денного.

Якщо гуртки самостійно не варять, тоді призначаються кожного дня чергові гуртки. Один гурток відповідає за приготування їжі, інший може подавати страви, а ще інший може

слідкувати за чистотою і порядком в таборі. Вся таборова робота проводиться по черзі кожним гуртком, таким чином, пластуни набувають навички у різноманітних видах діяльності. У випадку деяких куренів, які працюють вже чотири або п'ять років, виховник може дозволити провідникам вивезти свої гуртки на окремий дводенний табір, наприклад, під час вихідних. Це добре, але повинно розглядатись як привілей, а не загальна практика. Це привілей, який провідник може отримати після кількох років наполегливої і сумлінної праці.

17. Труднощі

Можливо, що дочитавши до цього моменту, виховник може подумати: «Я погоджуюсь, що гурткова система є найкращою для організації і діяльності куреня, і я повністю усвідомлюю, що багато найкращих куренів в країні застосовують цю систему, але з огляду на деякі обставини, в яких я знаходжусь, досить непрактично застосовувати гуртковий вишкіл в моєму курені». Один виховник може зазначити особливості своїх хлопців — їхню виняткову легковажність або вражаючу сумлінність — інший говорить про їхні розкидані, по різних куточках міста, домівки і про далекі віддалі, які потрібно долати зимовими вечорами. Один говорить, що є особливі труднощі із старшими хлопцями, а інший зазначає про особливий зв'язок з молодшими. Один не може працювати за гуртковою системою, бо не має заступника, а для іншого це неможливо, бо має жінку, троє дітей і мусить допізна працювати в офісі.

Однак слід запам'ятати, що немає жодного гуртка ні в місті, ні в селі, який би не зміг працювати так, як вчить нас Бейден-Поуелл. Слід визнати, що немає виховника в цілій спільноті, який би не був винятковим і не працював з винятковими хлопцями за незвичайних обставин з особливими труднощами! Саме це і є шармом цієї роботи. Сам рух є особливим — особливо надихаючим — і щоб досягти успіху, потрібні оригінальні ме-

тоди вишколу і організації. Ці методи об'єднуються одною назвою — «гурткова система».

Знову-таки виховник може сказати: «Я вірю в цю вишкільну систему, але я вже працюю із своїм гуртком за іншою системою і тому неможливо щось змінити. Якщо бязміг початив все спочатку, було б зовсім по іншому». Однак, дозвольте зазначити, що не зважаючи на всі труднощі і непорозуміння, гурткова система — це не шаблон, а виникає з певного налаштування людини — з віри, що гартування характеру і освіта хлопця впливає з його внутрішнього світу, а не нав'язується зовнішніми факторами. Хлопці повинні виховати в собі пластунів — ніхто цього замість них не зробить. Сорочка і шорти подаються ззовні, але лише від серця і власного глузду хлопця пластовий дух успішно розвиватиметься. Це не вимагає років для створення, а приходить за тиждень, після ознайомлення з книгою «Пластування для хлопців».

Щоб розпочати роботу за гуртковою системою, слід спочатку провести бесіду з хлопцями про гурток як самодостатню одиницю, і тоді, не гаючи часу, створити раду гурткових і гурткові змагання як дві основні складові куреня. Все інше прийде з часом.

18. Як започаткувати курінь, дотримуючись гурткової системи

Будь-хто з досвідом у пластуванні матиме кілька рекомендацій другові, який збирається започаткувати курінь. Вони звучать так: «Почни з малого». Майже неможливо розпочати роботу з малою кількістю хлопців, і звичайним явищем є робота з багатьма. В попередніх розділах зазначалось, що для того, щоб гурткова система працювала успішно, потрібно більше наштовхувати провідників та їхніх заступників на нові ідеї і давати їм більше знань, ніж решті хлопців, якими вони мають керувати. Ідею гурткової системи слід прийняти з самого початку створення куреня.

Припустимо, що перспективний виховник мав зустріч з хлопцями при церкві, клубі, недільній школі, або з хлопцями із свого району. Він повинен запросити когось, хто гарно розповість про пластовий рух. З цією метою він може запросити станичного або іншого виховника, по сусідству, з досвідом у цій справі. Він і сам буде говорити з хлопцями. Він скаже їм, що через три місяці він планує започаткувати курінь, але сьогодні він запише імена всіх бажаючих зайнятись пластуванням. Він вибере десять або дванадцять найбільш метких хлопців і відразу почне їх вишколювати. За два тижні у нього залишаться лише вісім з них. Вони здобудуть пробу прихильників і пройдуть відповідний обряд іменування. Тепер їм дозволено носити однострій. Наступні два місяці виховник готуватиме їх до першої проби. Час, за який хлопець може стати учасником, залежить від його віку, освіти та оточення. Якщо з хлопцями ведеться наполеглива праця, тоді цей період триває від трьох до шести місяців. Коли хлопці здобули ступені учасників, тоді виховник призначає провідників і заступників. Якщо всі вісім хлопців виявились сумлінними і надійними, тоді виховник може призначити чотирьох провідників і чотирьох заступників, або ж він може призначити трьох провідників і трьох заступників, а решта будуть їхніми підлеглими. Тепер він може поговорити з хлопцями, які залишили йому свої імена та перевести ще одну зустріч; тепер він вже зможе створити гуртки і започаткувати курінь. Якщо він має трьох провідників і трьох заступників, він добере ще тринадцять хлопців і зробить три гуртки, по сім хлопців в кожному. Це досконале число, як на перший рік, хоча в деяких випадках, особливо в містах, важко ухилитись від значно більшої кількості юнаків.

Можна припустити, що запал хлопців, які прийшли на перші сходи і їх попросили зачекати три або чотири місяці, значно зменшиться. Однак, ентузіазм хлопців завжди можна відновити, якщо потрібно, але також можна помітити, що якщо хлопець, який чекав два або три місяці, все ще хоче стати пластуном, то

він стане кращим пластуном, ніж той, хто вступив в курінь під впливом миттєвого захоплення і першого враження.

В багатьох випадках перспективний виховник вважатиме, що розпочати роботу з невеликою кількістю хлопців неефективно. В такому разі слід дати попередні рекомендації «Почни з малого», і з самого початку, попередити виховника, щоб дав всі основні засоби провідникам та заступникам для самовдосконалення. В будь-якому випадку, поки хлопці не складуть проби прихильника, виховник не призначатиме провідників і заступників.

Перед призначенням провідника виховнику слід завжди чітко пояснити хлопцеві, що від нього вимагатиметься не тільки в курені, але також від Начального Пластуна і від всього пластового руху. Якщо він не зацікавлений взяти на себе це завдання, тоді великою помилкою є його призначення.

Суть цього методу щодо започаткування куреня полягає в тому, що провідники і заступники повинні мати можливість завжди бути трошки попереду інших хлопців і в знаннях, і в досвіді.

Дозвольте закінчити цю книжку словами, якими ми її розпочали, словами Бейден-Поуелла з першого видання книги «Пластування для хлопців»: «Я завжди рекомендую гурткову систему, яка складається з малих постійних груп, кожна під керівництвом хлопця-провідника, і це є великим кроком до успіху».

ПЛАСТОВЕ ЖИТТЯ В ГУРТКУ

1. Прибрані назвища

Гурток в Пласті — це так як одиниця в суспільності. Всі члени гуртка, яко частъ одного тіла, рівновартні і однаково потрібні. Кождий працює для всіх, всі для кожного. Тому нехай при повній обов'язковості і совершенній карности не буде між вами скажу «світської» різниці. Кляса і вік нехай буде лиш основою взаємного довір'я: амбіцією старших помагати молодшим, а честю молодших радитися старших. Для повного відмеження себе від непластових умов життя надавайте собі взаімно гарні або дотепні зле не злобні пластові назвища (найліпше з якої повісти). Це водиться по лицарських, релігійних, патріотичних установах, що члени уладів змінюють свої звичайні назвища, приймають, сказати би псевдоніми.

Пригадую вам нашого Шашкевича-Руслана. Такі псевдоніми остають все пригадкою приналежности до Пласту, а в пластове життя вводять родинне тепло.

2. Звуковий і видимий знак і краска гуртка

Постарайтеся о малу хоруговку, яку носить ваш провідник, присилену до пл. палиці. Вона мас бути з білого полотна, виду рівнораменного трикутника, котрого рамена трохи луковаті, довгі на 45 см, а основа 25 і півсм. На основних вершках пришиті по 2 торочки, якими прив'язується хоруговку до пл. палиці.

На хоруговці пришиваємо витяту з чорного сукна виразну і гарну силвету голови звіряти, яке ви собі вибрали як знак гуртка. Звіря мусите вибрати собі таке, щоби кождий з вас вмів наслідувати добре його голос і нарисувати його силветку на борзі (крейдою, цеглою, на піску і т. п. Таким звіром може бути: пес, кінь, вовк, чайка, пугач, перепелиця, крук, буйвіл, іволга,

лис, ведмідь, бузько, пантера, баран, голуб, орел, дик, зазуля, лилик, ластівка, дятель і т. п. По змозі, добирайте звірят наших країв, або визначних якимись прикметами.

Звуковим знаком вашого гуртка буде саме наслідуваний голос того звіряти. Ним можете порозуміватися в лісі, на вулиці, пізнати себе взаємно з віддалі. Але мусите цей голос зовсім добре вистудіювати і природно наслідувати. Остерігайтеся одначе уживати його поміж не пластунами, себто задержіть се подекуди в тайні. Для того іменно, що це можуть підслухати які чужі хлопці і впровадити вас часом непотрібно в блуд. Це відноситься взагалі до всіх пластових знаків.

На гуртковій хоруговці треба побіч знаку помістити виразні початкові букви патрона вашого полку.

Кожний з вас повинен уміти себе по-пластовому підписати, саме не назвищем, а тільки: своїм числом в гуртку, пл. ступенем, знаком гуртка і початковими буквами патрона полку, пр.: 1 р (головка крука) П. К. С. — означає: провідник розвідчик гуртка Круків полку Петра Конашевича Сагайдачного.

3. Пластовий танець

Це вас може трохи здивує. Спитаєте, що має танець спільного з пластовою діяльністю. Отже, треба вам знати, що танець є символом і висловом гармонії і згоди. Правильність і згідність рухів до такту більшої кількості людей є наче образом їх згоди і настрою. Як впоряд є образом карности, так хоральний спів висловом однаковости чувств. Танець є так давний, як громадне життя людства, тому находимо його у всіх народів, очевидно різно виобразований. Дикі народи мають переважно воєнні танці, якими викликають в собі спільне завзяття і відвагу. Народні танці у культурних народів мають в собі багато історичних і побутових натяків, а також залежать від природного окруження, в яким нарід жив. Чим культурніший нарід, чим довший його розвиток, тим більше змісту в його

народніх танцях. Розуміється, що як ціла культура, так і танці ріжних народів перемінюються, взаємно себе змінюють, через що в кінці і ріжниці між ними затираються, аж врешті люди гуляють і навіть не застановляються над тим, чому звичай каже виконувати саме такі, а не інші рухи. Гуляння перемінюється в саму приємність виконування рухів згідних з тактом музики. Розуміючи це, присвятите трошки труду вивченню пластового танцю, який є також образowo представленим змістом пластового життя².

4. Гурткові сходи

Гурткові сходи уладжуйте, коли лише дозволяє вам на це час, але щонайменше раз в тиждень.

Не в'яжіться місцем. Найліпше, коли можете собі уладити їх десь на луці в близькій лісі, парку (йно без чужих видців) або в приватнім городі. Коли ваша чета має домівку, то порозумівшися з домівкарем, уладжуйте сходи часом в домівці. А коли нема домівки, то по черзі у ваших хатах, оскільки є місце і нікому з домашних не перешкоджає. А остаточно в школі, коли вона привітна, очевидно в порозумінню з дирекцією ї за умовою з шкільним слугою. Окремим родом сходи є короткі сходи, які добре по змозі щодня уладжувати підчас шкільних перерв. Не так о місце сходи ходить, як радше о вигоду, здоровість і настрої.

Програми сходи укладайте всі по черзі, з захованням загальних пластових формальностей. Намагайтеся узгляднювати в них 1) пластові вмлости; 2) веселість; 3) спів (музика); 4) умове образування; 5) помисловість.

1. Пластові вмлости набуваємо приготуванням до пластових іспитів і виконанням пластових вправ.

² В оригінальному тексті наводився докладний опис танцю пластунів, який вперше був виконаний 1 гуртком пластунів Полку П. К. Сагайдачного у Львові на 1 сходинах львівського коша (станіці) 16 квітня 1921 р. Через об'ємність даного опису в цьому тексті він пропущений.

2. Веселість плекаємо уладженням товариських забав, оповіданням веселих річей, читанням веселих книжок, оповіданням дотепів, показуванням куглярських штучок, уладжуванням театральних вистав.

3. Спів і музику плекаємо виучуванням народніх пісень, грою на мандоліні в супроводі гітари, на устних і ручних гармонійках і на інших інструментах.

4. Умове образування полягає на відчитуванню цікавих рефератів з ріжних областей знання, на читанню уступами цікавих наукових книжок і літературних творів, виголошуванню поем, промов (себто вправи в говоренню) на виучуванню чужих мов, стенографі), видаванню часописів і т. п.

5. Помисловість полягає на предкладанню нових плянів діяльності, уліпшуванню вправ, забав на пописових виступах поодиноких членів, які в якійсь області спеціалізуються і т. п.

А саме щодо останнього, то в кождім гуртку повинні образуватися ріжні знатоки, прим. фотографи, музики, співаки, поети, письменники, знатоки мистецтва і т. п., якими гурток міг би похвалитися на прилюдних виступах і від яких кождий член мігби дечого навчитися, а хоч би лише мати нагоду розмовляти і про щось цікавого почути, з чим може ніколи в життю поза своїм гуртком не стрінеться.

Програми сходин мусять примінюватися до часу. З правила не повинні довше тривати як 1½ години, зате можуть тривати коротше, але частіше. Маю іменно на думці згадані вже сходини під час шкільних перерв, на яких можна одну або дві які вправи переробити, якусь забаву випробувати або про дещо пластового поговорити. До часу тривання сходин мусить притінитись і форма їх. Правильно повинні сходини відбуватися так:

- 1) відкриття сходин провідником;
- 2) ствердження присутности членів;
- 3) оправдання несприсутностей (річ прокуратора);
- 4) приготований до пл. іспиту (дещо з научного матеріалу);

5) пластова веселість (якась товариська забава і т. п.) спів, музика;

6) коротка наукова розмова (реферат і т. п.) або «пластова гутірка»;

7) пластова вправа;

8) вільні внесення (гурткові вправи, помисловість і т. п.);

9) дискусія над внесеннями, рішення і закриття сходин. Коротший час вихіснюється так, що одну таку програму розкладаєте на часті і виконуєте точки поодинокі або по дві. Очевидно оправдання несприятливості з таких сходин поладнується на слідуєчих звичайних сходинах, відпадає також формальне відкриття і замкнення сходин. В програмах треба конче намагатися научні матеріали іспитів, пластові вправи і товариські забави по змозі по черзі переробляти, щоби розвій пластового обрахування відбувався правильно і поступенно, при тім щоби оминати повторювання, недоучування і застою.

Дозвіл на присутність посторонних людей на сходинах гуртка видає лише четар.

5. Гурткові прогульки

Гурткові прогульки — це попросту відміна сходин. Вони не потребує бути далекі. Важне радше винайдення місця на вільному повітрі, де можна би виконувати вправи й забави, яких не можна уладити в замкненій комнаті. Час тривання такої прогульки може бути також не довший ніж півтора години, числячи чверть години ходу від місця збірки до місця вправ, а на вправи годину. Окремо, але це вже йно старші, вправніші та досвідченіші гуртки можуть собі уладжувати дальші прогульки, одначе знову тому, щоби виконати вправи, яких не можна уладити на менших проходах (отже прим. читання мап, або вправу «стріча пластунів» і т. п.). Приказ до участі в такій прогульній повинен кождий виписати коротко (початок і час тривання, місце збірки і околиця прогульки) в своїм записнику і дати підписати четареви, яко посвідку для домашнього на-

гляду. На жадання четаря має член принести на тому приказі з дому підпис, яко знак згоди домашнього нагляду. На таких прогуляках треба бути осторожним перед нападами уличників, заздалегідь урадити, що на такий випадок робити і відповідно вправитись. Між іншим повинен прим. кождий мати рід га-рапа або інше нешкідливе, але болюче оружжя, відповідно до правила «Si vi расет, para bellum». На всіх проходах і прогуляках треба вважати, щоби не наражати непотрібно здоровля, а коли якась річ може мати наслідки сумнівної вар-тости, ліпше її залишити (прим. пиття води в дорозі є зовсім лишніш налогом, недостачею панування над уроєною спрагою і нераз спричинює перестуди або й тяжші недуги). Обов'язком пластуна повинно бути головно панувати над невигодами, з окрема над утомою, голодом, спрагою. Можна їм зарадити, але після розваги, ніколи під їх приказами. Тому не вільно в часі відпочинку кидатися зараз на їду, лише перше успокоїтись, вигідно сісти, по змозі обмити в чистій воді руки і аж тоді братися до їдження. Це значить панувати над своїм тілом. По дорозі і на місци можна вправляти впоряд. Але коли того нема в програмі, а ходить лиш о це, щоби дійти до якогось місця, то йти свобідно і радше оглядати околиці, дерева, розмовляти свобідно і пр. При поході рівним кроком, головно коли чистий воздух, треба співати пісні, голосно, повними грудьми. Одначе або співати порядно, гарно, або зовсім ні, щоби прохожі не висміяли Пласту, навпаки, щоби радше хвалили і подивляли. Парадно мати мандоліну і гітару, або хоч би устну або ручну гармоніку.

На місці вправ не лишати ніякого сміття, ні останків їди. При відході не забути зробити лад за собою.

По лісах і близько людських осель не робити криків і гамору, щоби не вистрашувати звірини, не доскулювати людяні; не зневажати гарної лісної тишини. Замість криків все здоровіший і гарніший спів на відповідному місці.

Взагалі пластуни повинні оминати голосного говорення між собою. Це очевидно не оправдує недбалого, тихого говорення тоді, коли всі мають добре чути і розуміти, і коли не треба оглядатися на оточення.

Не ходити на приватні або зборнені дороги без дозволу власника, а коли зроблено це через недогляд, то на зроблену кимсь увагу, чемно відповісти, перепросити, оправдатися. Взагалі в дорозі поводитися з людьми чемно, не дразнити нікого, не висміювати, не зачіпати, а на чийсь злобні чи насмішливі замітки, без окремого приказу провідника зовсім не відзиватися. Тим способом нераз оминеться лишніх неприємностей.

В небезпеці не проявляти паніки, лише бути безоглядно карним і розважним.

Від свого гуртка не віддалятися і на власну руку нічого не заряджувати, хіба в порозумінню і за дозволом провідника прогульки. Ліпше все бути більше обережним, вимагаючим, карним, ніж потім оправдуватися непластовим «я не знав», «я думав, що то можна іти». Взагалі нехай на прогульці, як всюди в Пласті, панує карна свобода. Бо вона дає членам прогульки почуття певності і безпеченства, а на сторонніх людей робить вражіння чогось гарного і викликає в них довір'я і прихильність для Пласту.

6. Гурткові пластові прилади

Ваш гурток повинен дбати, щоби по змозі всі члени мали пластовий однострій і пластове озброєння, себто все, що може придатися на прогулях. Крім того, повинні подбати о власне шатро на таку кількість осіб, кілька їх, в гуртку о котел до варення, о інструмента, о власні прилади до забав. Ті останні можуть по більшій частині бути власного виробу і разом доказом справності цього чи іншого члена до III пластового іспиту. Тому повинні ви заздалегідь приготувати прилади, потрібні до уряджування ріжних забав. Добре, щоби ви мали свій ніжний

м'яч, ручні м'ячі і гумові пилки, палестри, кічки, прилади до крокету, до теніса і пр. Те все держіть зложене в порядку (в скринці, в мішку) в домівці за окремою посвідкою від доміакара і коли треба знову за посвідкою позичайте. До заряду виберіть з поміж себе одного, який відповідав би за стан річей. Кождий гурток повинен ще подбати о власну полеву аптечку, в якій були би прилади й ліки, потрібні до першої помочі. Добре, коли у всі ліки могли би гуртки заосмотрювати четова аптека, уміщена в домівці. Гурткову аптечку може мати при собі хто-небудь з гуртка, але о відповідний її стан нехай би дбав цей з вас, хто найвправніший в ратівництві і якому ви це поручили.

7. Гурткова каса

О правильні доходи з вкладок має дбати ваш скарбник і провірник. Але з вкладок звичайно невеликий дохід. Можете збільшити свої доходи ще в ось який спосіб. За дозволом команди підминайтеся не тяжких (не понад сили!) робіт, радше помочі знакомим людям і поважним товариствам. Це мусять бути такі роботи, шо в них залежить не так на силі, як на скількості робітників (порядкування книжок, поміч при украшуванні салі на концерти і вечериці, збирання овочів, нищення шкідників в городі і т.п.). Вашою річчю є тактовно просити о ласкаві датки на цілі Пласту, дарунки в натурі (прим. якісь прилади до вправ, забав) і пр. Не надуживаючи ласки добродіїв Пласту, вільно вам оповідати про потреби Пласту, про малі доходи з вкладок і т. п. Очевидно, не вільно вам ні накидатися комусь, ні торгуватися, ні жадати заплати за ваш труд, ні робити конкуренції зарібникам, які з праці рук удержуються, а треба вам за те тямити, шо часом невинагороджений труд заплатять при иншій нагоді инші добродії під видом добровільних, вами окремо незаслужених датків. За кождий гріш, зароблений вами чи одержаний в дарі, мусите дати посвідку від полку, а разом подяку за нагоду, яку вам хтось дав до заробітку. Взір

такої посвідки знайдете між формулярами на кінці книжки. При виконанні робіт, о виконання яких вас просять, треба вам дуже вважати, щоби все виконати старанно й пильно, щоби ніхто з вас не отягався з участю в роботі (ніколи з фальшивого стиду!) і щоби не зробити роботодавцеві заводу. Тому перед тим, заки підійметеся якоїсь роботи, мусите добре нарадитися і подвоїти строгість щодо карности. При роботі треба поділити між себе працю, але після виконання своєї частини кожний нехай допоможе другим товаришам. При роботі, з якої дохід іде на Пласт, Пластунові не вільно забувати, що цей «дохід» в суті річч добровільний даток. Дуже негарна була би тут якась непластова інтересовність. Не вільно також розуміти справи пластових заробітків так, наче би звичаєм пластуна мала бути праця лише за гроші. Інтересовність була би для нашої культури вбійством.

8. Поділ праці

Кожну працю, яку має виконати цілий гурток, повинні ви так між себе поділити, щоби кождий з вас мав визначену одну частину роботи, а ніколи не сидів дармо — бездільно. Розуміється при розділі чинностей треба числитися зі силами і змогою. Поділ праці добре вправляти при будові шатра, кухні, при приготуваннях до більше зложених забав (до яких треба трохи приладів) і т. п. Навіть програми сходин належить складати з точок, приготуваннях і виконуваних поодинокими членами, щоби сходини робили вражіння збірної праці і щоби не було між вами обоятних виднів і слухачів. Коли один має реферат або виклад, або предкладає якесь внесення чи плян, то другі повинні своєю участю в його праці доказати висловлюванням своїх поглядів і думок в дискусії. Тямте все, що байдужні люде — це галапаси суспільности: користають з вигід завдяки праці других і самі нічим не помагають. Отже, кождий з вас нехай думає, чим він причинився би до діяльности гуртка. Попросту нехай кождий з вас все, чим займається, укладає відразу в таку форму, щоби це використати для Пласту.

9. Відношення до інших гуртків

Як член Пласту має себе усовершенувати для цілого уладу, а тим самим для цілого народу й людства, так гурток повинен усовершенувати свою діяльність для розвитку й сили цілої чети. Не вільно гурткові руководитися якоюсь нехиттю до другого гуртка, ні робити шкідливої конкуренції, себто, щоби не дати випередитись в діяльності іншому гурткові, псувати його Ітлянн і обнижувати вартість його помислів. Ревнування, випереджування може і повинно бути між гуртками, але все для благородних цілей і в ніжній, гарній, чемній формі. Гурткам вільно себе взаємно наслідувати в добрім, бо чим більше однаково добрих гуртків у Пласті, тим більша честь для кожного з вас належати до Пласту. Часом, розуміється, перед викінченням або випробуванням якогось пляну, можна вам застерегти собі тайність сходин. Але ненадовго і скоро подавати винахід чети до відома і виконання, застерігаючи собі у висшого прокуратора права вашого гуртка яко винахідника. Вільно вам до виконання чогось запросити собі другий гурток, знову з застереженням спільної тайни або попросити о позичення кількох членів. Так само можете запрошувати другий гурток до спільної прогульки, спільних вправ, спільної роботи і т. п., ставлячи свої услів'я і приймаючи їх услів'я. Над предложеними вашому гурткові справами других гуртків радьте охотно й прихильно з гадкою про добро чети й уладу. Вам вільно запрошувати гуртки других полків, але тільки через свою і їх полкову команду, предкладаючи точну програму сходин і ціль запросин. Посторонних Пластови людей може запрошувати тільки полкова команда через ВПРаду згл. її відпоручника.

Євген-Юлій Пеленський

народився 3 січня 1908 р. в Стрию в українсько-німецькій родині. Там таки отримав нижчу й середню освіту та вступив у 1918 році до легендарного пластового гуртка «Лис», який під час Листопадового чину вивісив синьо-жовтий прапор на міській ратуші. Під псевдонімом «Банек» (від баняк, горщик) був провідником гуртка, успішно склав всі три проби й здобув ступінь пластуна-скоба.

Згодом став і одним з перших гетьманських скобів.

Ще юнаком у 1924 році в батьківському селі Конюхів, що біля Стрия, організував один з перших сільських пластових куренів (ч. 40 ім. полк. Івана Зерняти), за що у 1925 році отримав найвище — перше пластове відзначення. У наступному році заснував в Стрию ще один курінь (ч. 46 ім. князя Буй-Тур Всеволода), який під його проводом став потужним суперником, дотепер єдиного в місті 5-го куреня юнаків ім. князя Ярослава Осмомисла. Цього ж року разом з друзями-юнаками «осмомислівцями» засновує один з перших куренів старших пластунів, який тепер славновідомий як «Загін Червоної Калини».

В 1926-1930 роках у Львівському здобував філологічну освіту. Ще гімназистом допоміг зорганізувати в Стрию осередок Українського Студентського Товариства, яке й очолив, а з переїздом до Львова став заступником голови цієї організації. Студентом заснував і очолив університетський гурток українців, був активний в проводі Уладу Старших Пластунів і, навіть, таборував в якості головного виховника на новацькому таборі «Остодір». Був членом ОУН, підтримував постійні контакти із С. Бандерою ще з юнацьких років. Водночас виконував функцію книговода, відтак

став постійним стипендистом, а згодом адміністратором Національного музею.

В 1930 р., як досвідчений виховник, видає посібник «Пластовий гурток». Це видання можна вважати першим на ниві педагогічної творчості Євгена-Юлія, який в 1930-х роках активно займався викладацькою практикою в українських середніх школах. Загалом його бібліографія в цій галузі обіймає щонайменше 23 книжки та 12 статей. Серед них є п'ять педагогічних посібників, а решта — це підручники, зокрема читанки, українські та німецькі для народних і середніх шкіл.

В 1935 р. здобуває ступінь доктора з історії української літератури й слов'янської етнології. Незабаром, маючи всього 29 років, стає одним з наймолодших дійсних членів Наукового Товариства ім. Шевченка. Своїм сучасникам він запам'ятовся як видатний науковець, письменник, літературний критик, журналіст, редактор, музейник і бібліофіл. Сімдесят шість книжок з різних ділянок і понад двісті статей розсіпані у різних журналах і часописах — ось невмируща спадщина, що її залишив після себе цей незвичайно здібний, активний і працьовитий пластун.

Ще юнаком залюбки займався друкарством, зокрема оформив дуже гарну збірку пластової графіки, а також запропонував Верховній Пластовій Команді проект розбудови пластової друкарні. Після заборони Пласту польською владою у 1930 році Є.-Ю. Пеленський врятував і очолив Видавничий Кооператив «Вогні» (був також першим редактором однойменного журналу). З вибухом Другої світової війни організував спілку «Українське видавництво» і був його її директором, а згодом утворив власне видавництво «Бистриця», яке в час наступної післявоєнної еміграції переніс в Мінден, а потім до Бльомбергу (Німеччина). Коли в 1949 році емігрував вже на постійно в Сідней (Австралія), заснував на новому місці видавництво та журнал «Слово».

Помер Євген-Юлій раптово від розриву серця 28 вересня 1956 р., проживши всього 48 літ. За визначні заслуги на громадській ниві пластовий провід відзначив його (по смертно) орденом Вічного Вогню в золоті.

ЄВГЕН-ЮЛІЙ ПЕЛЕНСЬКИЙ

ПЛАСТОВИЙ ГУРТОК

1. Пластовий гурток

Ви, певне, не раз приглядалися забавам дітвори. І ви не могли не завважити, що діти залюбки збираються для забави чи пустування у дрібні *ватаги*. Цей нахил до спільної забави й перебування у гурті, вроджений їм. Пласт — як відомо — використовує передусім усі хосенні (*корисні — ред.*) вроджені нахили, скільки змога старається не йти проти сил вроджених нахилів діточого віку, а все намагається втягнути їх у загальне русло пластової праці.

Тому саме й на згаданій психологічній основі, що в'яже дітей у ватаги для забави, ґрунтується принцип гуртків для пластової праці й ігри.

Самозрозуміло, що першою основою доброго гуртка є його *члени* та їхнє взаємовідношення. Це останнє впливає з якості самих членів. Тому передусім треба подбати про добрий підбір пластунів до гуртка. Хлопці в одному віку чи з одної класи найкраще тут підходять. Ніколи не творіть гуртків «після росту»! До гуртка не приймайте хлопця, якщо хоч один член спротивиться цьому.

Яка є *роля* пластового гуртка? Виховання відбувається під впливом родинного дому, церкви, школи та середовища. Саме пластовий гурток повинен стати сим *середовищем*, що не допускав би лихих впливів, тільки добрі й їх степенував (*ступенював — ред.*) би.

Про одне пам'ятайте! Буйний, веселий *настрій* гурткового життя мусить манити до себе хлопців! Осягнете це тоді, коли поведете в гуртку таку живу творчу працю, що своїм розгаром захопить усіх членів, коли даєте гурткові радісну забаву та

коли зумієте добре кермувати одним і другим. Добір членів і **змістова праця**, цікава забава та **провід** — ось чинники, які забезпечать долю гуртка й виховують його членів правдивими пластунами.

2. Ті, що кермують діяльністю гуртка

Сказано: гуртком кермує **впорядчик** чи **зв'язковий**, але... Це «але» вимагає зрілої застанови! Передусім впорядчик повинен здати собі справу з того, що таке виховання, бо кермування гуртком — це праця виховна. Це не схематична робота, це формування людини — отже мистецтво, одне з найвеличавіших і найбільш відповідальних. В руках впорядчика податний людський матеріал, з якого слід зробити справжніх громадян.

Далі, впорядчик мусить знати, що гурткова система пластового виховання — це не одна з багатьох у Пласті, а єдина; це єдиний шлях, що веде до успіху. Врешті, він мусить усе пам'ятати, що основною прикметою вільної людини-громадянина є підприємлива самостійність. Цьому ніколи нікого навчити не можна. Можна тільки виробляти вроджені прикмети, їх виробляється не при допомозі «викладів» чи іншої науки, але через **організування амбіції пластунів до праці**, до зусиль, до самообразування.

Тому впорядчик, що розуміє свою роллю, кермує гуртком так, що члени гуртка — розуміється за виїмком провідника (*гурткового — ред.*) — звичайно навіть нічого не знають про його роботу, хіба що бачать його на сходинах.

Завданням впорядчика є:

1) виробляти провідника, зн. піддавати йому нові думки, обговорювати напрям діяльності, справляти його власні помисли;

2) провірювати працю членів гуртка, досягнення збірних зусиль і — це основна річ — глядіти, чи провідник доріс до гуртка.

Буває час, де провідник стає впорядчиком — тоді хай він дає повну змогу діяльно проявлятися містопровідникові (*заступникові* — ред.). Перестерігаю одначе на цьому місці, що праця впорядчика — се завдання нелегке: се завдання, що його не можна вести «без приготування», се завдання, що не дасться розтягнути на більше гуртків. Бейден-Поуелл цінить роллю впорядчика так високо, що каже, що сам не став би впорядчиком у більш як у двох гуртках.

Гурток веде *провідник*. Підшукати його не легко. Він мусить мати щось вроджене на вождя — щось, що іноді розжевріє всевладною волею в блисках його очей, щось, що іноді виступить в його духові чи поставі. Щойно, коли є *вроджені* дані, можна їх вишколювати, можна дати йому все інше, а потрібне, *набути*.

Провідник повинен іще чимсь відзначатися: буйнішим розвоєм духа чи тіла. Добре, якщо провідник старший рік-два за інших членів гуртка. Це мусить бути меткий хлопець, повний підприємчivosti, запалу до праці та витривалости. При сім ідейний, щоб був приміром — зразком для всіх.

Провідник мусить мати *повагу* в членів гуртка, або певного рода пошану (подив). Хлопці прим. подивляють, шанують, люблять фізичну силу. Тому добре, коли провідник фізично сильніший від інших. Це може дивно звучить, але це дійсне й то далеко не маловажне.

Провідник матиме теж повагу, якщо буде як слід вести гурток. Коли впорядчик чи зв'язковий заслужено вивищуватиме подекуди його, коли доручуватиме йому відповідальні діла. Впорядчик повинен дбати про те, щоби провідник як слід вів гурток. Повинен виховувати й учити його.

Зі справою поваги провідника тісно в'яжеться друга: його *привілеї*, більші *управнення*. Так, провідник має більші права, як звичайний пластун. Він має легкий доступ до впорядчика чи зв'язкового, йому цей доручає відповідальні чинності (провірку

непрямностей на курінних сходинах, провід у грах тощо), все йому першому подає руку, пластуни обов'язані йому першому віддавати поздоровлення. Це все виглядає на дрібнички, але сума цього надає у висліді провіднику повагу, себто це, без чого праця провідника не матиме успіху.

Сам провідник (ніколи впорядник!) добірає до помочі та поради **містопровідника**. Містопровідник заступає провідника, помагає йому в роботі, зокрема веде гурткову книгу та касові записки. Він повинен мати подібні управлення як провідник, бо ж це в майбутньому член команди (курінної старшини — ред.), впорядчик чи інший відповідальний пластовий діловодчик.

3. Виховуйте провідників

Хотів би я багато-багато разів вам повторювати: зв'язкові і впорядники! Виховуйте провідників! Від цього залежить успіх вашої роботи для Пласту!

Попереду всього **розбуджуйте їхню амбіцію, запал до науки**, до праці над собою. Вказуйте їм на відповідальність кожного їхнього вчинку супротив побратимів і Пласту.

Не накидайте їм одначе своєї волі, своїх плянів, бо кожен провідник, кожен вождь мусить бути передусім **самостійний**. Радше, — як говорить Бейден Пуелл — **«дозвольте йому робити його власні промахи, якщо він цього собі бажає»**. З його власних похибок і омилок учіть його!

Це очевидно не противорічить цьому, що при кожній нагоді будете вціплювати в нього основи **карности** (*дисципліни* — ред.), пластової та громадської.

Провідник **мусить мати легкий доступ до зв'язкового** згл. впорядчика. Найкраще уладити це так, що раз в тиждень чи два зв'язковий робитиме **сходини провідників** і містопровідників. На сих сходинах треба:

1) критично обговорити звіти провідників із дотеперішньої діяльності їхніх гуртків;

- 2) подати згл. одобрити плян на найближче майбутнє;
- 3) служити провідникам усіми можливими порадами, вка-
зівками, відповідями на запити, всякою поміччю.

Обговорення звітів з одного боку, вироблення плянів на майбутнє з другого боку, незвичайно виховує провідників, дає їм змогу успішно працювати.

Крім цього, зв'язковий постійно вчить провідників. Можна це робити на згаданих сходинах, можна робити окремі курси для провідників і їх заступників, можна врешті створити окремий гурток провідників. *Курси* підходять особливо для вивчення всяких *технічних* вмілоостей, як от піонірства, знакування тощо. Для сталої систематичної роботи підходять *часті сходини провідників*, які дуже гаряче поручаю. Зв'язковий збиратиме попросту всіх впорядчиків, провідників і містопровідників на систематичні сходини.

Дуже порадно зробити в часі ферій (*канікул — ред.*) окремий *інструкторський табір* для провідників і цих, що могли б ними стати. Треба теж подбати, щоби провідники їздили правильно до зразково веденого більшого табору.

Дуже важлива справа — це окрема *бібліотечка для провідників*. Кожен з них міг би легко дістати там потрібні йому пластові підручники, спортові посібники, книжки до гутірок і інші. Книгозбірня не мусить бути велика, але мусить бути добірною! Двадцять щонайкращих книжечок напевно вистане, але — повторяю — щонайкращих!

Все, що має мати більше значення, всяка велика праця, мусить бути розраховане на довшу мету. Пляни праці треба укладати на більші промежутки часу. В зв'язку з тим впоюйте в провідників *змисл синтези*. Ділом: покажіть, як уладити програму сходин на весь рік, як ставити собі певні цілі й як осягати їх.

4. Гурткова книга

Вистерігайтеся канцелярщини! Гурткова книга мусять бути *жива*, відбивати життя молодих хлопців, а не описувати засідання старих радників! У книгу вписуйте *все* про свій гурток, прим. у формі денника. Під датою одного дня впишіть сходу чи прогульку, другого іменування члена гуртка розвідчиком чи скобом, третього добре діло, яке зробив гурток. Перепишіть туди письма, які висилаєте, пишіть усе про своїх членів, попросіть, щоби туди вписала курінна команда похвалу (якщо ваш гурток на неї заслужив), або якісь визначні гості свої підписи. До книги можна вмістити світлину вашого гуртка, опис вашого пластування, поміщений в «Молодому Житті», вірші членів гуртка, випечатані в «Світі Дитини» тощо. Якщо між вами є рисівник, хай нарисує ваш літній табір, хай розпише заставки.

Найкращий формат книги — зшитковий (чвертка), завбільшки 200 карток, обов'язково без ліній, бо на лінійках не можна би нічого нарисувати. Книгу оправете гарно. Перша картка вільна, на другій пластова відзнака та напис (книга такого-то гуртка й куреня), на слідуючій клич гуртка та вирисований тотем. На дальших картках можуть поодинокі члени вписати від себе по кілька слів. Це останнє належить розуміти як певного рода письменний обіт членів супроти гуртка. Ось таке ведення гурткової книги найбільше відповідає вдачі нашого молодого пластуна. Так ведена книга повинна дати пластунам повну змогу розвинути дар уяви, чуття, різні артистичні вмілості і т. ін...

Одначе, чи має впорядчик між іншим цілком забути про те, що ведення строго пластових книг по приписам виховує молодь до точного сповнювання обов'язків, а також про се, що сьогодні молодий пластун завтра не раз стане секретарем поважної якоїсь організації? Ні, і тому впорядчик подбає, щоби сьогодні сей, завтра той пластун уложив протокол сходин у гарній оповідній

формі, строго по точкам. Се уяви й інших таланів молоді не вб'є, а принесе також у майбутнім велику користь.

Книгу веде по приписам містопровідник. Помагати йому у сьому ділі обов'язаний кожен пластун(ка) гуртка.

Окремо веде провідник свій *записник*, де має список членів, усі дати про них, зокрема хрестики та чертки (пам'ятайте за всі добре виконані вправи та гри стало давати хрестики, а за лихе виконання — чертки), плян праць, програми сходин і т. п.

Крім цього веде містопровідник іще *скарбничі записки*: нотес, де записує всі приходи, заплачені вкладки тощо й відривний бльочок для кожночасної видачі посвідки одержаних грошей.

5. Сходини

Сходини гуртка хай будуть живі, щоб кожний член брав у них участь. Так званого «научного матеріялу» беріть мало, але за те основно. Крім цього вчить стало щось із природи чи техніки, чи врешті змаги, як-от звідунства, електротехніки, джіу-джітсу, чи чогось подібного.

Якщо йде про сталий *порядок сходин*, то найкращий такий: 1) гутірка; 2) научний матеріял; 3) вправи та гри; 4) звіти. Дальше докладніше поясню поодинокі точки.

Загальний тон сходин повинен бути примінений до віку учасників, отже передусім свобідний тон *веселий*. Тільки сам початок сходин повинен бути поважний і святочний. Добре є на кожних сходинах пригадати клич гуртка та зясувати, що таке зробив гурток за час від останніх сходин, щоб реалізувати цей клич. Якщо приміром ваш гуртковий клич є «Пробоем до мети», то застановіться, що ви осягнули за минулий тиждень у мандрівці до наміченої мети.

Не зашкодить, як впорядчик часом *спитає всіх членів*, що їм подобається на сходинах, а що ні, та що слід би ввести нового. Можна це робити також дорогою писаної анкети, не раз і без підписів.

До кожних сходин повинен впорядчик як слід **приготовитися**, зладити програму та її передумати.

Завжди й усюди пригадуватиму те, що в нас так часто забувається. Сходини робіть по можності не в домівці, а на вільному повітрі: в полі, в лісі, в лузі... Тільки особлива страта часу, витраченого на далекий хід, хай здержить вас від цього. Особливу вагу мають сходини на вільнім повітрі для молодих прихильників, яких манить романтика природи.

Завелося у нас іще одно лихо: два-три гуртки роблять рівночасно сходини в одній домівці. Се просто велике непорозуміння, що то є сходини пластового гуртка. Також недобре, як звичайним вашим сходинам приглядаються незаінтересовані гуртки чужих вашому гурткові людей, пластуни. Гурткові сходини (крім пописових) є своєрідні тайні зібрання однодумців.

Ось так ведіть ваші гурткові сходини!

6. Гутірки

Попри **тему** треба з'ясувати собі: 1) яка ціль гутірки, а в зв'язку з сим 2) які повинні бути висновки та 3) як її перевести, щоб до визначених висновків дійти.

Гутірки можуть бути на загальні або на дрібні-актуальні **теми**. Останні більше підходять до загалу, лекше ними зацікавити молодь, але остаточні висновки повинні бути все по змозі синтетичні. Іншими словами, все треба витягнути з них «загальну науку».

Щоб гутірка всіх **зацікавила**, мусить бути: 1) **цікава тема**, 2) **багато інтересних ілюстрацій та прикладів**. Головно це останнє дуже важне.

В гутірці мусять брати участь **усі**. Робиться це в той спосіб, що провідник починає якимсь добрим прикладом і коротким обговоренням його, а інші члени докидають свої міркування та дальші приклади. Якщо вони мовчали б, то провідник розворушить їх і приневолить взяти участь в гутірці відповідно

дібраними прикладами. Часом мовчанка спричинена труднощами для пересічного хлопця думати без приготування на місці про якусь справу та творити собі про неї на місці погляд. Об це не раз розбиваються дискусії на найцікавіші теми. Не раз треба уможливити членам, як так приготувитись до гутірки, запізнати їх наперед з темою, може й з диспозицією гутірки.

Дуже добрі гутірки знайдете в книжці Мердіна (*Orison Sweet Marden — ред.*) п. н. «Як здобути щастя». Із цієї знаменитої книжки користайте якнайбільше.

7. Чого вчитися?

Крім пластових проб (іспитів) — кожний гурток повинен якнайскорше здати третю пробу — належить щоякийсь час опанувати якусь вмільсть. Всеодно, чи це буде підготовка до іспиту вмільости, до спортових змагань, чи до чого іншого — старайтеся бути все практичними. Вчіться таких умільостей, які принесуть вам найбільше хісна (*користи — ред.*), які можете часто примінювати, а теж і інших, коли саме до цього добра нагода. Практичність особливо важна. Якщо не примінюєте набутого знання якнайчастіше, воно тратить всяку вартість і забувається.

Вчіться виробляти самі всякі потрібні вам речі, як пластовий однострій, спортове приладдя, прогульковий виряд тощо.

Для вивчення якоїсь вмільости можете робити побіч сходин окремі сходини гуртка, запрошуючи на них і окремих інструкторів.

У деяких гуртках панує погляд, що на сходинах гуртків можна займатися тільки матеріялом до пластових проб або до проб умільостей. Добрий одначе впорядчик — провідник відчує — добачить, що бракує пластунам. У сільських пластових куренях буде він учити грамоти чи рахунків, у робітничих навіть вести гутірки про фах молоді, про вплив улиці, культурне поведення і т. п. І проби умільостей треба так добирати. Для

міських куренів спортові вмілості, піонірка чи слідження вночі або ощадність буде важніша, ніж інші вмілості. Для сільських куренів треба вибирати вмілості, що розвиватимуть приспану енергію чину, почуття особистої чести та національної.

Навіть певний час чи стан у розвою гуртка вимагатиме вибору певного матеріялу до вмілостей. Сьогодні приміром вся українська нація розвивається під кличем економічної відбудови та надбудови. Кличі про ощадність, кооперацію, здвигнення промислу та торгівлі чуєте всюди. Чи маєте бути глухі на це? Залишіть отже на якийсь час приміювані сьогодні проби, що не відбігають далеко від вашого первісного побуту, а зміряйте у вашій науці до вищих форм нашого національного життя.

Хороніть себе від мертвеччини!

8. Забави

«Я працю, невдачі, всі злидні, недолю — пійму, як завдання трудної ігри» (*цей первісний текст змінений Постановою ГПБ в 1961 році — ред.*) — говориться у пластовій присязі. Що це значить? Зважте, що життя це тільки гра, змагання. Так теж розумійте всі свої зайняття, вивчення матеріялу тощо. На ділі це виглядає доволі просто: замість, приміром, «випитувати» — так, як в школі — хто знає скільки міст на Україні, ви переводите гру: «Нумо, товариство, хто запише більше українських міст (гір, рік, історичних дат)» — тому хрестики! «Хто забандажує краще руку? Хто розпалить скоріше багаття?»

При іграх заховуйте спосіб відворотний — так, як у спорті: той найбільше гру повтарає, хто найгірше вміє. Це тому, щоб найслабші набрали вправи.

Пам'ятайте, що забав та ігор повинно бути якнайбільше, при тому хай будуть найрізномродніші. Крім ігор в «Молодому Житті» та знайої вам книжечки П. Франка поручаю теж іноземні аналоги цих видань, де знайдете гарні ігри. Очевидно, в кого хист і фантазія, нехай укладає нові відповідно до обставин і охоти членів, по пробаці їх уліпшує.

9. Взаємний вплив

На сходинах члени повинні все здавати *звіти* з виконаних наказів чи добрих діл, розказувати *прочитані* книжки чи переживання, познайомлювати інших зі своїми *плянами*.

В той спосіб *пізнаються* краще члени гуртка та *жизвуться*. В гуртку мусить процвітати *товариське життя*. Воно виробиться, коли члени не тільки пізнають себе, а будуть помагати собі в науці й праці, будуть позичати собі книжки, будуть впливати одні на одних добрим приміром і щирою порадою.

Дуже зв'язує товаришів те, коли вони взаємно пам'ятають про т.зв. *сантименти*. Тому нехай гурток уладжує святочні сходини з нагоди імянин своїх членів, не забувайте складати собі взаємно побажань у день уродин, одержання доброго свідоцтва, вдатного виступу тощо.

Гурток може уладити *гурткову забаву*, на яку можна теж запросити іншу молодь — гостей з-поза гуртка. В деяких гуртках є гарний звичай, що раз у тиждень, наприм., щосуботи, сходяться члени гуртка «на чайок» (все в іншого члена).

10. Багато читайте!

Гурток повинен передплачувати кілька часописів (*перелік, актуальний в 1930 році, цікавий передусім рекомендованою тематикою — ред.*): «Пластун», «Світ дитини»; старші «Неділю», «Світ», «Життя і знання»; дівчата «Жіночу Долю», «Нову Хату», на селі «Сільський Господар» або «Народню Справу». Дуже інтересний є «Літопис Червоної Калини», «Господарсько-Кооперативний Часопис». Крім цього кожний пластун обов'язково передплачує «Молоде Життя».

Старайтеся уладити при гуртку підручну книгозбірню. Розстарайтеся про ось-які книжки:

1. Тисовський О. Життя в Пласті. Львів, 1921.
2. Вахнянин О. Пластовим шляхом за красою життя. Прага, 1924.

3. Франко П. Рухові гри й забави. Львів, 1923.
4. Боберський І. Рухові гри й забави. Львів, 1923.
5. Рудницький С. Україна, наш рідний край. Львів, 1921.
6. Донцов Д. Юнацтво а Пласт. Львів, 1928.
7. Кархут В. Перша й друга проба пластуна. Львів, 1929
8. Інші, в тому числі іноземними мовами.

Читайте якнайбільше! Не забувайте із прочитаних книжок давати звіт на сходах. Хто перечитав яку гарну книжку, хай поручить її другим. На теми прочитаних книжок і часописів розведіть гутірки.

Коли ваш гурток не в силі сих книжок купити, хай курінь цілий набуде їх до своєї бібліотеки!

11. Прогульки

Гурткові прогульки належать до найкращих. Тому, як тільки маєте коли хвилину вільного часу, йдіть за місто. На прогульці є все найкраща нагода приміювати практично набуте знання від знакування й ратівництва до підходження й слідження, тут є **добра** нагода робити добрі діла, жити справді по-братерському й товариському, пізнати природу.

Але в нас звичайно розуміють прогульку як «пожирання дороги», як безпереривну мандрівку на просторі багатьох кілометрів. Немає нічого хибнішого! Та тут я не стану розписуватися про це, туристика й краєзнавство це надто широкі теми.

Тому відошло вас до інших книжок. Перечитайте хоч би Др. К. Мікульські (Turystyka I Krajoznawstwo. Lwow, 1921), поки ще немає українського підручника. З українських, зокрема пластових писань поручив би я гарячо знамениті статті Євгена Сельського в «Молодому Житті» (I р. — Ч. 5; III р. — Ч. 1-2).

Хто не знає, що таке **краєзнавство**, хай на прогульну зовсім не вибирається.

Тут зверну вашу увагу на **село**. Якщо йдете в дальшу прогульку, не минайте ніколи села! Пізнайте його життя, гарні звичаї, народне мистецтво. Занесіть селянам, зокрема дітям,

декілька часописів чи книжечок. Дуже важні є такі прогульки в наші окраїни (Лемківщина, Холмщина, Полісся).

Чи знаєте, що Холмщина, Поділля, Лемківщина та Полісся не виділи ще майже пластових прогульок, а пластуни не виділи Холмщини, Поділля, Полісся й Лемківщини? Будуйте човна на Прип'ять і Буг! Готуйте черевики на яри Поділля та верхи Лемківщини!

12. Добре діло

Що то добре діло? Де кінчиться добре діло, а починається обов'язок пластовий, громадський чи який інший? Др. О.Тисовський на одному місці ось як кладе границю між обов'язком, а добрим ділом: добре пластове діло, се діло, що творить другим добро необов'язкове, а обов'язок, се те діло, що *мусить бути* одиницею чи гуртом *виконане*, бо не виконане псує суспільний лад чи то в малім гурті, чи в товаристві, чи в громадянстві. Вивчення лекції учеником не буде отже добрим пластовим ділом, а пл. обов'язком пластуна.

Робіть поодинокю й цілим гуртком добрі діла й то часто. Життя та ваше добре серце й вироблений змисл помічання вкаже вам неодну нагоду. Справте спільними силами книжки для бідного учня, зберіть бібліотечку для убогих: дітей вашого передмістя, переведіть збірку для безпомічної вдови, допоможіть в роботі інвалідові тощо.

Розкажу вам про одне гарне діло одного гуртка. Щосуботи й щонеділі виходили члени сього гуртка на передмістя «лапати душі» (*вишукувати хлопців українського походження і національно усвідомлювати їх — ред.*). Приставали до якогонебудь обірванця та балакали. Коли він не вмів рідньої мови, не раз говорили з ним по-чужому. Коли він не мав до них довір'я, давали йому цукерків, овочів, або показували хоп джіу-джітсу (як повалити на землю). З такими «знайомими» сходилися потім частіше, балакали з ними про різні цікаві речі, обдаровували їх тощо. А в літі зробили «півколонію» (*також «півоселю»*);

табір, до якого молодь приходять на день, а на ніч іде додому — ред.), де навчили їх багато гарних гор, читати та писати по-українському, одним словом, зробили з них людей і українців. Якщо б не те — вирости б із них бандити й яничари. Від такої діяльності почав пластову діяльність і Бейден-Поуелл в Англії.

Поодинокі пластуни мусять зробити щодня одне добре діло. З цього здають опісля звіт на сходах гуртка.

13. Заробіток

Найлекший спосіб заробітку *се оццадність*. Змалку вчіться менше видавати грошей, ніж заробляєте. Заощаджені гроші складайте в пластових кооперативах. Коли бажаєте щось мати, то перше складайте собі рати (*вкладки, які сплачуються завчасно і поетапно — ред.*), а потім цю річ купуйте, навпаки — дуже виїмково або ніколи.

Але цього мало. Треба навчитися теж *заробляти*. Продумайте хоч два-три підходи в ваших обставинах способи заробітку. В першу чергу, вивчіть такі вмілості, що могли б вам принести хосен. Крім переплетництва опануйте прим. *кошикарство* (*плетіння — ред.*). Гарні коробки, виплітані з тонкого пруття чи соломи, меблі, зокрема підставки-столики на вазонки мають широкий збут. Якщо розумієтеся трохи на *столярстві* — виробляйте нпр. столики на квіти чи під альбоми. Роботи не багато, а коли виконання є *старанне*, напевне добре заробите. Або хай ваш гурток шиє однострої для членів куреня, хай виробляє пластовий виряд (наплечники, палиці тощо). Гарні рямки, деревляні різьблені чи інші все принесуть вам неодин гріш, якщо тільки виконані зі смаком. В літі можете збирати лічнічі (*лікарські — ред.*) рослини, правдиві гриби (тільки певні!), горіхи; взимі можете видавати гектографовані книжки (*гектограф винайшли в 1869 році, як спрощений друкований пристрій для розмноження тексту та ілюстрації — ред.*) з різних ділянок пластування. Не забудьте

одначе дати їх до перевірки зв'язковому. Якщо немає курінної крамниці, заложіть гурткову, обмін книжок, книгозбірню для молоді і т.п. Дуже поручаю всім *забавкарство* (*ігри — ред.*) й народне мистецтво.

Для дітей виливайте з олова українських стрільців або ліп'ть їх на мальованих з паперу на окремо вирізані дощечки; творіть своїми руками механічні, дотепні забавки і т.п. Львівські гуртки в останній час заробляли пакуванням у картони насіння, цинамону (*кориці — ред.*) та перцю для Центросоюзу, яворівські між іншим оправою книжок і зладженням й удержанням ховзанки, косівські різьбарством і килимарством. Заробляйте — не витягайте руки по з ласки кинений вам дар.

Треба мати теж трохи купецького хисту, щоб вироблені предмети добре продати. Можете дати їх до якогось українського skleпу, можете під час попису (*публічного виступу — ред.*) вашого гуртка уладити продажу цих предметів гостям або фонтову лотерію (*гру, в якій учасники виконують жартівливе завдання, визначене певним предметом перед жеребкуванням — ред.*).

Тільки застановіться та навчіться дечого, а певне заробіток знайдеться.

14. Вага співу

Ніщо так не впливає на психіку, ніщо так не формує її, як музика та спів. Хочете навчитися безжурно жити? Навчіться співати та грати чи хоч би свистати. Пам'ятайте: у важких пригодах пластун посвистує собі. А знаєте, як незвичайно спів підбадьорює?

Навчіться співати кільканадцять *маршів*, мелодію та слова, всі строфки і завжди та всюди їх співайте: на сходинах, на прогульці, на пописі. Ваша пісня мусить бути бадьора. Розлізло-плаксивих пісень не то, що не співайте, але навіть не слухайте. Пам'ятайте завжди про *вагу співу*. Спів уріжноманітнює життя, стає заохотою до праці, розвагою в гору, «опустом» (*виплеском — ред.*) почувань.

Якщо хтось із вас має хоч малісінький клаптик Божої іскри, хай зложить пісню про ваш гурток, певного рода гуртковий гимн-марш Півників, Сусликів чи інших Собак.

На милість Божу, не забудьте про *оркестру*! Може вона складатися з мандолін, гармонік, сопілок чи хочби гребенів, але хай вона буде (гл. мою статтю: «Молоде Життя», 1926, ч. 6)! Щоб вона у відповідний час й у відповідному місці розвеселювала вас та була приємна вашому оточенню.

15. Руханка й змагання

Рано, як тільки встанете, присвятіть хоч п'ятнадцять хвилин перед миттям руханці! «Сенс» руханки не в тому, щоби вправляти годинами, але в *щоденнім* безнастаннім плеканні вправ. Якщо не можете часом посвятити цих 15 хвилин руханці, посвятіть хоч одну хвилину на кільканадцять глибоких віддихів (обов'язково на свіжому повітрі або хоч біля створеного вікна!).

Подбайте про *змаговий виряд*: ратище (*спис — ред.*), булавки, диск, луки, човен, санки, лещета чи совги (*ковзани — ред.*). Вправляйте якнайбільше легку атлетику, стріляння з лука, куші (*арбалету — ред.*) чи фльоберту (*4 мм німецький револьвер, трошки крацій за сучасну пневматику — ред.*), плавання, веслування та зимові спорти, головно їзду на лещатах.

Ритмічна руханка та національні танки багатьом подобаються. Винайдіть собі гуртковий танок, зложений із кроків національного або індійського танку.

Про джію-джітсу, шерм і бокс тут уже й не згадую. Трохи впоряду також не зашкодить (гл. статтю Бейден-Поуелла, «Молоде Життя», 1926, ч. 9)!

16. Попис

Раз у рік-два покажіть родичам, іншим пластунам і знайомим, які ваші досягнення. Уладьте т.зв. *попис*.

Можете це зробити так: виступаєте всі, співаєте пластовий гимн, чісля того провідник говорить коротеньку промову (або

й ні...) про працю гуртка за останній час. З пописових точок підходять такі: танки, руханкові та ритмічні вправи, вежі, різні пантоміни (таборування, рятування зомлілого, зразкові сходи), пластова штучка, якась весела сценка, може теж бути ляльковий театр (як-от улаштували «Ластівки» на Соколі), оркестра, спів, деклямації, монологи тощо. На вільному повітрі ще легкоатлетичні вправи, дужання, стріляння, шерм, бокс і т.п.

Все дбайте за **веселий настрій** та **різномородність**. От возьмімо деклямацію: у нас це завжди відбувається в той спосіб, що на сцену виходить чоловічок і більше чи менше вдатно виголошує поезію. Це вже монотонне. А можна виголошувати вірші, переплітаючи співом, може виголошувати двох-трьох, цілий хор, можна скандувати, це врешті можна на всі лади мішати й переплітати.

Попис по змозі получите з **виставкою** своїх праць. Примістите так зроблені вами руханкові прилади, однострої, виряд, оправлені книжки, коробки, столярські, ковальські та всякі інші вироби, забавки, моделі хат, літаків, машин, рисунки, різьби, тощо. Все нехай буде виконане зі смаком.

Якщо хочете **заробити**, то продавайте це гостям або можете уладити фантову льотерію, звичайну або американську. Це підсилить вашу касу.

З нагоди попису видайте **однорівню** (хоч би гектографовану), тільки з розумним змістом і читким письмом.

На попис конче часом попросіть товаришів — непластунів. Таким чином найскоріше приєднасте їх до Пласту. Тому що гості на пописах різних гуртків одного куреня будуть звичайно ті самі, получите до виступів ваш гурток із другим з одного куреня. Спільність виступу кількох гуртків дасть змогу не раз краще виконати поодинокі точки попису.

17. Листок

Якщо між вами є двох-трьох таких, що добре орудують пером, видавайте *листок*. Видавати не трудно, але приступайте до цього діла щойно тоді, як будете мати вартісний матеріал до кількох чисел.

У листку *подавайте*: практичні поради, описи цікавих сходи́н, прогульо́к, пописів, гарних місць вашої околиці, нові гри й забави, способи заробітку і т.п. Дуже багато гумору й образків. Якщо є між вами кандидати на поетів, печатайте їхні оповідання з пластового життя (віршів менше, хіба що веселі).

Найдешевше відбивати на гектографі. Вправді є тоді мало відбиток (біля 60), але зате гектограф мало коштує, не вимагає багато роботи, можна рисувати, давати коліркові відбитки. Видаток зовсім невеликий. Як печатати гл. «Молоде Життя» (1923 р., ч. 5-6; 1926 р., ч. 10).

Якщо не видаєте гектографічного листка, подбайте про стінний.

Та видавати гуртковий часопис — це не легка річ. Трудно за вартісний матеріал, ще трудніше за «ринок збуту». Кому поширювати сей часопис, коли б так кожний гурток хотів видавати свій власний. Чи дійсно в одній домівці треба аж кілька стінних гурткових часописів? Тут ривалізація (*змагання — ред.*) не на місці. Редагування часопису за велика витрата часу, щоби воно було тільки вправою. Часопис мусить всебічно виховувати. Для того лучіться для видавання часопису з іншими гуртками, а до редакційної праці приступайте тільки тоді, коли в курені нема нікого, хто б сю справу зайняв і вміло повів. Часто часопису не видавайте. Найкраще видати його чотири рази в рік, усе з нагоди якогось вашого свята або намічення певної програми праці на одну пору року.

18. Що об'єднує членів гуртка?

Все є добре, якщо в гуртку є *пластовий дух*. Виростає він

із правдиво *товариського життя*, пронизаного щирістю, перепоєного братерськістю.

Побіч сього спільний гуртковий *ключ* у роді: «Пробоем до мети», «Не плачем, а мечем» тощо. Про це все пам'ятайте.

Спільний є теж символ *тотем*, гурткове знам'я, який треба вміти намалювати, а голос звіряти наслідувати. Деякі гуртки мають свої тайні знаки та азбуку (шифри).

Дуже порадно виробити гурткові *обряди*, прим. відчинення сходин у питомий спосіб, церемонне прийняття нового члена (гл. «*Прийняття пластуна*», «*Молоде життя*», 1922 р., ч. 1), святочний вибір провідника та багато-багато іншого.

А передусім зв'яже вас спільна *праця*, коли постараетеся ввести в своє життя якнайбільше з цього, що тут подаю, та ще більше подібного й кращого, придуманого вами.

При цьому не забувайте про *співжиття з іншими пластовими гуртками*. Запрошуйте їх час-до-часу на ваші сходини чи попис (обов'язково) чи забаву, уладьте спільну прогульку, гри чи змагання, заведіть виміну книжок тощо.

Коли йде про інших пластунів — підшукайте собі в різних місцевостях охочих до *переписки* та якнайживіше опишіть їм своє життя, працю та пригоди. Обмінюйтеся світлинами та іншими пам'ятками.

19. Пластове життя

Свій символ може мати кожний гурток. Але один, незвичайно важний тотем носить завжди при собі кожний пластун. Це *пластова відзнака*. Це відзнака, а не ознака! Запам'ятайте собі! Бо членство в Пласті є вже відзначенням, і не багато є таких молодих людей, що з чистою совістю можуть витягнути руку по сю честь.

Із тим тісно в'яжеться *культ* пластової лілії. Цей знак повинен бути в пластуна в найбільшій пошані як символ пластової Ідеї, як його особисте відзначення. У чужих пластунів пластова

відзнака зветься «*пластовим життям*». Її одержує хлопець тоді, як перероджується до пластового життя, її носить так довго, як довго живе пластовим життям.

Тому теж одною із пластових пересторог є відібрання права носити відзнаку протягом якогось часу — залежно від вини. Пластової відзнаки не вільно загубити! Хто в цім необачно провинився, може дістати другу лілею щойно тоді, як дасть доказ своїм поведенням або якимсь ділом, що час необачних діл є вже за ним.

20. Хиби та перепони

Є вони двоякого рода: знайдете їх і в членів гуртка та в середовищі, в якому приходиться гурткові працювати.

Найчастіша хиба **членів** — це т.зв. «солом'яний вогонь» і в зв'язку з цим якась оспалість (*байдужність, лінивість думки, втеча від чину, сонлива розніженість — ред.*), що приходиться на місце коротких вибухів енергії. Боротися з цим можна в двоякий спосіб: передусім треба провірювати довго вдачу хлопців, яких хочете втягнути до гуртка. Бо є такі, що їхньої оспалости потім ніщо розворити не зможе. По-друге, треба все піддержувати запал товаришів, найкраще так, що все піддаватимете їм щось нове, що могло б їх захопити. При тім спровола (поволі — ред.) вироблюйте в них сталість вдачі. Тоді в дальшій праці не треба буде вам боятися цієї хиби.

Із цим в'яжеться одна, так сказати б, наша національна хиба: пасивність, байдужність. На жаль, вона й у пластунів інколи трапляється. Ось вам прим. образ сходин таких «пластунів»: трьох-чотирьох (решта загалом не прийшла!) сидить, згорбившись і похнюпившись при столі в домівці (ще й вікно зачинене...). Один щось мляво та поволі говорить, інші не слухають, не беруть участі в сходинках. Врешті кінець: всі кричать «Сильно, Красно, Обережно, Бистро» (теж сенс у домівці!) і розходяться домів. Єдине їх рішення: коли

зійтися другим разом... Хто винен? Ся байдужність, брак підприємчivosti, брак життя і життєрадості — це важні та важкі хиби. Як боротися з ними, вказує вся пластова система.

Ось ще одна колода: *середовище*, в якому вам прийдеться працювати, буде або до краю байдуже або й вороже. Рідко коли поставиться воно зразу до вас і вашої праці прихильно. Не гордіть ознаками прихильности, не накликуйте собі цим нових ворогів! Дайте своєму прихильникові пізнати, що його прихильність ви ціните. Сим зв'яжете його найкраще з Пластом. Байдужих до вашої праці так довго переконуйте словами, а ще більше ділами, аж пізнають, що ваша праця хосенна та що годі до неї інакше ставитися, як прихильно. Ворогів теж переконуйте, хоч може це рідко коли вам удасться. Як не вдасться — не звертайте на них уваги, працюйте самі власними силами.

Вас оточують старі та молодь. Вашим змаганням хай буде: з одних зробити приятелів Пласту, а з інших пластунів-прихильників і пластунів-учасників.

Всі хиби, всі перепони поборе передусім одне: *гаряча, безмежна віра в нашу працю, віра в нашу Ідею.*

Це найкраща запорука успіху!

Андрій Коморовський,

син Василя й Антоніни Брах, народився 31.10.1919 р. у Львові. Тут закінчив чотирорічну економічно-торговельну школу при польській окупації, а з приходом большевиків у 1939 р. почав здобувати вищу освіту в Інституті радянської торгівлі. Восени 1940 році примусово мобілізований до Червоної Армії — в м. Курськ проходить вишкіл радиста у школі зв'язку дальніх бомбардувальників.

В кінці жовтня 1941 р., під час відступу більшовиків, потрапляє до німецьких частин, де змушений стати перекладачем («Sprachmittler») піонерського батальйону 9-ої дивізії Вермахту. Лише у вересні 1942 р. повертається до Львова і працює тут в Ревізійному Союзі Українських Кооператив до кінця серпня 1943 р.

На перший заклик добровільно зголошується в Дивізію «Галичина», де виконував функцію перекладача, а від 01.02. 1944 року бунчужного у 2-му ескадроні сот. П. Селенка. В травні 1944 р. року скерований на навчання до старшинської школи і на курс сотенних. Через кілька місяців після повернення до Дивізії із ступенем хорунжого, отримує призначення у штаб 2/30 як офіцер для особливих доручень. За успішні бойові дії в Словаччині нагороджений Залізним хрестом 2-го класу.

Після війни опинився в полоні у Белярії (Італія), де виконував функцію ад'ютанта в 2-му полку. На вимогу більшовицької Комісії переведений з всіма старшинами-адміністраторами до інтернаціонального табору, де в кінці 1945 р. за ініціативою д-ра Романа Рака створено корпорацію «Листопад». На початку 1946 р., коли всі старшини повернулися до табору

українських дивізійників в Ріміні, продовжує функцію полкового адміністратора, аж до виходу з табору 13.10.1946 р. (на зустріч з Іреною Нечипор в Мюнхені, з якою познайомився двома роками раніше у Відні). В Мюнхені продовжує розпочате ще у Львові навчання. Тут в 1948 році здобуває вищу освіту і одружується.

В січні 1950 р. переїздить з сім'єю в Аргентину. В Буенос-Айресі стає співзасновником Братства дивізійників і очолює його аж до переселення в Канаду у 1955 р. В Канаді влаштовується на роботу у провінційному Міністерстві доріг, де вивчає цілком нову професію — освоює комп'ютер, мови програмування, а згодом очолює процес комп'ютеризації всього персоналу.

Водночас продовжує працювати в системі Братства, де виконує різні функції в станичній, крайовій та головній Управах. Весною 1956 р. стає співзасновником дивізійної оселі. Роком пізніше ініціює створення Залізного фонду при станиці. У 1968 р. очолює Комітет для вшанування 25-річчя Дивізії. Починаючи з 1993 р. і до сьогодні розвиває референтуру музейництва в головній управі Братства (в Україні опікується 15 музеями з дивізійними експонатами). У 2001 р. обраний головою головної управи Братства і виконує ці функції дотепер.

До виховної праці в Пласті долучився на початку 1960-х років, спершу як зв'язковий 9-го куреня ім. Володимира Мономаха, а згодом як член вишкільної секції станиці. При цьому, формально, ніколи не був членом Пласту..

Все почалось з того, що після виголошення А. Коморовським в Нью-Йорку доповіді «Батьки в Пласті», один пластун-сеніор звернувся до нього з інтригуючим питанням — колишній офіцер, очевидно, не матиме проблеми з вихованням дітей (А.К. виховав двох своїх синів — Юрка та Романа), однак, як батько-не-пластун може прищепити юнакові «пластовий дух?» У відповідь прозвучало теж питання: «Звідки взявся

«пластовий дух» у засновників Пласту?» Відтак з'явилася низка статей приятеля Пласту на пластову тематику. Окрім статті «Гурткова система» (Посібник зв'язкового, 1970), А. Коморовський є автором ряду публікацій у пластовій періодиці, зокрема методичних матеріалів: «Батьки і Пласт» та «Опікун пластової частини» (Пластовий Шлях, 1972), «Пластовий виховник» та «Поняття дисципліни» (В дорогу з юнацтвом, 1971, 1975).

АНДРІЙ КОМОРОВСЬКИЙ

ГУРТКОВА СИСТЕМА

1. Що це гурткова система?

Гурткова система — це одна з основних складових частин особливої методи для організування пластового куреня і виховання пластунів у ньому. У гуртковій системі беремо на увагу особливості юнацького віку, співжиття у гурті і використовуємо їх у практичних зайняттях. У гуртковій системі важливим засобом є накладення реальних відповідальностей на якнайбільше число юнаків у гуртку. У ній самі юнаки керують своїми справами, а поодинокі члени гуртка працюють більше для загального добра цілого гурту, ніж для своєї власної користі. Серед таких умовин гурткова система розвиває характер, самодовір'я та провідницькі якості юнака.

Гурткова система спирається на застосуванні у практиці демократичних принципів співжиття. Кожний гурток несе відповідальність перед куренем, курінь — перед кошем, а кіш — перед пластовим уладом. Пластовий гурток — це школа шліфування характеру одиниці; він — перша і найважливіша клітина у Пласті.

2. Вступ до гуртка

Гурток повинен нараховувати не менше шістьох і не більше вісьмох членів. Після прийняття юнака до куреня йому дозволяємо самому вибирати для себе гурток. Його прохання про прийняття до гуртка розглядає і затверджує збір даного гуртка та рада гурткових куреня. Якщо гурток не бажає прийняти юнака до себе або рада гурткових не погоджується на вибір даного гуртка, тоді у відкритому обговоренні із зв'язковим рада гурткових мусить знайти найкращу розв'язку як для юнака, так і для куреня. Юнак, що його справу обговорює рада гурткових,

не повинен бути присутній під час обговорення, а повинен перебувати десь поблизу для евентуальної консультації з ним. При прийнятті треба брати на увагу те, що гурткові легше пристосуватися до одного хлопця, ніж одному хлопцеві до кількох юнаків у гуртку. Непопулярного юнака можуть відкинути всі гуртки і так позбавити його можливостей пластавати та покращувати свою вдачу. Такий випадок треба представити гурткові як виклик для них і як нагоду у практиці застосувати пластовий закон «братерства». І хоч кожний курінь має право відмовити будь-якому юнакові прийняти його до себе, проте, це право не слід стосувати тільки з причини непопулярності юнака, бо пластовий курінь чи гурток не сміє перетворитися на «ексклюзивний клуб».

Якби пізніше юнак побачив, що вибраний гурток йому не відповідає, при першій нагоді треба подбати, щоб він міг змінити гурток.

3. Гуртковий

Гурткового обирають усі члени гуртка явним голосуванням. Найкраще обирати його з-поміж юнаків гуртка, але в деяких випадках можна допустити вибір з-поміж членів цілого куреня, не враховуючи діючих гурткових. Юнак, який одержить найбільше голосів, стає гуртковим.

Вибір гурткового затверджують рада гурткових куреня і зв'язковий. Тільки в крайніх випадках, якби обраний гуртковий міг мати негативний вплив на проваджений ним гурток, повинен зв'язковий уневажнити вибір. При цьому зв'язковий мусить спершу обговорити справу з обраним юнаком і аж опісля повідомити гурток про свою постанову. Очевидно, що при цьому зв'язковий мусить діяти з вирозумінням і тактом.

3. Провід гуртка

Разом із гуртковим гурток ще обирає з-поміж себе провід гуртка в такому складі:

- а) заступник гурткового,
- б) гуртковий писар,
- в) гуртковий скарбник і господар.

Вибір цих трьох членів проводу гуртка затверджує або впорядник, або зв'язковий.

Провід гуртка під керівництвом гурткового кермує цілою діяльністю гуртка, а зокрема поалагоджує всі адміністраційні справи.

Подрібним опис прав та обов'язків усіх членів проводу гуртка поданий у Правильнику УПЮ, частина І.

Усі інші члени гуртка, навіть наймолодший за ступенем, мають поодинокі обов'язки і виконують завдання в середині гуртка. Про це вирішується по обговоренні на нараді гуртка. Цим способом кожний юнак почуватиметься корисним членом гуртка та матиме нагоду провадити гуртком.

4. Впорядник пластового гуртка

У молодших віком юнаків виховний процес може здійснюватися з користю тільки з допомогою впорядника, старшого віком пластуна, який допомагає гуртковому утримати авторитет провідника і також доповнює його знання та заводить пластовий стиль життя гуртка. Упорядник — це дорадник гурткового, а не провідник гуртка, і його основним завданням є вишколити гурткового і збудити в ньому самопевність та довір'я до своїх провідницьких здібностей. Це дуже важлива і zarazом тяжка функція, до якої не всі молоді люди надаються. Вона вимагає зрілості, виробленого почуття відповідальності, тонкого відчуття та розуміння людей, а також бажання допомогти молодшим.

Докладніший опис функції впорядника пластового гуртка поданий у Правильнику УПЮ, частина І.

5. Деякі функції у гуртку

Сигналізатор — відає гуртковим приладдям для сигналізації, дораджує гуртковому при передаванні знаків чи відшифруванні сигналів.

Санітар — відає засобами першої допомоги, несе першу допомогу членам гуртка і дораджує гуртковому у справах першої допомоги.

Теренознавець — відає мапами й компасами, дораджує гуртковому при плянуванні мандрівок.

Головний кухар — дораджує при виборі меню і наглядає за куховарством у таборах.

Піонер — дораджує при будові мостів чи інших засобів переправи, завідує піонерським знаряддям. Він — знавець в'язання вузлів.

Інші функції: фотограф, природознавець, гуморист.

Поодинокі функції не повинні бути виключним зацікавленням одного юнака; наприклад, головний кухар не може бути постійним кухарем, а кожний юнак має куховарити по черзі. Головний кухар дає тільки поради, а при змагу куховарства поміж гуртками він переймає на той час відповідальність.

Розподіл функцій допомагає гурткові стати організованою одиницею, в якій кожний юнак завжди знає, що і як йому треба робити. Одну функцію не повинен виконувати той сам член постійно, але змінити її на своє бажання.

6. Нарadi гуртка

Нарadi гуртка — це звичайні, не формальні сходи́ни всіх членів гуртка для обговорення деяких справ. Нарadi гуртка слід скликати для вияву думки поодиноких членів у справах програми, пляну табору, поступу в навчанні тощо. Також під час зайнять, коли виникає якась справа до вирішення, гурток повинен відбутися імпровізовані наради на місці. Такі наради дають можливість кожному членові гуртка виявити свою

власну думку і, правдоподібно, знайти найкращу розв'язку даного питання.

Такими нарадами гуртковий мусить дуже вміло провадити, щоб не відійти від теми чи не перетворити їх на звичайну балаканину.

7. Сходини гуртка

У гуртковій системі дуже важливу роль відіграють сходини гуртка під проводом гурткового. Такі сходини нормально повинні тривати від однієї до півтори години.

Так як зв'язковий зустрічається з усіма гуртковими куреня, щоб виховувати й навчати їх, так гурткові у свою чергу передають набутий досвід усім членам свого гуртка.

Сходини гуртка повинні відбуватися раз у тиждень. Якщо з якихось причин не можна проводити тижневі сходини гуртка, тоді можна:

- а) проводити сходини гуртка на зміну із сходами куреня;
- б) проводити сходини гуртка три тижні, а на четвертий — сходини куреня;
- в) проводити сходини гуртка, хоч по півгодини, під час кожних тижневих сходин куреня. Такими сходами мусить керувати гуртковий.

Зв'язковий мусить заохочувати до сходин гуртка, бо вони дуже важливі для виховання юнаків. У загальному зайняття гуртка можна поділити на сім наступних категорій:

- а) підготовка до пластових проб;
- б) підготовка до вправ у межах куреня;
- в) плекання діяльності самого гуртка, як: мандрівки, модельярство, спів тощо;
- г) розвиток особистих прикмет юнаків;
- г) розвагові зайняття, як: тихі ігри, розв'язування загадок;
- д) спортові зайняття, як: легка атлетика, гокей, плавання тощо;
- е) роблення добрих діл.

Звичайно, справа не суттєва, *що* гурток робить. Важливе те, щоб гурток вів спільні зайняття та щоб була різноманітність зайнять. Тільки з дуже слабких сходин гуртка чи куреня юнак повертається додому, не навчившись нічого та не досягнувши нічого.

Завдання зв'язкового — дати через пластові зайняття і власний добрий приклад, ціль пластунам, спрямувати їх на певний шлях і виробити в них почуття вартостей, які провадитимуть їх під час молодости і пізніше стануть їхнім стилем життя у старшому віці.

8. Приміщення і кутки для гуртка

Кожний гурток повинен мати своє приміщення, де його члени могли б зустрічатися і переховувати своє майно. Приміщення для гуртка може бути в якомусь гаражі, на піддашші чи у підвалі, або один куток у приміщенні для куреня. Важливе при цьому те, щоб гурток міг у своєму приміщенні сходитися, коли потрібно, і міг його прикрасити та влаштувати за своєю вподобою. Гуртковий куток — це ядро, довкола якого твориться дух і традиція гуртка.

Гуртковий куток треба прикрасити пам'ятками і трофеями, здобутими поодинокими членами і цілим гуртком. В ньому приміщуємо гуртковий виряд, бібліотеку, знімки, спортове приладдя, шнури, сокири, засоби першої допомоги тощо. Це те місце, у якому гурток виявляє свою ідентичність.

Утримування і прикрашування приміщення може стати дуже важливим засобом у вихованні юнаків і може перетворитися на змагання поміж гуртками.

9. Організація куреня

Два, три або чотири пластові гуртки творять пластовий курінь Уладу Пластунів Юнаків. Кожний пластовий гурток у курені має своє порядкове число і свій символ.

Пластовий курінь УПЮ-ів є організаційною одиницею і має своє чергове число, свого курінного патрона, курінне знамено і курінний прапор.

Членами пластового куреня є ті пластуни, що склали першу пластову пробу та пластову присягу. Пластуни-прихильники є тільки кандидатами на членів куреня.

Діяльністю куреня проводить рада гурткових, яка є проводом куреня УПЮ-ів. У склад ради гурткових увіходять:

- 1) курінний,
- 2) курінний суддя,
- 3) курінний писар,
- 4) провідники всіх гуртків.

Курінного, курінного суддю й курінного писаря обирають на курінній раді явним голосуванням члени куреня протягом одного року, а вибір затверджує в імені крайової пластової старшини зв'язковий куреня.

Провідники гуртків увіходять автоматично до складу гурткових із хвилиною обрання їх на сходинах гуртка.

Обов'язки і права курінних діловодів описані у Правильнику УПЮ, частина I.

Курінний — це провідник куреня, який координує зайняття гуртків на курінних сходинах, головує на раді гурткових і в загальному допомагає у праці виховникам. Його оцінка справ, з погляду юнака, може виявитися дуже корисною для зв'язкового. Курінний мусить мати провідницькі прикмети. Він повинен мати досвід як провідник гуртка впродовж принаймні шістьох місяців і повинен здати другу пробу. Тому новоствореному куреневі часом доведеться чекати рік або два на кандидата на курінного з відповідними прикметами.

10 Сходини куреня

Сходини куреня — це сходини всіх гуртків під проводом зв'язкового або призначеного юнака, звичайно курінного. Під час сходин гуртки діють як окремі одиниці під проводом своїх

гурткових. Зайняттями керує зв'язковий чи курінний за наперед узгодненим пляном із радою гурткових. Гурткові одержують потрібні інструкції для зайнять і згідно з ними кермують своїми гуртками.

В разі потреби гуртки можуть творити більші спільні «команди», особливо для спортових ігор. У таких випадках гуртки повинні забути про гурткові інтереси.

11. Черговий гурток

Виконування обов'язків дижурним гуртком — це честь для гуртка, бо він виконує службу, яка не входить у програму гуртка, для добра цілого куреня, наприклад: приготування приміщення для курінних сходин, прибрання приміщення після сходин, піднесення і зняття прапору, спеціальні доручення виховників (службу під час таборів описано в іншому розділі). Після автобусової подорожі дижурний гурток перевіряє, чи в автобусі не залишено яких предметів, чи його залишено незасміченим.

Службу дижурного гуртка виконують поодинокі гуртки по черзі, чи то на кожних курінних сходинах, чи щодня під час таборування. Гурток повинен уважати службу дижурного за привілей, бо під час неї він має можливість виконати добре діло для куреня.

12. Змагання поміж гуртками

Здорові змагання поміж гуртками спричинюють більші зусилля та приносять кращі успіхи в курені. У кожному разі не можна допустити, щоб змагання довели до ворожнечі чи стали метою гуртка. Такі змагання повинні знайти свій вияв у програмі куреня.

Змагання у курені можуть прибрати дві форми, які доповнюються взаємно, а саме:

1. Змагання до устійнення рівня. Певний рівень (стандарт чи норму) устійнюємо для різних зайнять, і гуртки намагаються цей рівень досягнути чи перевищити. Поза самим задоволенням,

яке такі змагання приносять, вони ще можуть стати показником справжнього поступу гуртка в його осягах. Ця форма важливіша від змагань поміж гуртками.

2. Змагання поміж гуртками У цього роду змаганнях гуртки намагаються перемогти один одного. Ця форма може легко висковзнутися з-під контролю. Одначе, вона корисна для вироблення почуття вартостей. Вона теж навчає уміння вигравати з грацією і програвати з усмішкою — без витворення ворожнечі поміж супротивниками.

Точками нагороджуємо за присутність на зайняттях, точність, зовнішній вигляд, дисципліну, ігри та інші якості. Одначе, треба дуже уважати при нагороджуванні точками за службові обов'язки чи добрі діла, за які не даємо жадних нагород. Точки теж не можуть стати засобом підкупства чи єдиною спонукою для діяльності юнака.

Кількість точок повинна стояти у прямому відношенні до важливості зайняття. Нагороджування точками не повинно переходити певних меж. Наприклад, якщо гурток одержить при інспекції 10 точок, а за якусь звичайну гру 20 точок, тоді інспекція в очах юнака впаде до дуже низького рівня, що спричинить неправильну оцінку вартостей. Теж нагороджування великою кількістю точок за проведені зайняття приведе до накопичення такої великої кількості точок, що їхню правдиву вартість годі буде правильно оцінити.

Рада гурткових спільно із зв'язковим повинні визначити певну скалю точкування за певні нормальні зайняття. Прийнята система точкування мусить бути нескладна, бо вона може утратити зовсім будь-яке значення.

Одночасно треба призначити реченець, у якому такі змагання мають закінчитися. Вони можуть тривати місяць, два чи рік, але з кінцем означеного періоду треба всі точки підрахувати й проголосити вислід. Практика виявила, що тримісячний період має найкращі можливості успіху.

Незалежно від того, як довго змагання тривають, точки треба підрахувати і проголошувати вислід на кожних курінних змаганнях. Гурток на першому місці, чи гуртки, що осягнули визначену норму, можна відзначувати прапорцем або якимось іншим способом.

Якщо змагання тривають довший час, тоді можна точкувати місця, зайняті поодинокими гуртками на кожних сходинах, різницею одної точки. Така метода точкування вигідна тим, що в ній нема великої різниці точок і нема небезпеки, що один гурток опиниться далеко спереду, а якийсь інший — далеко позаду.

Нагороджування точками мусить бути дуже справедливе, і зв'язковому треба подбати, щоб жадний гурток не залишився далеко позаду або щоб не займав завжди останнього місця, часто незаслужено. Такий стан може привести до зневіри, і загальний успіх може знизитися, а деякі юнаки можуть відійти від гуртка. При тому нагороджування не тільки за осяги, але теж за зусилля дуже важливе, а дуже часто через добір зайняття можна різницю в здобутих точках вирівняти. Не рекомендується теж давати точок за кожну деталь, бо тоді зайняття задуже загострюються і втрачають свою первісну мету. У таких випадках гурток під час зайняття треба розділити на дві дружини.

Нагорода гуртка, який стоїть на першому місці, повинна бути дуже звичайна, наприклад: палиця, яку гурток розмалює своїми кольорами, щит, на якому гурток намалює свій знак, і т.п. Гурткові на першому місці можна теж призначати почесне місце в установці куреня доти, доки першого місця не перейме інший гурток.

13. Рада гурткових

Рада гурткових складається з курінного, судді, писаря та гурткових. Зв'язковий бере участь у раді в характері дорадника без права голосу. У куренях, які складаються з трьох або двох

гуртків, теж заступники гурткових можуть бути допущені у члени ради. Помічники зв'язкового — упорядники теж можуть брати участь у раді, але цього не рекомендуємо практикувати, бо присутність забагато старших осіб може пошкодити у вільному виявленні думки гурткових. Очевидно, що до обов'язку заступника зв'язкового належить брати участь у нарадах ради гурткових, коли зв'язковий не присутній, або якщо його рада запросить спеціально як дорадника. Сходина ради завжди офіційні, і тому на них обирають предсідника, якщо нема курінного.

В новозформованім курені становище предсідника займає тимчасово зв'язковий (приблизно впродовж трьох місяців), щоб показати гуртковим, як треба проводити сходина ради.

Писар веде книгу протоколів і всю кореспонденцію ради й куреня. На початку він потребуватиме великої допомоги від зв'язкового у приготуванні порядку нарад і записуванні протоколів.

Скарбник веде касову книгу і збирає вкладки. Він інформує раду про приходи, розходи і стан каси. На початку цю функцію може виконувати заступник зв'язкового, аж поки скарбник навчиться правильно її виконувати.

В разі потреби функції можна давати гуртковим по черзі, щоб рівномірно розділити працю в раді. Із розвитком куреня та набуттям досвіду гуртковими всією діяльністю ради повинні керувати самі гурткові. Зв'язковий бере участь у всіх сходинах, але майже не приймає участі в дискусіях. Він служить порадою тільки тоді, коли його просять, і часом пропонує розв'язку у поважніших справах. Проте, в більшості випадків краще залишити юнакам свободу винесення власної постанови. Зв'язковому ще прислуговує право «вето», тобто скасування ухвали ради, але цього права треба вживати тільки у скрайніх випадках. Часом доцільно дати можливість юнакам навчитися теж із власних помилок. А проте, і короткі натяки можуть на-

вести раду на правильний хід думання у деяких випадках.

Зв'язковий повинен намагатися, щоб рада виносила сама правильні постанови, а не накидати їй свою власну волю. Добрий приклад і навчання кожного юнака думати самостійно, а не загальний вплив на цілий колектив, принесуть позитивні висліді. Одначе, це не значить, що зв'язковий має за кожену ціну оминати висловлювання своїх думок та давання пропозицій раді.

Усамостійнення ради залежить у великій мірі від навчання та досвіду гурткових. Гурткові потребують не менше допомоги й навчання у їхній праці в раді, як у практичному пластуванні. Досвідчений зв'язковий збуджує уяву юнаків піддаванням різних ідей та задумів (зв'язковий збуджує гурткових до дії, але сам не бере участі в їхній діяльності). Рада гурткових — це вихідна точка для всіх дій куреня у гуртковій системі. Із цього ясно, що курінь може бути настільки успішним, наскільки доброю виявиться його рада гурткових.

Сходини ради гурткових повинні відбуватись регулярно. Багато куренів практикує короткі сходи ради після кожних сходи куреня та одні окремі місячні сходи. Часом заступники гурткових перебирають провід над гуртками, а гурткові відбувають у тому часі свої сходи. При цьому добре застосувати правило «коротко, але часто». Якщо порядок нарад великий і затяжний, юнаки швидко втомлюються і їхні постанови не завжди бувають найкращі.

Рада гурткових — це тіло, яке керує куренем. Вона несе відповідальність за постанови, що відносяться до куреня, за адміністрацію курінних фондів (вирішує про витрати) та за добре господарювання курінним майном. Але передусім вона дбає про: 1) утримання чести куреня та 2) планування курінної діяльності.

14. Утримання честі куреня

Це перше й найважливіше завдання ради гурткових. Уже від самого початку зв'язковий мусить упоювати в гурткових почуття відповідальності — як особисте, так і групове — за плекання традиції та утримання честі куреня. Без почуття честі і відповідальності курінь не матиме жадного позитивного впливу на індивідуальний розвиток юнаків у курені і залишиться без жадної вартості для цілої пластової організації.

Через своїх гурткових, з яких вона складена, рада мусить устійнити якнайвищий в даних обставинах стандарт щодо зовнішнього вигляду, ввічливості і загальної гідності юнаків. Приклад гурткових має вирішальне значення для створення доброї курінної атмосфери. Якщо гурткові носитимуть свої однострої як слід, юнаки будуть їх наслідувати. Якщо члени ради поважно будуть виконувати взяті на себе завдання, тоді в курені не буде багато клопоту з уживанням вульгаризмів, ламанням дисципліни, куренням цигарок чи хуліганством. Своїм прикладом гурткові устійнять певний стандарт поведінки, яка буде прийнята як у курені, так і поза ним.

Усі нові кандидати у члени куреня повинні відбути побачення з радою, щоб докладно ознайомитися із традиціями куреня та завданнями ради, їм треба дати знати, чого від них сподіваються в заміну за привілей належати до куреня, їм треба ясно сказати, що бути добрим пластуном — це не легка справа.

На кожний іспит умілости юнак має одержати від ради дозвіл. Щоб одержати відзнаку, треба від юнака вимагати більше, ніж звичайного знання технічних вимог. Через гурткового рада повинна установити, чи той юнак дійсно готовий до проби (а не тільки йде пробувати щастя), чи виявляє вірну настанову, чи солідно до неї підготувався. Наприклад, деякі юнаки можуть працювати у своєму самолюбстві тільки над своїми вміlostями, одночасно нехтуючи обов'язки супроти цілого гуртка. Може бути теж, що юнак готовий до другої проби, але не живе

згідно з пластовим обітом. У кожному разі, якщо заяву юнака на пробу відкинуть, тоді його треба про це повідомити і подати причину. Опісля треба йому дати можливість позбутися своїх недомагань і здобути відзнаку.

Гуртковий повинен сам полагоджувати більшість справ, зв'язаних з порушенням дисципліни, очевидно, у порозумінні із зв'язковим. Наприклад, юнакові, що робить збитки після нічної тиші, можна на другий день заборонити брати участь у плаванні. Часами бувають поважніші справи, і тоді рада гурткових мусить прийняти відповідну постанову. Але перед тим треба дати можливість юнакові з'ясувати його справу перед радою. У таких випадках на зв'язкового припадає важливе завдання бути справедливим і обережним, бо юнаки часом стають дуже безоглядними і приймають скрайні заходи. Вони присвячують більше уваги самій карі, ніж приймання заходів для виправлення юнака. Зв'язковому треба пам'ятати, що він особисто відповідає за дії ради і тому не може виправдуватися її ухвалами. Найвідповідніша кара — це пересторога юнака, що він утратить право на виправлення себе у майбутньому. Фізичні кари чи змушування до важкої праці, як копання, не мають місця у пластовій організації.

15. Плянування курінної діяльності

Юнаки обговорюють свої побажання на зборі гуртка і через свого гурткового передають їх на раду гурткових, де після обговорення і голосування рада приймає окремі точки програми. Це й стає основою для випрацювання програми зайнять куреня виховниками, згідно із побажаннями ради гурткових.

Ця метода дає можливість юнакам вивчити демократичні основи керування. Гуртковий репрезентує свій гурток і передає до ради гурткових його постанови і пропозиції, навіть, якщо вони суперечать його особистій думці. У свою чергу гурток мусить лояльно ставитися до постанов ради, навіть якщо вони

йдуть усупереч побажанням гуртка. Уже тепер юнак зникає до спокійного сприймання успіхів і невдач.

Рада гурткових не розробляє програми сходин у подробицях. Вона тільки загально подає побажання, що, наприклад, на наступних сходинах треба найбільше часу присвятити на вивчення правил першої допомоги, особливо при різних поламаннях костей, а менше часу — на перегляд, при чому пропонує, щоб кожний гурток провів свій перегляд окремо, і т. п. Усі ці постанови виховник бере на увагу при випрацюванні плану діяльності куреня.

Одночасно гурткові заправляються в керуванні сходинами куреня. Тоді нема потреби боятися, що на випадок неприсутности зв'язкового не буде кому покерувати сходинами. Під час курінних сходин (не конче кожних) поодинокі гурткові проводять по одній точці програми, яку вони самостійно підготовляють. Час-до-часу гуртковий повинен сам провести цілі сходини.

16. Кодекс ради гурткових

Для установлення і плекання традицій дуже бажано, щоб кожний курінь склав свій кодекс правил. Виразно написаний кодекс повинен стояти на видному місці на кожних сходинах ради гурткових, а крім цього, добре було б його дати кожному гуртковому в мініятурній формі. Тоді він буде служити гуртковому за вказівник і буде нагадувати йому про відповідальність, що він її взяв на себе.

Кодекс ради гурткових може мати такий зміст –
«Обов'язки кожного члена ради гурткових:

1. Давати добрий приклад, живучи згідно з Пластовою Пристроєм і Пластовим законом.
2. Плекати честь і традиції куреня.
3. Ставити побажання гуртка вище своїх власних.
4. Бути справедливим у всіх оцінках та осудах.
5. Спокійно приймати ухвали більшості.
6. Зберігати таємниці із нарад ради.

7. Вірно допомагати зв'язковому у керуванні куренем.

Цей кодекс можна прийняти з цілості або частково. Важливе, щоб кодекс був ясний та поданий у точках.

17. Вишкіл гурткових

Після вибору юнака на гурткового чи заступника гурткового зв'язковий повинен подбати, щоб той юнак якнайшвидше пройшов вишкіл гурткових. Завдання вишколу гурткових — це ознайомити провідників-юнаків із засадами провідництва, правилами ведення праці в юнацькому гуртку, плануванням праці і методою самовиховання.

Вишкіл гурткових може відбуватися поза куренем і може бути організований чи проведений:

1. булавою кошового — для всіх юнацьких частин коша,
2. булавою крайового коменданта пластунів — для даної країни,
3. булавою УПЮ, головного булавного пластунів — для кількох чи всіх країн, де діють пластові частини.

У всіх тих випадках організатори укладають програму та підготовляють матеріяли згідно з обов'язуючими правильниками і прийнятою методою праці в юнацьких гуртках і куренях.

Такі вишколи полегшують працю зв'язкового, і він не мусить залишати курінь на когось іншого, щоб вишколювати своїх гурткових.

Деколи, одначе, доведеться зв'язковому самому провести вишкіл своїх гурткових. До цього можуть бути різні причини, як-от вибір нових юнаків на гурткових у всіх гуртках разом, надовго перед усталеними реченнями вишколів у коші чи в країні, або завелика віддаль пластового осередку від місця вишколу.

18. Вишкіл гурткових у курені

Вишкіл плянує та проводить зв'язковий, якщо треба — при допомозі впорядників. Під час вишколу всі інструктори й учасники повинні бути звільнені від інших пластових зайнять.

Форма та місце проведення вишколу можуть бути різні. Це може бути кількадечний табір серед природи або чотири двогодинні сходи в домі. Метод проведення має бути юнацька, отже — усі мають брати активну участь у навчанні інших. Зв'язковий розділить матеріал поміж усіх інструкторів та учасників. Інструктажі повинні бути проведені спільним читанням, гутіркою чи дискусією, а не у формі доповіді.

У програму вишколу повинно входити таке:

1. Організація гуртка і куреня — права й обов'язки діловодів (дивись Правильник УПЮ, частина I);
2. Рада гурткових — форма праці, кодекс ради, засяг діяльності (дивись вище розділ про раду);
3. Сходи гуртка — як проводити, елементи сходин, обрядовість (дивись «Життя в Пласті», стор. 36-74);
4. Плянуння сходин гуртка — хто, коли і як плянує, підготовка сходин, розподіл праці (дивись другий розділ «Програма і плянування»);
5. Гурткові книжки — хто, як та яку веде книжку (дивись у третій частині цієї книжки під «Книговеденням»);
6. Пластові зайняття — інструктаж у пластових знаннях, ігри і забави, самодіяльність, спів — і як їх проводити;
7. Пластовий однострій і відзнаки — правильник відзнак, правильний однострій (проверити, чи всі його мають);
8. Пластовий упоряд — як подавати команду, основні команди в закритих лавах (дивись «Життя в Пласті», стор. 226);
9. Пластова постава — система відзначень і пересторог (дивись Правильник УПЮ, частина I).

19. Дошкіл гурткових

Коли вишкіл можна проводити поза куренем або в курені, то дошкіл проводимо виключно в курені. Дошкіл — це чи не найважливіша частина гурткової системи. Це старший віком друг навчає та своїм особистим прикладом показує, як гурткові

мають вести свої гуртки. Він дає їм те потрібне знання, яке гурткові мусять мати, щоб могли дати своїм товаришам у гуртку щось нове, корисне та цікаве.

Дошкіл конче потрібний, бо юнацький вік такий змінний, що не можемо очікувати від юнака сталого та систематичного навчання із книжок, такого потрібного для вправного ведення гуртка. Тому то дошколом ми заповнюємо цю прогалину, показуючи і даючи пережити гуртковим усе те, що вони мають робити у своїх гуртках.

Дошкіл у курені провадить зв'язковий, він веде дошкіл так, мовби це був гурток, а він був гуртковий. Учасниками дошколу є всі гурткові, курінний, заступник курінного і курінний писар. Правдоподібно, що один раз у місяць повинно вистачити, щоб дошколити гурткових могли задовільно вести свої гуртки.

У програму дошколу повинно входити все те, чого б ви хотіли, щоб гурткові навчили в наступному місяці свої гуртки. Тому програма дошколу мусить бути складена на підставі місячних плянів куреня і гуртків; дивіться за пов'язанням програми дошколу із плянами в наступному розділі «Програма і планування».

Кожний зв'язковий різно розподілить навчальний матеріал на той, що він сам чи його впорядники будуть показувати та навчати безпосередньо юнаків на курінних чи гурткових сходинах, і на той, який гурткові будуть самі передавати на своїх гурткових сходинах.

Одначе, без огляду на те, який буде розподіл матеріалу, на сходинах дошколу зв'язковий повинен також навчати своїх гурткових всього того, чого потрібно, щоб довести всіх своїх гурткових до наступної пластової проби.

Наша порада щодо розподілу матеріалу така, щоб ви дали гуртковим якнайбільше можливості навчати своїх товаришів, бо це піднесе їх престиж та дасть їм змогу вирости на кращих провідників. Тому добре, якщо зв'язковий затримає за собою

пластову ідеологію, гутірки про характер чи національне виховання, а всі інші пластові вмілості (як-от: піонерство, картографія, перша допомога, сигналізація, природознавство, впоряд, табірництво) передасть гуртковим, подаючи їм основне знання та показуючи їм відповідні ігри, щоб це знання застосувати і краще запам'ятати.

20. Початкові роки

Для справного функціонування гурткової системи, тобто для перебрання всіх функцій керівництва гуртковими, треба підготовки яких два-три роки. Ці перші роки чи не найважливіші для формування куреня та його характеру. Саме упродовж цього періоду народжуються традиції куреня та збуджується дух, який формуватиме курінь у майбутньому.

Обов'язки зв'язкового дуже важкі. Вони вимагають багато розуміння і терпеливості. Старанне й фахове провідництво в цих початкових роках принесе овочі щойно пізніше. На початку він мусить допильнувати майже кожну подробицю, піддавати більшість ідей, збуджувати ініціативу (при допомозі помічників). Ступнево відповідальність перейде на юнаків, які матимуть свої задуми та почнуть спиратися на власні сили. Проте, гурткові ще не матимуть доволі досвіду, а курінь — традицій для успішного керування всієї діяльності. Гурткові робитимуть помилки. Не раз їхня поведінка дратуватиме і зневірюватиме зв'язкового, який, одначе, мусить допомагати й підбадьорювати свій курінь. Правдоподібно, зв'язковий переживатиме такі хвилини розчарування, що почне тратити всяку надію на успішне завершення виховання пластуна у цій системі. Не раз до цього доводять такі проблеми, про які не написано в жадній книжці.

Часто зв'язковий ставитиме собі запитання: «Чи ми коли-небудь будемо мати відповідальних гурткових? Чи Івась здасть другу пробу?» Можливо, що зв'язковий, повертаючись із

якихось неуспішних сходин, роздумуватиме, чи варто це все робити. Чи не було б краще покинути оцю гурткову систему, бож вона може функціонувати хіба тільки в теорії? Чи не краще керувати юнаками самому? З такими питаннями зустрічаються майже всі зв'язкові. Але їм треба добре зрозуміти принципи гурткової системи і не піддатися зневірі, а взяти свої завдання за виклик особистої амбіції. Треба виявити віру й витривалість, бо вже завтра зв'язковий почує від батька Петра: «Як мій син виправився упродовж останнього табору!» А наступні сходини пройдуть дуже успішно, і зв'язковий знову дістане самовпевненість.

Основна мета гурткової системи — це допомога юнакові у вихованні його характеру через навчання брати на себе відповідальність і стати на власні ноги. Співпраця в гурті для спільної мети — це далші завдання цієї системи. У гуртковій системі індивідуальний розвиток юнака найважливіший і стоїть перед загальними успіхами цілого куреня.

Стосування гурткової системи дасть зв'язковому багато задоволення і приємности, коли він переживатиме з юнаками гарні хвилини пригод та успіхів і своїм прикладом та провідництвом допоможе їм краще зрозуміти й достосуватися до вимог життя.

ЛЕВ ШАНКОВСЬКИЙ**СТРИЙСЬКІ ПЛАСТУНИ
У ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАННЯХ**

В 35-ліття існування Пластового Уладу на українських землях присвячую оцей спомин стрийським пластунам, що вповні виконали свій обов'язок перед Батьківщиною.

У грізні дні Першої світової війни майже всі учні, українці стрийської державної гімназії і її філії, належали до Стрийського Пластового коша. У своїх гуртках, звичайно за класами, ми творили суцільні спільноти і, наскільки це дозволяли воєнні умовини, використовували вповні чар пластового життя. На пластових сходах ми набували пластове та практичне знання, що його пізніш застосовували в мандрах «за сонцем і красою» в таких близьких і таких прекрасних Карпатах.

Напередодні Листопадового Зриву, у шкільному році 1918/19 ми стали учнями шостої класи. Ми продовжували пластові заняття у гуртку «Сов», що складався у переважній більшості з учнів саме тієї класи. А втім, то ми, властиво «де-юре», були «Пугачі», а назвав нас «совами» наш гуртковий, що, бувало, казав: «Пугач — це властиво я, а ви собі звичайні сови». Ми погодились з фактичним станом і так стали «совами», для відміни називаючи гурткового — «Старим Пугачем». І цей «совиний рід» був найкращим гуртком Стрийського коша. Носив він сіро-зелені сорочки, чорні краватки, сіро-зелені капелюхи з підогненою лівою крисою, чорно-зелені прапорці й при кожній нагоді верескливо кричав: «пу-гу-гу-гу-гу, сови з стрийського лу-гу!», що до деякої міри нагадувало старогрецькі гексаметри, але й викликало теж великий подив і нечувану заздрість в усіх пластунів, що не мали права на такий клич. Поза згаданим вереском і деякою «сплендід ізолейшен»

у відношенні до інших гуртків, «Сови» відзначались великим знанням пластових законів і багатством практичних вміlostей, — звісно: сова — вчений птах! Різних іспитованих пластунів було найбільше саме в нашому гуртку.

З того часу проплило багато води в рідному нашому Стрії, не до пізнання змінився стрийський луг, найближче місце наших зайнять. Немає вже густого лісу над рікою напроти Церковної вулиці — його вирубали ще під час Першої світової війни.

Хоча від того часу проминуло вже майже 30 років, я добре пам'ятаю всіх побратимів-сов. Як сьогодні стоять мені перед очима зайняття нашого гуртка — і мені здається, що це було вчора, або щонайдальше дві неділі тому... Бо немає сумніву: пластове життя залишає по собі тривкий спомин на весь вік! Особливо дуже сильно виступає цей спомин саме тепер, на чужині, коли на кожному кроці бачу, як відновляються курені Українського Пластового Уладу. В мене немає слів, щоб висловити те, що я при тому почуваю. Мені хотілося б гукнути з усіх сил під адресою молодих юнаків і юначок: «Вступайте всі, як один, до Пласту! Пластування, без сумніву, залишить Вам найкращий спомин з юних літ — на все життя!»

Гуртковим «Сов» був старший учень, тоді сьомої класи, Старий Пугач (Льоньо Лотоцький). Може, йому за віком і час було вже вступати до австрійської армії і боронити, як тоді казали, «цісаря і вітчизну», та його до армії не взяли, бо він був уломний. Наслідки хвороби сугавів спричинили, що він, ідучи, коливався, як качка. Однак це йому не перешкаджало брати участь в усіх наших пластових мандрах і виконувати найбільш карколомні фігури народніх танків, а опісля, — вже в українському військовому однострої, промірювати вздовж і поперек цілу Україну. Це був незвичайно ідейний хлопець, типовий «вічний революціонер», що до Пластового Уладу прийшов вже з кількалітнім організаційним стажем у таємних «драгоманівських» кружках. По повероті з Визвольних Зма-

гань, почerez УВО, в якій виконував обов'язки повітового провідника юнацтва, докотився аж до «сельробу», щоб мати змогу виїхати на східну Україну, де й пропав в одній з безконечних «чисток». Як не дивним виглядав би комусь його життєвий шлях, для тих, що його добре знали, було ясным, що Старий Пугач ціле своє життя був вірний Пластовому Законові.

А інші побратими? Дозвольте й вас, сьогодні старі вже «сови», — згадати незлим словом... І так, фізично найсильнішим з-поміж нас усіх був, здається, Скобель (Осип Скобельський), що одинокий з-поміж нас заавансував до старшинського ступня «на Україні», але теж не повернувся над рідного «Стрия квітучі береги», зложивши там свою буйну голову.

Дотепні фотографі й механіки Колея (Омелян Колодницький) і Тютюн (Володимир Тюн) пройшли також всі можливі «трикутники смерти». Колея при тій нагоді заїхав аж у кожухівський табір під Москвою, де довелось йому примусово потрапити в «червоні піонери», що мали там заступити Пластовий Улад. За його споминами, ці піонери мали так мало спільного з Пластом, що Колея рішився краще вже перейти до червоної армії і скінчити там старшинську школу. Додому вертається він значно пізніше, як репатріант.

А хто з нас не пам'ятає миколаївського сміховинця Тавфля (Володимира Лукомського), що й у найтрагічнішій ситуації дотепом, слівцем чи рухом потрапив повернути рівновагу духа й викликати сальви сміху, як по слові «тавфель», що його вжив на годині німецького замість «тойфель», яке стало його «совиним» прізвиськом. Дарма, що він був дуже лівих переконань (тоді була «мода» на соціалізм!), як і його «антідотум» — понурий і завзятий Мица (Осип Микитка). Вони обидва згинули в катівнях... «правдивих» соціалістів...

Були в нас і три красені, «божища» жіночого роду, одначе вони тоді не звертали на очі дівочі ніякої уваги, бо з цілої душі полюбили Пласт і залишилися йому вірні довгі роки.

Перед у цій трійці вів Роман Файгель — Файглик; від нього не відступав далеко й Мама-сварка (Володимир Татомир), що довго й надаремно протестував проти цього совиного наймення, уважаючи його наругою над його рідним прізвиськом... Третім був звісний надстрийський луговик, попович з Верчан, Телесик (Ромцьо Івасик), що в його хаті вічно голодні сови не раз накормились та напоїлися чудовим квасним молоком — «просто від корови», як ми тоді говорили. Хай за те буде вічна слава шан. п. Івасиковій і сестричкам нашого Телесика! Всі три наші красені проходили бойовий шлях в Армії УНР, або, як тоді казали, «петлюрівській».

Два мальчугани нашого гуртка — Микольцьо (Микола Бігун) і Мілько (Омелян Нагорняк) — вславились по повороті з України своєю діяльністю в УВО. Микольцьо не виходив з польських тюрем і був героєм кількох політичних процесів; Мілько випровадив у свій час свою особу на Чехословаччину, звідки не захотів уже вертатись до рідного Стрия.

Третій мальчуган — Ромцьо (Роман Петріна) — вславився тим, що був найменшим ростом підхорунжим УГА і одним з найкращих учнів мистця В. Авраменка в Стрию.

Син розстріляного поляками в 1919 р. композитора, «соловейка стрийської землі» — о. Остапа Нижанківського — Богданко (Богдан Нижанківський) продовжував пластову й військову кар'єру в таємній УВО, де займав високий пост.

Лодзінка (Володимир Лукавецький), що також, поруч згаданого вже Мици, з причин хвороби не пішов на Україну, — здобув у старшинській школі другу льокату на 46 учнів, чим загнав у кут всіх «сов» і одинокий з цілого совиного роду воював на фронтах Другої світової війни.

Два сусіди з Церковної вулиці — Ярको (Ярема Веселовський) та Петрушка (Роман Петрушевич) — знані були не тільки, як спеці в будуванні телефонних сполучень поміж своїми помешканнями. Бо вдумливий і скритий Ярко був втаємничений

в усі ходи тодішньої української політики, може завдяки своєму батькові, бл. п. Остапові Веселовському, судовому радникові, і матері Марії з Охримовичів, що тоді вели перед в організованому стрийському житті. Розуміючись добре на політиці, він знав, що війна — це її продовження збройними засобами, як казав колись небіжчик Клявзевіц. І тому Ярکو кохався у зброї, колекціонуючи різні її зразки так, що з часом у його кімнаті постав не то музей, не то арсенал. Петрушка, син відомого стрийського діяча, бл. п. о. Константина Петрушевича, заінтересувався змалку товарисько-рецепційною сторінкою усяких зустрічей політиків і прекрасно визнавався на забавових образках, званих популярно картами. Якщо йде про брідж (тоді казали: «віст»), тарок, фербель або й різні відміни нашого рідного «дурака», то не було понад нього кращого теоретика й практика в цілому Стрию.

Коли ще згадати передчасно померлого Ромка Яворського й Куня (автора цього нарису), знаного з того, що мав коника зі совиным прізвищем «калібер» і возик, що ними їздив з рідних Дулібів до школи в Стрию, і якими користувався цілий гурток, то листа «сов» буде, здається, вичерпана.

Як би воно дивно не виглядало, але цей совиний гурток був одною з цих небагатьох «реальних» наших сил, що на них розраховувала Українська Національна Повітова Рада, коли задумувала 1. 11. 1918 р. перебрати владу в повіті. З цією метою вже в жовтні 1918 р. почалися в гуртку особливі зайняття, які мали нас до цього завдання підготувати.

Пам'ятаю докладно, що дня 7 жовтня я дістав від пізнішого «Лісового Чорта», Ярка, картку, яку я мав, очевидно, негайно знищити, з дорученням прибути обов'язково на 6-ту год. до «Руської бурси» при вул. Крашевського, на місце наших звичайних сходин. На сходинах я зустрів усіх «сов» майже в комплекті, а крім того деяких вибраних пластунів з інших гуртків. Пригадую наймолодшого учасника наради, учня тре-

тьої кляси Володимира Дармохвала, що опісля також пройшов визвольні змагання у рядах українського війська.

До нас промовив коротко один старшина, бл. п. композитор Нестор Нижанківський, вкортці будемо мусіти ділом засвідчити вірність Україні. Потім передав нас під опіку нашому Старому Пугачеві, що мав нам передавати вказівки і накази. Зараз після того відбулося незвичайно врочисте поіменне заприсяження, яке поставило нас, у наших очах, в ряди Української Армії.

По відході Нестора й більшости учасників залишилось нас кількох, щоб дістати дальші вказівки. Між іншим, потрібний був «калібер» і візок для перевозу десь роздобутих крісів, револьверів і амуніції. Треба було негайно вертатись до Дуліб, щоб ще того самого вечора перевезти згаданий матеріал до помешкання Ярка, де міг бути наш арсенал зовсім безпечний, бо його батько був окружним суддею. Крім того усі пластуни мали подбати про власні пістолі й амуніцію, що не було так важко, бо менше чи більше здеморалізоване вояцтво продавало їх по 20-30 корон за штуку разом з набоями. Вслід за тим пішла скоро наука стріляння, яку багато з нас знало вже теоретично й практично. Але того було мало, бо й від чого пластунська амбіція: треба було вміти гасити свічку вистрілом з віддалі кільканадцяти кроків.

У такій підготовці скоро минув місяць жовтень. Військові заговорники (майор Котович, сотник Колодницький, поручник Васильчишин, Н. Нижанківський, чотар С. Цижанківський та ін.) підготовляли роззброєння гарнізону і обсадження всіх важливих об'єктів у місті, а політичний провід (д-р А. Гарасимів, Омелян Калитовський, Остап Веселовський, а передусім довколишні священики: оо. Нижанківський, Івасик, Гошовський, Петрушевич, Матковський, Шанковський, Татомир та інші) — перейняття урядів і установ у повіті. Українських збройних сил не було до цього ніяких. Проектувалося вночі на

1.11. скликати селян з довколишніх сіл, по можливості військово вишколених і, спираючись на певний міський елемент і нас — пластунів, провести задуману революцію. І, очевидно, цей плян удався повністю!

Вже пізно увечорі 31.10. пластуни й інші учні були змобілізовані в «Руській Бурсі». Цілу ніч звозив мій «калібер» зброю з усіх усюдів і ми озброювали нею щораз прибуваючі гуртки добровольців — міських і сільських. На місці формовані старшинами, вони під їх проводом відходили до касарень, де мало відбутися роззброєння австрійських частин.

І ранок 1.11. застав уже Стрий в українських руках. З усіх важливіших об'єктів нашого міста повівали гордо великі синьо-жовті прапори.

В цю пам'ятну ніч я належав до загону бл. п. сотн. Колодницького, що обсадив стрийську залізничну станцію. І в нашому випадку все відбулось без ніяких особливих інцидентів.

Кілька днів після «перевороту» ситуація в Стрию була дуже напружена». На вістку про польське повстання у Львові місцева ляшня дуже роззухвалилася й явно погрожувала, дивлячись на скромні сили «української революції», що склалися з пластунів та селянських хлопців у цивільних вбраннях, які стояли на стійках при важливих «стратегічних» об'єктах міста. Ситуацію ускладнювала ще постава мадярського артилерійського полку, що стояв у грабовецьких уланських касарнях. Мадяри погрожували «збомбардувати» Стрий своїми гарматами, але в дійсності цього зробити не могли, бо не мали до них амуніції. Про цю обставину довідався якось пор. Брик (артилерист) і це дало підставу українській команді вислати до мадярів гострий ультимат, щоб негайно зложили зброю й чекали спокійно на відправлення на батьківщину. По нараді, мадяри пристали на умови капітуляції й віддали українцям усі свої гармати й міномети. Пор. Брик почав формувати українську гарматну частину, що в скорому часі розрослася в запасовий гарматний

полк з 4 польових і 1 мінометної батареї. Найбільшою, одначе, заслугою пор. Брика було те, що він потрапив знайти десь артилерійську амуніцію, що надзвичайно піднесло престиж молодій українській владі. Вістка про це розійшлася по місті і місцеві поляки моментально припишкли.

Вже в перших днях по перейнятті влади пластуни стали зав'язком Пластунської сотні, підпорядкованої Стрийській Окружній Команді. Як найбільш ідейна й повна посвяти частина українського гарнізону, вона стала опорою української влади в Стрию. Обтяження службою цієї молодій сотні було дуже велике; нічого дивного, що пластуни падали з ніг. Охорону залізничної станції і роззброювання чужинецьких транспортів проводили пластуни, роззброювання цивільного населення — пластуни, охорону т. зв. Повітової Ради, де містився український штаб, включно з службою надзвичайних доручень і обслугою всіх телефонних апаратів — пластуни, охорона пошти й телефонної станції належала пластунам, обов'язок контррозвідки мали пластуни. А крім того військовий вишкіл, наука стріляння, телефонний вишкіл і т.д. Роботи було багато, а умовини праці не були легкі. І так, наприклад, група, що мала службу на залізничній станції, поміщалась у дерев'яному бараці, що в ньому померло раніше багато російських полонених. Помимо всяких дезинфекцій, труп'ячий сопух ще довгий час тримався бараку. Якщо взяти ще на увагу сильний холод і досить принагідне харчування, то справді від 15-16-літніх юнаків годі було більше вимагати. І, як це не дивно, на цей відповідальний і важкий пост коло залізничної станції голосилось завжди чи не найбільше добровільців, дарма, що там служба відбувалась за схемою: 24 години служби, 24 години відпочинку. Але там було небезпечно і цікаво: через станцію перевалювались безупинно дві хвили: російські полонені на схід, а зі сходу різні-прерізні військові транспорти з представників усіх народів колишньої австро-

108

угорської монархії. І треба признати, що за винятком одного випадку,³ всі вони заїхали зі зброєю найдалше до Стрия, де мусіли її здати «смаркатим» пластунам!

Стрийська Пластунська сотня, що її основу творили дійсні пластуни, зросла поволі до повного стану воєнного часу. Її озброєння і вишкіл відповідали тодішнім військовим приписам. Не можу відмовити собі приємности згадати й пластунів з інших гуртків, що з ними доводилось зустрічатися в службі: чи це буде достойний Еко (Едвард Козак), що тоді зовсім ще не заповідав майбутньої слави в малярстві, чи й добряга Оріховський, артист Зенон Статків, Славко Дубицький, Славко Яворський, Синиця, Богдан Сапрука, Славко Білинський і багато інших; всі вони виконували свої обов'язки з посвятою.

А коли бої розгорнулися на вулицях Львова, ціла сотня стала до звіту з проханням перекинути її до Львова. Та Команда рішила інакше: ми мусіли залишитися на місці. Відтоді, одначе, почалися «командировки» окремих пластунів з дорученнями до Хирова, а часом і на львівський фронт.

Велику роботу проробили пластуни, коли прийшло пляноване зайняття Закарпаття і прилучення його до ЗУНР. Перед військовою акцією вислано до Мукачева пластунів з пропагандивними і розвідковими завданнями. Половина висланої групи вийшла з Мукачева на села в напрямі Ужгороду, вона попала в руки чехам. А друга група пішла в напрямі на Хуст і попала в руки румунам, довелось молодим пластунам засмакувати благодатей сігуранци... Одначе з часів цієї закарпатської ескапади залишився один милий спомин: дуже щире

³ Це був 90-ий полк піхоти австрійської армії, що вертався з України до свого місця постою в Ярославі і не дав себе роззброїти ані в Тернополі, ані в Ходорові, ані в Стрию. Все ж таки цей транспорт роззброїв у Хирові український командант залізничної станції, молоденький чотар Адріян Дзерович, син о. Юліана Дзеровича, випускник Військової академії у Відні, що деякий час пізніше загинув в обороні Хирова перед наступаючим з Перемишля польським військом.

прийняття нас по закарпатських селах і дійсна воля великої більшості закарпатського населення прилучитись до України.

До лютого 1919 р. перебували пластуни на військовій службі. В лютому зорганізувалась гімназія і Команда вирішила повернути всіх пластунів до школи. Ми шостоклясники мали закінчити тільки шосту клясу, щоб набути права скороченої військової служби й права вступу до старшинських шкіл.

Цей поворот пластунів до школи відбувся з великою парадю: в школі вмуровано пропам'ятну таблицю — і почалась щоденна наука. До школи ми мали право ходити у військовому однострої з бічною зброєю. Дехто з нас улаштувався на стані місцевих військових частин, як, напр., Ярکو в Обласній Команді, або я в 2 летунській сотні, що стояла й мала летовище у мойому рідному селі Дулібах. І ми були предметом заздристі всіх інших, особливо, коли мені вдалося декілька разів покуштувати незвичайного вдоволення, яким є літання.

Та обрії щасливого життя у власній державі захмарювались з дня на день. Вороги зосереджували переважаючі сили на фронті й на самий Великдень 1919 р. перейшли до офензиви. 19 травня вступали польські війська до Стрия, а «сови» подались у мандрівку з відступаючою Українською Армією. Побратими розбрелись по різних військових школах і частинах. За малими вийнятками: Ярка, що був відтятий у Станиславові, Лодзінки й Мици, що залишились хворі в Стрию, всі інші «сови» перебули всю визвольну кампанію, переважно як фронтовики й закінчили старшинські школи, здобуваючи здебільша ступінь підхорунжого. Багато з них було ранених у боях, а кожний з них перебув усі можливі роди тифу. Тільки один Скобель не повернувся додому. Інші повернулися в 1920-21 рр. і пройшли увесь важкий шлях української молоді того покоління: УВШ (українські таємні високі школи), УВО, ОУН... Багатьом довелося зазнати всіх благодатей польських, большевицьких, німецьких та інших тюрем і таборів... Декого вже й немає між

живими... Але одно є певне: вони завжди були вірні тим ідеям, які виплекав у них молодий ще тоді на українських землях Орден Сонця і Краси — Український Пластовий Улад!

«ЮНАЦЬКИЙ ГУРТОК» (ВИТЯГ З ПРАВИЛЬНИКА УПЮ)

1. Визначення

Гурток є основною і найважливішою клітиною УПЮ. Він найкраще функціонує, коли складається із 6-8 однолітків, що мешкають у тій самій місцевості (терен станиці чи пластової групи). Всі члени гуртка повинні бути тієї самої статі — хлопці або дівчата. Винятково може існувати статево чи віково мішаний гурток, але на це мусить бути окремий дозвіл КПС.

Гурток — це організаційне оформлення того, що існує від віків як природне побратимство в різних формах, як дружній гурт однолітків, які радо збираються, щоб гурорити і вчитися, щоб мандрувати й змагатися в іграх, і які творять і будують власною працею під проводом одного з-поміж себе свій світ на ідейних основах Українського Пласту.

Пластун юнак шляхом самовиховання добуває в пластовому гуртку основи пластового світогляду, пластове знання та виробляє і формує в себе пластові прикмети, характер.⁴

Організаційне керівництво гуртком та його діяльністю здійснює провід, який складається із гурткового, заступника гурткового, гурткового писаря та гурткового скарбника. В разі потреби може бути ще гуртковий господар, гуртковий хронікар

⁴ Тут і далі в даному тексті жирним курсивом позначені положення, вилучені в 1998 році, для кращого розуміння пластової традиції гурткової системи та її елементів, від яких було вирішено відмовитись.

чи інші діловоди. Впорядник несе відповідальність за виховну працю та діяльність гуртка.⁵

Форма праці юнацького гуртка залежить від зацікавлення членів гуртка й від пластового досвіду впорядника, але проваджена так, щоб юнацтво здобувало пластовий світогляд і знання та виробляло і формувало в собі пластові риси характеру.

Пластовий виховний матеріал охоплює все, що може і що повинно цікавити інтелігентного українського юнака. Пластовий виховний матеріал такий багатий, що ледве чи навіть гурток культурних українських юнаків міг би сам вишукати чи видумати щось такого цікавого і вартісного з виховного погляду, чого вже не було б посередньо чи безпосередньо в цьому матеріалі. Тому в інтересі української національної справи є — щоб юнак цей виховний матеріал опанував і пережив.

Щоб якнайшвидше спрямувати працю молодшого віком юнацтва на правильний шлях самовиховання та в згоді з потрібним для тієї мети пластовим виховним матеріалом, виховною працею пластового гуртка у молодшому юнацтві проводить вишколений впорядник — пластун, старший від членів гуртка пластовим досвідом і знанням, як їх друг і духовий провідник.

Хоч самовиховна праця у пластовому гуртку юнаків сама собою може вистачити для повного здійснення основних пластових цілей і завдань, то все ж таки вона має своє

⁵ Це положення — нововведення. Раніше існував окремий розділ «Провід пластового гуртка» такого змісту: «Після зголошення відповідного числа кандидатів-прихильників впорядник майбутнього гуртка відбуває із зголошеними розмови, сходиться з ними в домівці та зазнайомлює їх в загальному з Пластом. Залежно від їх зацікавлення, ознайомлення з Пластом та від бажання належати до Пласту, впорядник заповідає засновні сходи гуртка, якими сам проводить і на яких члени гуртка вибирають з-поміж себе явним голосуванням і більшістю голосів провід пластового гуртка в такому складі: 1) гуртковий (або гуртковий провідник), 2) заступник гурткового, 3) гуртковий писар, 4) гуртковий скарбник і господар».

ширше доповнення в житті і праці пластового куреня юнаків як синтеза життя і праці поодиноких гуртків даної місцевості. Але праця пластового куреня, а теж і в дальшому і праця коша пластунів, ні інша пластова праця зовнішнього характеру, не заступить самовиховної праці юнаків у пластовому гуртку.⁶

2. Елементи устрою⁷

Гурткова рада — це особливі сходи гуртка, які звичайно відбуваються щонайменше один раз в році і на яких вирішуються найважливіші справи, зокрема вибір гурткового проводу та обговорення річного плану праці. Всі рішення гурткової ради приймаються явним голосуванням і більшістю голосів членів гуртка. Рішення стають правомірними після узгодження з порядком (або зв'язковим КПС, якщо гурток не має впорядника).

На своїй першій гуртковій раді гурток вибирає назву, яка стає символом його діяльності на час усього побуту в юнацтві. Звичайно це є назва звіря, птиці чи рослини, прикмети якої найкраще характеризують бажання позитивного розвитку цілості гуртка. Оскільки раз вибрану назву не міняємо, цей вибір треба всесторонньо обговорити й тільки тоді остаточно вирішувати. Тут особливо треба звертати увагу на виховний принцип у виборі назви (символу). В одному курені не може бути двох гуртків з однаковими назвами.

Кожний гурток має своє порядкове число в курені, яке надає і може змінити рада гурткових. ***Порядкове число члена в гуртку може бути його постійним визначенням, але тільки у внутрішній діяльності і в співжитті з псевдонімами, спеціальними прізвищами тощо.***

⁶ В 1998 році наступний розділ «Прийняття до пластового гуртка» було перенесено в інше місце Правильника.

⁷ Раніше більшість положень даного розділу узагальнювались під назвою «Дальші елементи устрою пластового гуртка».

Символ гуртка — це вибрана пластовим гуртком назва звіря, птахи чи рослини, яка має підкреслювати діяльність гуртка згідно з прикметами даного створіння. Тому теж треба звертати увагу на виховний принцип у виборі символу. В одному курені не може бути двох гуртків з однаковими символами. Члени гуртка мають свою гурткову барву і можуть мати теж своє гурткове гасло (клич).

Гурткове знамено — це прапорець, зроблений з білого полотна у формі рівнобедреного трикутника (основа 25 см, висота 30 см), причому рівні боки мають заокруглену форму. З обох кінців основи пришиваються шнурочки (8 см довжини) з білого полотна, щоб прапорець можна було прикріпити до держака. У вершині трикутника є нашитий із правої сторони знамена рівнобедрений трикутник із матеріалу барв куреня чи самостійного гуртка (висота 8 см). Посередині прапорця, по правій стороні нашита силуетка символу (назви) гуртка з матеріалу чорної барви. У горішньому верхку з правої сторони подане число гуртка в курені та число куреня (підготовчий курінь не має числа); самостійний гурток в цьому місці має букву «С».⁸ Лівий бік прапорця залишається білий, без ніяких нашивок. Гурткове знамено звичайно носить припнятим до пластової палиці або іншого відповідного держака. Прапорець носить і зберігає у себе гуртковий. Під час курінних таборів гурткові прапорці можна завішувати на щоглі нижче курінного знамена.

Кожний гурток веде «Книгу гуртка» (форму і зміст книги затверджує КПС), яка після ліквідації гуртка передається в архів куреня.⁹

Гурток може творити й вводити в життя свої окремі звичаї, але вони мусять бути згідні з пластовими традиціями. Головне — нав'язуючи до давніх традицій, творити свою власну.

⁸ Раніше гурток, що не входив до складу куреня мав звичайний прапорець, але на ньому були відсутні число і барва куреня (в трикутнику).

⁹ Раніше замість цього положення було інше: «Тотем пластового гуртка — це різьба в дереві постаті звіря чи птахи, вибраної гуртком».

Відкриття чи закриття сходин або зайнять пластового гуртка мають завжди урочистий (формальний) характер. Сходини починаються наказом «Струнко!», заповідженням відкриття і голосним «СКОБ!», що його повторюють всі присутні. Далі йде ствердження присутності членів та відчитання програми сходин. Після наказу «Свобідно!» починається програма. Сходини або зайняття закінчуються наказом «Струнко!», заповідженням закриття сходин і гаслом «СКОБ!» (як на початку).

Якщо сходини пластового гуртка веде гуртковим чи котрийсь із членів гуртка і на сходинах є приявний впорядник, тоді той, хто веде сходини, звітує на початку сходин впорядникові. Також якщо під час сходин чи пластових зайнять з'являється курінний, зв'язковий, або хтось із вищого пластового приводу, тоді той, хто веде сходини, подає короткий звіт. Інші збірки (крім сходин) пластового гуртка можуть мати і децю свободніший спосіб відбуття.

3. Впорядник гуртка

У молодших віком юнаків пластовий виховний процес може здійснюватися з користю тільки під вмілим керівництвом впорядника... Впорядник гуртка — це виховник, який є духовним провідником гуртка і тому не повинен одночасно бути впорядником більше як одного гуртка. Члени гуртка повинні вбачати у ньому свій ідеал та вірити, що він є завжди думкою з ними.

Зокрема у молодших віком юнаків/-чок впорядником гуртка повинна бути особа, яка:

а) знає всі різnorodні ділянки пластового виховання, розуміє їх суть, вартість та вміє їх пояснити членам гуртка й передусім зацікавити їх ними;

б) спонукує до самовиховання, вчить їх культурно поводитись і розумно висловлювати свою думку та з вирозумінням ста-

витись до думок інших; *всі члени гуртка повинні самостійно думати, обмірковувати справи, виробляти свій погляд або корегувати чи доповнювати його;*

в) своїм характером викликає у членів гуртка природну, невимушену пошану і добровільну слухняність; *інколи такі прикмети може мати гуртковий, але він не матиме потрібного досвіду (тоді такому пл. гурткові призначаємо не впорядника, а дорадника у «фахових» справах).*

В'язати актуальне життя з теорією в такий спосіб не зуміє і не зможе при найкращій волі гуртковий провідник — одноліток своїх товаришів, хоч би і як він поміж ними не вирізнявся. Для тієї мети треба вишколеного, досвідченішого, інтелігентного впорядника — духового провідника гуртка.

Впорядник пластового гуртка може обслужити тільки один гурток. Коли він бере під свою опіку два гуртки, то обов'язково один з гуртків буде покривджений, або у виховній роботі запанує шаблон.

Впорядник — це наче б «власність» пластового гуртка. Члени гуртка повинні вбачати у ньому свій ідеал, вірити, що він завжди думкою при них і з ними. Якщо ж він матиме під опікою два гуртки, тоді стає вчителем, що вчить у двох школах чи відділах, стає «фахівцем», а не духовим провідником. Осягнути виховну ціль Пласту можна тільки тоді, коли буде докладно зрозуміла й усвідомлена роль пластового впорядника. Це, правда, довільне темпо розвою, але при індивідуалізації пластового виховання праця впорядника є основою цього виховання. Кумулювання виховної праці в Пласті, значить, обслуговування більшої кількості молоді одним впорядником, довело б до цілковитого перекреслення успіхів праці цілого Пласту.

Впорядника гуртка призначає, дає напрямні праці, перевіряє діяльність і може звільнити тільки зв'язковий КПС.

Передумови призначення на впорядника гуртка¹⁰:

- а) зразкова поведінка в Пласті й поза Пластом;
- б) заприсяжений член УСП чи УПС або член УПЮ, який здобув ступінь пластуна скоба чи пластунки вірлиці;
- в) успішно закінчений Вишкіл Впорядників УПЮ;
- г) докладна ознайомленість з обов'язуючими пластовими правильниками та доступною літературою;
- г) інші вимоги, схвалені КПС для даного краю.

Обов'язки впорядника гуртка:

а) дбає про успіхи членів гуртка в засвоєнні та в усвідомленні всього того, що входить в обсяг праці гуртка;

б) дбає, щоб члени гуртка брали активну участь у програмі УПЮ та одержували відповідні пластові ступені, включно із вивченням предметів з українознавства;

в) слідкує за тим, щоб спосіб виконання пластових обов'язків і доручень не наражав життя і здоров'я членів гуртка;

г) тримає зв'язок з батьками та опікунами юнацтва;

г) дбає і впливає на те, щоб члени гуртка дотримувалися Пластового Закону у співжитті між собою й у відношенні до інших осіб, зокрема даючи в цьому добрий особистий приклад;

д) вживає всіх добрих засобів, щоб усунути недоліки і всі можливі перешкоди кожночасному застосовуванні чи дотримуванні Пластового Закону;

е) старається вдержати в пошані діловодство гурткового і пильнує за тим, щоб була завжди збережена повага пластових зверхників і престиж усього Уладу і Пласту;

є) дбає про те, щоб гурткові діловодства були ведені так, щоб кожної хвилини — на домагання вищого пластового провodu — можна було подати вичерпний звіт із праці гуртка;

ж) допомагає, щоб накази і доручення пластових зверх-

¹⁰ Раніше кандидат на виховника замість точки «б» мав мати закінчених 16 років життя, а замість точки «в» у нього мав бути ступінь впорядника в рамках Кадри Виховників.

ників були виконувані і щоб уся праця в Пласті була ведена згідно з основами для низових клітин Пласту; тому він є завжди й усюди там, де гурток плянує або виконує якусь пластову працю; у випадку будь-якого сумніву щодо змісту чи інтенцій наказу пластового зверхника впорядник зобов'язаний негайно звернутися до зверхника за потрібним виясненням;

з) має право й обов'язок давати поради і робити заваги гуртковому і вимагати від гурткового, щоб кожний наказ, виданий ним, був наперед узгоднений із впорядником;

и) має право стримати видання якогось наказу гуртковим;

і) має право припинити виконання гуртком чи окремими членами гуртка наказу гурткового, якщо цей видав наказ, не зважаючи на спротив впорядника та без його відома;

ї) має право видавати накази членам гуртка, коли справи вимагають негайного вирішення, а гуртковий є неприсутній;

й) дбає про те, щоб всі гурткові діловодства були ведені згідно із напрямними цього правильника;¹¹

к) забезпечує опіку і відповідає за гурток усюди, де гурток планує або проводить якісь заняття чи виконує якусь пластову працю; відповідає за безпеку під час всіх гурткових занять;

л) узгоднює прийняття нових членів до гуртка та звільнення з Пласту;

м) у справі свого звільнення з обов'язків впорядника має звертатися до зв'язкового;

н) несе остаточну відповідальність про вчасне і докладне звітування та сплату членських внесків гуртка;

о) узгоднює вибір гурткових діловодів та всі рішення гурткової ради чи гурткового проводу; оскільки відповідальність за виховну працю в гуртку має впорядник гуртка, він має останнє слово у рішеннях гуртка;

¹¹ Це, а також всі наступні існуючі положення, в попередньому варіанті Правильника були відсутні.

п) має обов'язок постійно працювати над доповненням і поглибленням свого знання та вміння для удосконалення себе як виховника; старається брати участь як слухач, учасник чи інструктор у семінарах, нарадах, курсах чи вишколах Кадри Виховників/-ць УПЮ;

р) провадить книгу впорядника, де зберігає дані про членів гуртка, планування діяльності, кореспонденцію та повідомлення від зв'язкового КПС та пластових старшин;

с) зобов'язаний мати комплект діючих правильників: Правильник УПЮ (всі частини), Правильник КВ УПЮ, Правильник Одностроїв і Відзнак, Правильник Скобиного Круга, а також збірку допоміжних матеріалів, інше;

т) дотримується Правильника УПЮ;

у) може мати додаткові обов'язки, ухвалені КПС для даного краю.

Крім того, впорядник має всі права й обов'язки, які прислуговують йому, як членові Українського Пластового Уладу.

Своє знання у виховних справах впорядник черпає з доступних йому джерел і повинен його постійно поглиблювати й доповнювати, вишколюючися на курсах й у вишкільних таборах. Згідно з напрямними виховання, встановленими в Українському Пластовому Уладі, впорядник має передати це своє знання членам пластового гуртка.

Відношення впорядника до гурткового можна визначити так, що впорядник є духовим, а гуртковий організаційним провідником пластового гуртка.

Впорядники гуртків одного й того самого куреня зобов'язані спільно із зв'язковим і курінним обговорювати справи, спільні для всіх гуртків та ділитися з ними набутим своїм досвідом і практичними завваженнями.

4. Обов'язки гурткових діловодів

Гуртковий — член гуртка, який *вирізняється з-поміж інших членів пластового гуртка*, має поважний підхід до цілей і справ Пласту, добру поведінку, бистроту, розсудливість і провідницький хист. Гуртковий є демократично вибраний членами гуртка, а не призначений впорядником, курінним чи радою гурткових.¹² Гуртковий добровільно бере на себе і виконує такі обов'язки:

а) очолює свій гурток, його репрезентує *і має обов'язок dbати про лад та порядок в гуртку*;

б) постійно тримає контакт з членами;¹³

в) dbає, щоб всі члени брали участь в діяльності гуртка, здобували пластові ступені та вмiлості й розвивали свої здібності;

г) dbає, щоб гурток мав план праці й щоб цей план був виконаний;

г) стежить за працею гурткових діловодів і dbає, щоб кожний виконував свої обов'язки, *і на підставі ведених записок звітувати в установлених реченнях або на вимогу пластових провідників про стан і працю гуртка*;

д) завжди готовий усно звітувати про діяльність гуртка на сходах Ради гурткових чи на доручення впорядника або зв'язкового КПС;

е) *має обов'язок вимагати від своїх товаришів у гуртку виконання точок Пластового Закону і пластових приписів, зберігати пластову таємницю, але передусім* завжди й усюди дає добрий приклад своєю поведінкою і характером;

є) провадить книгу гурткового, *в якій записує коротко дані, які потрібні для орієнтації в праці гуртка, як теж дані про його членів, програми сходин, одержані накази від пластових зверхників з інструкціями і заввагами щодо їх виконання, як*

¹²Раніше замість цього речення було таке формулювання «Гуртковий — це перший поміж рівними...»

¹³Це та всі наступні чинні положення обов'язків гурткового, які не містять в собі доповнень з попередньої версії Правильника — нововведення.

теж накази, видані ним самим гурткові (зокрема вписує дані про пляновану і виконану працю);

ж) розглядає і полагоджує всі доручення і прохання до гуртка та прохання членів гуртка;

з) виготовляє писемний звіт про діяльність гуртка й після узгоднення із впорядником передає до куреня у встановленому реченці;

и) дбає, щоб кожні сходи й заняття були відповідно підготовані і їх програма якнайкраще виконана;

і) носить і зберігає гуртковий прапорець (знамено);

ї) виконує інші обов'язки, визначені гуртковою радою, або доручення впорядника чи ради гурткових.

й) має обов'язок приймати накази зверхників, розуміти їх, вміти їх пояснити та дбати про їх виконання;

к) має обов'язок входити в склад ради гурткових куреня;

л) має обов'язок обговорювати з своїми безпосередніми пластовими зверхниками завважені недоліки в праці свого гуртка;

м) має право репрезентувати гурток перед пластовими зверхниками і виступати перед ними від імені гуртка, при-тримуючися черги старшинства;

н) має право виступати від імені гуртка там, де гурток покликаний до участі через свого відповідника;

о) має обов'язок піддержувати повагу свого діловодства, як теж зберігати повагу всього Пласту;

п) має обов'язок дбати про здоров'я й охоронювати життя членів свого гуртка під час пластових зайнять;

р) в службі і під час зайнять має право видавати накази членам свого гуртка і вимагати від них повної слухняності;

с) має право — в порозумінні з впорядником гуртка — видавати встановлені для його компетенції перестороги членам гуртка, які провинилися;

т) має право — в порозумінні з впорядником — видавати опінію про членів свого гуртка;

у) має обов'язок основно розглядати і перевірювати прохання члена пл. гуртка про звільнення з Пласту; якщо, даний член виконував якесь діловодство, гуртковий назначає в порозумінні з впорядником вибір його наступника, вимагає від нього звороту евентуальної пластової власности і прохання про звільнення із Уладу Пластунів Юнаків передає ком-петентному пластовому зверхникові. Гуртковий повинен також передати членові, що прохав звільнення, відповідь пластового зверхника на письмі, яке підписує сам і дає підписати впорядникові; справу даного звільнення вписує в гурткову книгу;

ф) якщо б гуртковий сам хотів звільнитися з обов'язків гурткового, то в цій справі він має звернутися до цілого гуртка і впорядника згл. курінного, подаючи важливі й оправдані причини; у випадку звільнення з діловодства (окремим наказом команди куреня) має вести всі справи свого діловодства сумлінно аж до часу передачі їх новому гуртковому.

Заступник гурткового:

а) заступає гурткового в усіх його гурткових чинностях під час його неприсутності, згл., коли він/вона не може виконувати своїх обов'язків;

б) має обов'язок помагати гуртковому пильнувати за тим, щоб члени гуртка дотримувалися вимог пластового закону, виконували пластові приписи та накази і вдержували пластову таємницю;

в) провадить книгу заступника гурткового, в якій записує присутність членів на всіх обов'язкових заняттях та пластові осяги кожного члена;¹⁴

г) реферує¹⁵ справи відзначень (за добру пластову поведінку і за добре виконану працю) і пересторог (до членів,

¹⁴ Слово «осяги» раніше трактувалось як пластові проби, відзначення та перестороги.

¹⁵ Слово «реферує» замінило формулювання «має обов'язок подавати гуртковому».

які порушили пластовий закон, або не виконали пластових обов'язків) та прийняття чи вибуття з гуртка;

г) виконує інші обов'язки, визначені гуртковою радою, або доручення гурткового.¹⁶

д) має обов'язок dbати про акуратне виконання наказаних пластових стійок, чергувань гуртка чи інших пластових праць, як теж має пильнувати за дотриманням приписів про пластовий однострій і відзнаки у своєму гуртку.

Гуртковий писар:

а) має обов'язок збирати і записувати відомости та дані про життя в гуртку, дотримуючись хронологічного порядку; для тієї мети провадить книгу протоколів сходин та рад¹⁷ гуртка і хроніку гуртка; до хроніки гуртка, в якій у хронологічному порядку описується життя і працю гуртка, події зв'язані з життям гуртка, характеристику членів, враження з праці та завваги щодо неї, — можуть вписуватись свої думки і завваги теж й інші члени гуртка, пластуни з інших пластових з'єднань і т. п. Хроніку треба прикрашувати фотографіями, рисунками тощо. Зміст може бути поважний, з веселими вставками, але завжди діловий і зо смаком;

б) відповідає за поладження листування гуртка та зберігає гуртковий архів (письма, що прийшли до гуртка і копії писем, що виходять з гуртка) в окремій течці;

в) виконує інші обов'язки, визначені гуртковою радою, чи доручення гурткового.¹⁸

Гуртковий скарбник і господар:

а) провадить книгу скарбника, в якій точно вписує всі приходи й розходи, як теж інвентар майна, зберігаючи відповідні поквитування;

б) виготовляє фінансовий план (звідкіля добути фонди, що

¹⁶ Дане положення — нововведення.

¹⁷ Існуюче формулювання «сходин та Рад гуртка» раніше зазначалось коротше — «заняць гуртка».

¹⁸ Дане положення — нововведення.

купити чи придбати і т. ін.) та діє згідно з ним після його затвердження; має обов'язок підбирати місце чи домівку для сходи́н або інших зайнят'я гуртка, дбати про гладження і прикрашення домівки та про чистоту в ній;

в) *подає пропозицію на висоту внесків і збирає членські внески та в означеному реченці передає до куреня; веде евіденцію внесків, господарить ними та майном гуртка згідно з дорученням гурткового провду;*

г) зберігає гроші у місці, затвердженому гуртковою радою;¹⁹

г) виконує інші обов'язки, визначені гуртковою радою, чи доручення гурткового.

4.5. Гуртковий господар (цю функцію можна поєднати із скарбником):

а) провадить книгу господаря, в якій точно записано майно гуртка;

б) дбає за безпечне зберігання майна гуртка у місці, затвердженому гуртковою радою.

4.6. Гуртковий хронікар²⁰ (цю функцію можна поєднати із писарем):

а) провадить книгу хроніки діяльності гуртка.

5. Обов'язки і права члена гуртка

Для забезпечення правильної діяльності *пластового* гуртка, ладу в ньому та справності його членів, обов'язки та права членів гуртка *і його провду* мусять бути докладно визначені. *Це тим важливіше, що пластовий гурток не є клітиною цілком відокремленою, але навпаки мусить бути тісно пов'язаний з цілістю виховної праці та з устроєм Українського Пластового Уладу.*

Член юнацького гуртка:

а) має працювати над собою згідно з системою і напрямними пластового самовиховання (в гуртку та вдома);

¹⁹ Дане положення — нововведення.

²⁰ Дане та наступне положення — нововведення.

б) має бути активним²¹ в праці цілого гуртка, виказуючи ініціативу та беручи на себе конкретні завдання, встановлені або передбачені загальним планом праці;

в) має брати активну участь у всіх пластових заняттях гуртка й у випадку будь-якої перешкоди має вчасно оправдати свою неприсутність;

г) має виконувати всі пластові вимоги або правила, які обов'язують його в Українському Пласті, зокрема дотримуватися точок Пластового Закону, **зберігати пластову таємницю**;

г) має брати активну участь в Програмі УПЮ та здобувати пластові ступені й вмілості²²;

д) має **обов'язок і право** носити згідно з установленими **приписами** пластовий однострій і відзнаки згідно з установленими приписами, **складати пластові проби**;

е) має право обговорювати з гуртковим та²³ впорядником зауважені недоліки чи помилки в праці **пластового** гуртка та пропонувати способи кращого підходу чи дії;

є) має право активного **і пасивного** голосу у виборі діловодів у гуртку.

ж) має обов'язок dbати про зберігання поваги пластового проводу і цілого Пласту і протиставитися завжди й усюди закидам, що їх роблять Пластові люди непоінформовані або злої волі;

з) має право користуватися всіма виховними засобами та уладженнями гуртка і куреня, очевидно в установленім і передбаченім для цього часі.

6. Самостійний гурток²⁴

Самостійний гурток — це гурток УПЮ, який не є складовою частиною якогось куреня. Такий гурток може існувати тільки

²¹ Раніше було «співпрацювати активно».

²² Дане положення — нововведення.

²³ Раніше було — «з провідником або...».

²⁴ Цей розділ, а також розділи «Створення нового гуртка» та «Розв'язання гуртка» — нововведення.

в місцевості (станіці, пластовій групі), де немає відповідної кількості юнаків для створення двох гуртків і, разом з цим, куреня. З хвилиною, коли створюється другий гурток, ці два гуртки зразу об'єднуються в курінь. В станіці чи пластовій групі, в якій вже існує курінь, не можуть існувати самостійні гуртки.

Самостійний гурток затверджує чи розв'язує КПС на внесок дотичної СПС чи проводу місцевої пластової групи.

Самостійний гурток зобов'язаний дотримуватися всіх правил, які приписані іншим гурткам, з тим, що:

а) впорядник самостійного гуртка додатково має всі права і обов'язки зв'язкового КПС і тому має бути затвердженим КПС;

б) провід самостійного гуртка додатково має всі права і обов'язки ради гурткових;

в) самостійний гурток має право вибрати одну або дві барви для своїх пластових хусток, які може виготовити і вживати тільки після затвердження КПС.

Самостійний гурток не має порядкового числа, а є відомий під назвою місцевості (наприклад: Самостійний гурток УПЮ «Беркут» в Луганську).

7. Гурток далекого віддалення

Юнацтво, яке живе поодинокі у далеко віддалених одна від одної місцевостях, де немає можливостей для створення чи існування гуртка УПЮ, має належати до гуртка далекого віддалення.

Кожен пластун далекого віддалення упрощує собі за посередництвом крайового коменданта пластунів даної території досвіднішого пластуна юнака, старшого пластуна або пластового сеньйора на пластового дорадника.

Крайовий Комендант УПЮ при наявності відповідного впорядника може створити гурток далекого віддалення. Такий гурток не має означеного числа членів і діє організаційно як самостійний гурток.²⁵ Впорядник гуртка далекого віддалення

²⁵ Раніше Правильник передбачав можливість існування не одного, а кількох таких гуртків в складі від 3 до 5 членів.

підпорядковується безпосередньо Крайовому Комендантові УПЮ та є членом Булави УПЮ при КПС.

Гурток далекого віддалення має ту саму виховну програму, що й інші гуртки та курені УПЮ. Свою діяльність гурток далекого віддалення веде з допомогою листування між членами та впорядником гуртка. Для перевірки пластового вироблення і знання й для поглиблення виховної діяльності конечна участь членів гуртка далекого віддалення, щонайменше раз у рік, у пластовому таборі УПЮ із виховно-вишкільною програмою. Побажано також, щоб такий гурток (в міру можливостей) хоч два рази під час шкільного року організував для своїх членів спільні сходини, мандрівку чи якусь зустріч.²⁶

8. Створення нового гуртка

Найкращий час для творення нових гуртків є на початку шкільного року.

Новий гурток може створитися із членів УПН, які, закінчивши 11 років життя, перейшли до УПЮ. Звичайно колишній новацький рій перетворюється в юнацький гурток, одержуючи вишколеного юнацького впорядника.

Новий гурток може також створитися із хлопців чи дівчат, які вступили до Пласту, маючи вже 11 або більше років життя. Незалежно від віку членів кожний новий гурток обов'язково мусить мати впорядника.

Впорядник кожного нового гуртка відбуває з гуртком серію (звичайно три-шість) підготовчих сходин, якими сам провадить. Завданням цих сходин є познайомити нове юнацтво в загальному із УПЮ та підготувати їх до одержання відзнаки пластуна прихильника чи пластунки прихильниці. В разі потреби впорядник додатково відбуває ряд індивідуальних розмов-гуртірок.

Коли всі члени гуртка відповіли вимогам відзнаки прихильника, впорядник організує першу гурткову раду, в пластових одностроях, на якій:

²⁶ *Останнє речення — нововведення.*

а) урочисто вручає або причіплює кожному членові гуртка відзнаку пластуна прихильника;

б) проводить дискусію на тему гурткової назви-символу, опісля проводить вибір назви гуртка;

в) проводить дискусію на тему відповідальності гурткового проводу та обов'язків поодиноких гурткових діловодів, і тоді відкритим голосуванням члени вибирають гурткового, заступника гурткового, гурткового писаря, гурткового скарбника та в міру потреби інших діловодів;

г) проводить дискусію на тему гурткового плану праці та спільно із членами гуртка виготовляє чи узгоднює план праці до наступної гурткової ради.

Після гурткової ради впорядник виготовляє на письмі точний звіт з першої гурткової ради і передає зв'язковому КПС і раді гурткових. Рада гурткових призначає гурткові римське порядкове число та подає інформацію про новий гурток у наступному курінному наказі та звіті куреня.

9. Розв'язання гуртка

Рада гурткових (або КПС на внесок СПС для самостійного гуртка) розв'язує гурток:

а) коли всі члени гуртка стали звільнені з УПЮ через вік чи з інших причин;

б) коли окремий вчинок чи довша діяльність гуртка була негідна з ідейними основами Українського Пласту;

в) на внесок більшості членів гуртка.

Після розв'язання гуртка його назву може перебрати новий гурток в курені, а про призначення архіву та майна вирішує рада гурткових.

ВАСИЛЬ ПАЛІЄНКО

ДО ПРОБЛЕМ ПРОВОДУ І ВИХОВАННЯ В УЛАДІ ПЛАСТОВОГО ЮНАЦТВА

«Пластування — це гра для юнаків під проводом юнаків, у якій старші брати можуть дати своїм молодшим братам здорове довілля і заохотити їх до здорової діяльності, такої, що помагає їм розвивати громадські чесноти».

Роберт Бейден-Поуелл.

З юнацьким уладом ми ототожнюємо наше розуміння пластування в повноті його клясичної дефініції. Зокрема це застосування пластової методи, яка спирається на знання юнацьких притаманностей і використуванні їх у пластовій системі. Найбільше притаманною частиною пластової методи є гурткова система та самовиховання.

Звичайно, гурток спільно працює над собою, підготовляється до пластових проб. Він іде на мандрівку, переживає пригоди, зв'язується у тривалу дружбу. Гурток стає спільною амбіцією членів, він існує для них, так як вони існують для нього. Вони самі ведуть гурток, для цього вибирають провідника й гуртковий провід.²⁷

Провідника знайти нелегко. Він мусить мати щось вроджене на вождя, щось, що деколи розжевріє всевладною волею у відблисках його очей, щось, що іноді виступить у його духові чи поставі. Мусить це бути хлопець меткий, повний підприємливості, запалу до праці та витривалий. При тому ідейний, щоб міг бути прикладом-зразком для всіх. Провідник мусить мати повагу в членів гуртка або хоч певного роду подив.

²⁷ Д-р Юрій Старосольський. «Велика Гра». — Мюнхен, 1948. — С. 7-55.

Хлопці, наприклад, подивляють, шанують, люблять фізичну силу. Тому добре, коли провідник фізично дужчий за інших. Провідник буде мати також повагу, якщо буде як слід вести свій гурток. А також, коли зв'язковий заслужено дасть йому признання за добре виконання доручення.²⁸

Юнацький вік характеристичний сталим ростом фізичним і духовим. Із тим тісно пов'язана нестійкість зацікавлення, як і брак послідовності чи витривалості довести почате діло до кінця. Тому то і не дивно, що в юнацькому правильнику написано, що тільки така пластова частина може бути potwierджена, яка має зрілу людину за виховника.

Виховник не сміє бути ні вчителем, ні командувачем, ні провідником. Він стоїть збоку, обсервує, деколи радить провідникам. Виховна праця — це не схематична робота, не формування людини, отже — мистецтво, одне із найвеличніших і найвідповідальніших. У руках виховника податний людський матеріал, із якого слід зробити справжніх громадян. Далі, виховник мусить знати, що гурткова система пластового виховання — це не одна із багатьох у Пласті, а єдина; не єдиний шлях, що веде до успіху. Врешті, він мусить завжди пам'ятати, що основною прикметою вільної людини є підприємливість-самостійність. Вона виробляється не при допомозі «викладів», гутірок чи іншої науки, але тільки через організування амбіції пластунів до праці, до зусиль, до самоосвіти.

Основні прикмети виховника добре схоплені декалогом, який подає д-р А. Фіголь у своїй праці «Роля виховника в Пласті».

1. **Віра** в юнаків, що родитиме в тебе бажання посвятити для них себе й свій час.

2. **Запал**, зосереджений на щасті юнаків у роках їхнього формування (фізичного й духового); «щасливий юнак — це добрий юнак, а добрий юнак — це майбутній добрий громадянин».

3. Безмежне **довір'я** до Пласту, як тієї програми, що найкраще надається до формування нашої молоді на досконалих мужів.

²⁸ Е. Ю. Пеленський. «Пластовий Гурток». — Львів, 1930. — С. 7-14.

4. **Зрозуміння**, що для юнака Пласт — це гра, для тебе гра є метою: будувати характер і школити громадські чесноти.

5. **Свідомість** того, що для твоїх юнаків ти є Пластом. «Те, чим є, кричить так голосно, що я не чую, що ти кажеш».

6. **Послідовність** у виконанні наміченої програми з енергією і витривалістю, терпеливістю і добрим настроєм.

7. **Охота** відсунути себе на другий плян і дати можливість юнацьким провідникам вести й рости методом праці в гуртку.

8. **Бажання** іти вперед у набуванні вмілостей пластового виховника, користуючись кожною нагодою для перешколу та усіма приступними матеріялами із цієї ділянки.

9. **Готовість** співпрацювати рука-в-руку з домом, церквою, школою, місцевою пластовою владою, Головною Пластовою Булавою для добра поодиноких юнаків і для добра спільноти як цілоти.

10. **Замилування** до життя в природі в усіх його формах і любов до її Творця.

Переглядаючи літературу із різних періодів існування Пласту, можемо собі відтворити ясний образ інтерпретації ролі юнацького провідника та виховника.

У 1912—1930 роках розуміння завдань гурткового та виховника було таке, як це подано на вступі. У книжечці «Пластовий гурток» її автор Є. Ю. Пеленський (Львів 1930 р.) на сторінці 12 каже: «Хотів би я багато-багато разів Вам повторити: Зв'язкові і впорядники! Виховуйте провідників! Від цього залежить успіх вашої роботи для Пласту! Попереду всього розбуджуйте їх амбіцію, запал до науки, до праці над собою. Укажіть їм на відповідальність кожного їхнього вчинку супроти побратимів і уладу. Не накидайте їм, одначе, своєї волі, своїх плянів, бо кожний провідник мусить бути передовсім самостійним. Радше дозвольте йому робити його власні помилки, якщо він цього собі бажає. З його власних похибок — учить його. Провідник мусить мати легкий доступ до зв'язкового. Найкраще це влаштувати

так, що раз на тиждень чи два — зв'язковий робитиме сходи провідників і заступників. На тих сходинах треба:

1. Критично обговорити звіти гурткових і дотеперішньої діяльності гуртків.

2. Подати або ж ухвалити плян на найближче майбутнє.

3. Служити гуртковим усіма можливими порадами, вказівками, відповідями на запити, усякою поміччю.

Крім цього, зв'язковий постійно вчить гурткових. Можна це робити на згаданих сходинах, можна робити окремі курси для гурткових та заступників, можна врешті створити окремий гурток провідників та робити з ними часті систематичні сходи. Дуже радимо зробити в час вакацій окремий вишкільний табір для гурткових та для тих, що могли б ними стати».

У переселенчих таборах у Зах. Європі в роках 1945 — 1948 роля гурткового відходить у дійсності на другорядне місце. На перше місце висувається курінний провід, що надає тон цілому куреневі. На терені гуртка головною постаттю стає впорядник. Через відсунення гурткових у тінь та через брак сталого послідовного вишколу гурткова система, в пластовому розумінні як метода, перестала фактично існувати. Цей період однак був дуже короткий та викликаний був ненормальними життєвими умовами, тому розглядати чи оцінювати висліди пластової праці в тому часі дуже тяжко.

Після переселення до нових країн, а зокрема після I-ої КУПО прийшли деякі зміни і в юнацькій уладі. Передовсім змінено правильник УПЮ, і там бачимо вперше термін «рада гурткових». У склад ради гурткових увіходять курінний, курінний суддя, курінний писар, провідники всіх гуртів. Рада гурткових керує під наглядом зв'язкового діяльністю куреня, плянує і провадить програму зайнять куреня і перевіряє працю поодиноких гуртків, організує поміж ними змагання тощо. Рада гурткових сходиться звичайно раз на місяць. Сходи провадить, як правило, курінний.²⁹ Правильник УПЮ доволі

²⁹ Д-р О. Тисовський. «Життя в Пласті». — Торонто-Дітройт, 1961. — С. 350-352,

широко та докладно подає права та обов'язки як виховників — провідників та впорядників гуртків, так і курінного, гурткового — провідників юнаків. Організаційно, сказати, співвідношення виховників в УПЮ завершене та впорядковане.³⁰

Дальшим досягненням цього періоду було видання правильника «Кадри пластових виховників» 15 грудня 1955 р. Правильник пояснює: «Кадра пл. виховників (КПВ) — це згуртовання пластунів і пластунок, які в пластовій організації виконують виховні діловодства або до їх виконання підготовляються. Вишкіл та постійний дошкіл у КПВ ведеться за вимогами й напрямними, устійненими централею — головним референтом вишколу.³¹

А тепер розгляньмо сьогоднішній стан та проаналізуймо **пластову методу** — ту, яку ми сьогодні стосуємо й нашому УПЮ.

1) **Пластовий гурток** — є основною і найважливішою самовиховною клітиною УПЮ. Самовиховна праця у пластовому гуртку юнаків сама собою може вистачити для повного здійснення основних пластових цілей і завдань.

На жаль, багато наших і то провідних, на вищих щаблях ієрархії, виховників цього або не розуміють, або недоцінюють, і тому на всяких зустрічах, з'їздах чи навіть літніх таборах оригінальні гуртки розбивають, а їх членів механічно ділять на принагідні гуртки, зроблені тільки як організаційна догідність.

2) **Гуртковий** — юнак провідник, майбутній громадський працівник, ціль нашої організації. Ми мали б використати молодечий запал, дати нагоду до переживань успіху та певности в самоуправі і тим створити ґрунт, з якого виросте новий провідник.

Одначе, ані в правильнику, ані в практиці ми не даємо гуртковому жодного вишколу. Спочатку новообраний дещо імпровізує, після півроку він бачить, що він знає тільки те саме, що члени його гуртка, не має чим їм імпонувати, він байдужіє до свого обов'язку та розчаровується у своїх провідницьких спроможностях.

³⁰ *Правильник Уладу Пластунів Юнаків, Ч.1. — Нью-Йорк-Торонто, 1959. — С.2-9.*

³¹ *«Кадра Пластових Виховників». — //«Пластові Вісті», Ч.5. 1955. — С. 17.*

3) **Самовиховання** — введення функції упорядника зліквідувало самовиховання. Упорядник мав би помагати гуртковому у веденні гуртка, він повинен би його навчати та радами виробити провідницький хист.

Але ж юнацькому вікові притаманне наслідування та брак охоти навчатися із книжок. Не дивно ж, що така індивідуальна наука нічого не дає. Звичайно, упорядник, сам ще молодого віку, бачучи, що не може нічим допомогти гуртковому, перебирає на себе фактичну функцію гурткового провідника, а **гуртковий** стає тільки **маріонеткою**. Такий розвиток подій дуже сумний у своїх наслідках, юнаки, як тільки доходять до піку, в якому починають більше самостійно думати, бачать своє цілковито підлегле становище та знеохочуються пластовими зайняттями і стають зовсім пасивними. Скільки то юнаків після 14-ого року життя кажуть, що Пласт для них вже не цікавий.

Фактично, передавши обов'язок праці над гуртковими на упорядників, зв'язковий, крім уваги, яку він дає курінному, жодного виховного процесу не контролює та має на нього дуже малий вплив. Його функція звелася до адміністративно-господарської ролі. Звичайно, як найстарший віком виховник, він повинен би не тільки вишколювати гурткових та своїм особистим прикладом на сходинах вишколу гурткових показати їм, як вони мали б себе вести у своїх гуртках, він мав би також через проведення пластових проб слідкувати за індивідуальним ростом кожного юнака. Хто ж інший, як не зв'язковий, який кілька років підряд працює в тому самому курені, може найкраще бачити поступ кожного юнака. Заведення комісії для перевірки пл. проб ніяк себе не виправдує. Це привело до того, що дуже часто пл. проба не є перевіркою поступу юнака в будові його характеру та практичному знанні самозарадности в природі, а тільки теоретичним перепитанням вимог до проб, щось на взір шкільного іспиту. Ви напевно зустрічалися з таким питанням: «Розкажи мені, друже, а як би ти збудував пластову кухню»...

5) **Кадра пластових виховників** — якщо я не помиляюся, існує тільки у двох або трьох пластових станицях. Це дійсно дуже сумне явище, бо не тільки, що ми не маємо жодного вишколу для юнацьких виховників, але немає жодного дошколу — форуму, де виховники могли б щось нове почути та поділитися своїм досвідом.

Причини того занедбання вишколу виховників тут не шукаємо, винні в тому ми всі. Незмінним тільки залишається брак докладно випрацьованих матеріалів вишколу та загальних напрямних дошколу виховників.

Персональний склад кадри виховників дає також багато до побажання. Дуже часто змушені обставинами деякі сеньйори чи ст. пластуни перебирають на себе обов'язок юнацького виховника. Одначе, часто це роблять тільки з обов'язку, а не з зацікавлення та без будь-якого прив'язання до молоді. Додавши до того брак будь-якого вишколу та брак охоти будь-що прочитати із можливої літератури, як вести курінь УПЮ, доводить до того, що часто така робота приносить більше лиха, ніж користи не тільки самим юнакам, але цілій нашій спільноті.

Із досвіду чужинців бачимо, що **скавтінг є найсильнішою молодечою організацією** в усіх державах вільного світу. Свій успіх скавтінг завдячує своїй оригінальній гуртковій системі, яку правильно завести та привчити до неї юнаків доволі тяжко. Потрібно від двох до трьох років, щоб завершити гурткову систему в курені до того ступеня, щоб гурткові виконували вповні свої обов'язки. Спочатку вони будуть робити помилки та часто заводитимуть свого зв'язкового. У тому часі найбільше потрібно їм підтримки та заохоти зв'язкового. Одначе, той зв'язковий, який витримає та переживе часові розчарування, вкінці зазнає почуття вдовolenня, коли на пізніших сходах гурткові почнуть виявляти ініціативу.

Що ж у скавтіngu розуміють під **гуртковою системою**? Передовсім — це організаційна структура скавтського куреня та спосіб вишколу в ньому. Головне завдання гурткової системи — це дати правдиву відповідальність якнайбільшій кількості юнаків. Вона

також уможливило юнакам мати самоуправу у своїй частині так, щоб кожний працював для добра свого гуртка, а не для себе.

Рада гурткових складається з курінного та всіх гурткових. Зв'язковий присутній тільки з дорадним голосом. Однак зв'язковий є відповідальний за всі потягнення ради гурткових і тому він мусить уміло та зручно радами та побажаннями керувати у важливіших ухвалах. У гуртковій системі найважливішим завданням зв'язкового є вишкіл гурткових. Вишкіл гурткових — це стале та послідовне зайняття. Гурткові мусять знати більше, ніж інші члени гуртків, і вони мусять знати всі подробиці зайняття наперед, щоб могли підготувати свої гуртки.³²

Ключовою особою у скавтському курені є зв'язковий з одним або більше помічниками. Він відповідальний за вишкіл усіх гурткових та за індивідуальний поступ кожного юнака у здобуванні проб. Гуртки не мають окремих виховників-упорядників. Помічники зв'язкового виконують радше різні інструкторські функції.³³

Головним **завданням кошового** та його булави є вишкіл виховників. Одні члени булави керують уладами, а інші виконують функції вишколу кандидатів на виховників. Вишкіл складається із шістьох фаз. Його проводить комісія під проводом одного із членів булави кошового.

Дошкіл проводять керівники уладів (провідники кадри новацької чи юнацької). На дошкіл складаються відвідини виховниками інших куренів, відвідини провідником кадри куреня даного виховника та участь виховників на сходинах кадри.

Ціллю сходин кадри виховників є збуджувати ентузіазм серед виховників, навчити їх чогось нового та дати змогу вимінятися досвідом.³⁴

У зіставленні всіх наведених інформацій та проблем так, як це ми бачимо, подаємо схематично, що повинен охоплювати наш проект на майбутнє:

³² «The Troop Scouter's Handbook». — Ottawa, 1960. — С. 35-36.

³³ «Scoutmaster's Handbook». — Boy Scouts of America, 1959. — С. 71-74.

³⁴ «Handbook for the Commissioner and his Staff». — Ottawa. — С. 6-35.

- 1) вік та вибір гурткового,
- 2) кваліфікації курінного,
- 3) упорядник гуртка,
- 4) вишкіл гурткових,
- 5) перевірка пл. проб,
- 6) вишкіл юнацьких виховників,
- 7) звідки брати кандидатів на виховників,
- 8) організація булави кошового,
- 9) правильник кадри пл. виховників,
- 10) потрібні посібники.

Наш проєкт на майбутнє — змінити правильник УПО

в тому напрямі, що:

1. Гурток вибирає явним голосуванням або з-поміж себе, або з іншого гуртка свого куреня юнака на **гурткового**. Зв'язковий перед виборами пояснить членам гуртка про обов'язки гурткового та доведе доцільність, щоб гуртковий був більше досвідчений пластун та по можливості на рік чи два старший від інших членів гуртка.

2. Курінна рада вибирає на **курінного** свого найкращого юнака, який уже перед тим виконував обов'язки гурткового і знає права та форми праці ради гурткових.

3. Скасувати функцію **упорядника** пластового гуртка. Натомість додати помічників зв'язкового, завданням яких є помагати зв'язковому у веденні юнацького куреня, перебираючи на себе обов'язки чи то інструктора піонерства, першої помочі, чи то опіки над курінним майном разом із курінним господарем.

4. Головним обов'язком **зв'язкового** є вести постійний вишкіл гурткових. Він стежить за тим, щоб гуртковий мав більше знання від членів свого гуртка, та навчає гурткових, як мають передавати те знання у своєму гуртку.

5. Зв'язковий при помочі виховників — помічників та курінних діловодів перевіряє юнаків до всіх пл. проб. Іменує на ступінь учасника, розвідувача та скоба, і пропонує крайовому комендантові пластунів кандидата до іменування на гетьманського скоба.

Так само треба змінити правильник кадри пластових виховників (КПВ) у тому напрямі, що:

1. **Вишкіл юнацьких виховників** проводиться на терені коша. У випадку малих кошів вишкіл проводиться в найближчому коші, однак кошовий відповідає за останню фазу вишколу, то є шестимісячне успішне ведення частини, про що пише звіт до вишкільного референта, на якого терені відбуває основний вишкіл.

2. **Пластовим виховником** може бути кожна людина української національності, яка закінчила 18 років життя, перейшла відповідний вишкіл та склала пластову присягу. Складення присяги та виконання виховного діловодства є передумовою приналежності до КПВ із правами дійсного члена Пласту. Із хвилиною перервання виконання виховного діловодства дана особа втрачає членство в КПВ і в Пласті. Членство може бути відновлене, коли така особа знову заактивізується та відновить присягу.

3. **Булава кошового** складається з такої кількості членів, щоб задовільно вишколювати та дошколювати пластових виховників. Коли є три або більше частин того самого уладу, доцільно мати окрему кадру такого уладу і провідника кадри. Інші функції в булаві творяться, як це буде потрібно та можливо.

4. Випрацювати програму цілого **вишколу виховників** та поширити правильник КПВ так, щоб дати більше напрямних для дошколу виховників.

5. Поставити вимогу, що **кошові** та члени їх булави мають перейти окремий вишкіл, який навчив би їх, як вишколювати виховників.

Поручаємо, щоб створити окрему комісію для випрацювання таких посібників: а) кошовий та його булава, б) зв'язковий УПЮ, в) гуртковий і гурток, г) ігри і забави в УПЮ. (Зокрема ігри із змістом пл. зайнять як піонерство, картографія, сигналізація, перша поміч і т. п.)

ЗМІСТ

Юрій Юзич. ПЕРЕДМОВА	3
---	---

<i>Біографічна довідка.</i> Роланд Еразм Філіпс.	13
--	----

Роланд Еразм Філіпс. ГУРТКОВА СИСТЕМА	16
--	----

1. Гурткова система.....	16
2. Провідник гуртка та його заступник	17
3. Як провіднику керувати?	18
4. Коли слід провіднику керувати?	20
5. Переваги провідника	20
6. Рада провідників (гурткових)	22
7. Гуртковий дух	24
8. Гурткова дисципліна.....	26
9. Інструктаж щодо підготовки до другої проби	27
10. Інструктаж щодо здобуття вмілостей	29
11. Гурткова рада.....	30
12. Змагання гуртків	31
13. Гурткові ігри.....	35
14. Гурткове добре діло	36
15. Міжгурткові зустрічі	38
16. Гурткове таборування.....	39
17. Труднощі	40
18. Як започаткувати курінь, дотримуючись гурткової системи.....	41

Олександр Тисовський.
ПЛАСТОВЕ ЖИТТЯ В ГУРТКУ

1. Прибрані назвища.....	44
2. Звуковий і видимий знак і краска гуртка	44
3. Пластовий танець	45
4. Гурткові сходини.....	46
5. Гурткові прогульки	48
6. Гурткові пластові прилади	50
7. Гурткова каса.....	51
8. Поділ праці	52
9. Відношення до інших гуртків	53

Біографічна довідка.

Євген-Юлій Пеленський.	54
-----------------------------	----

Євген-Юлій Пеленський.
ПЛАСТОВИЙ ГУРТОК.....

1. Пластовий гурток.....	57
2. Ті, що кермують діяльністю гуртка	58
3. Виховуйте провідників.....	60
4. Гурткова книга	62
5. Сходини	63
6. Гутірки	64
7. Чого вчитися?	65
8. Забави.....	66
9. Взаємний вплив	67
10. Багато читайте!	67
11. Прогульки	68
12. Добре діло.....	69
13. Заробіток.....	70
14. Вага співу.....	71
15. Руханка й змагання	72
16. Попис	72

17. Листок	74
18. Що об'єднує членів гуртка?	74
19. Пластове життя	75
20. Хиби та перепони	76

Біографічна довідка.

Андрій Коморовський	78
---------------------------	----

Андрій Коморовський.

ГУРТКОВА СИСТЕМА 81

1. Що це гурткова система?	81
2. Вступ до гуртка	81
3. Гуртковий	82
3. Провід гуртка	82
4. Впорядник пластового гуртка	83
5. Деякі функції у гуртку	84
6. Наради гуртка	84
7. Сходи гуртка	85
8. Приміщення і кутки для гуртка	86
9. Організація куреня	86
10 Сходи куреня	87
11. Черговий гурток	88
12. Змагання між гуртками	88
13. Рада гурткових	90
14. Утримання честі куреня	93
15. Плянування курінної діяльності	94
16. Кодекс ради гурткових	95
17. Вишкіл гурткових	96
18. Вишкіл гурткових у курені	96
19. Дошкіл гурткових	97
20. Початкові роки	99

Додаток 1.
Лев Шанковський.
Стрийські пластуни у визвольних змаганнях..... 101

Додаток 2.
Витяг з Правильника УШО
«Юнацький гурток» 112

1. Визначення 112
2. Елементи устрою 114
3. Впорядник гуртка 116
4. Обов'язки гурткових діловодів 121
5. Обов'язки і права члена гуртка 125
6. Самостійний гурток..... 126
7. Гурток далекого віддалення 127
8. Створення нового гуртка 128
9. Розв'язання гуртка..... 129

Додаток 3.
Василь Палієнко.
До проблем проводу і виховання в УШО 130

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ КУРЕНІВ
В ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКІЙ
ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНІЙ ГРІ
«СОКІЛ» («ДЖУРА»).**
ОСНОВИ ГУРТКОВОЇ СИСТЕМИ

Редколегія видання:

Ідея, упорядник видання — Юрій Юзич
Художнє оформлення, макет — Сергій Юзик

Підписано до друку 00. 00. 2018 р.
Формат 60×84^{1/16}. Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Зам. №0000. Тираж 000 прим.

ISBN 978-617-0000-00-0